

RUHUBELENTLIK KYSSALARY

Çapa taýýarlan
Ýagşymyrat KAKAJANOW

Aşgabat
TDKP neşirýaty
2005

Kakajanow Ý.

Ruhubelentlik kyssalary - Aşgabat: TDKP-niň neşirýaty 2005

Elňizdäki kitapdaky hekaýalardyr kyssalar türk dilindäki edebi çeşmelerden, şeýle hem onlarça internet sahypalaryndan saýlanyp, terjime edildi. Bu hekaýalaryň we kyssalaryň umumyadamzat ahlak we ruhy ölçegleri bilen kybapdaşlygy, Mukaddes Ruhnamanyň birinji we ikinji kitaplaryndaky milli ahlak we adamkärçilik taglymatlaryna laýyk gelyändigini nazarda tutuldy.

Kitabyň birinji bölümi “Mekdep durmuşyndan” diýlip atlandyrylyp, onda okuwçy-mugallym gatnaşyklary, tälim-terbiýe we mugallymçylyk käriniň inçe syrlary bilen baglanyşykly hekaýatdyr-kyssalar ýerleşdirilendir.

“Durmuş mekdebinden” diýlip atlandyrylan kitabyň ikinji bölümünde bolsa, dürli durmuşy, jemgyýetçilik, ahlak we maşgala meseleleri ele alnandyr.

Kitapda ýer alan kyssalaryň, hekaýalaryň birnäçesi “Beýik Türkmenbaşy nesli”, “Edebiýat we sungat”, “Türkmen dili” we “Zaman” gazetlerinde bölekleyin ýagdaýda çap edildi.

“Ruhubelentlik kyssalarynda” öňe sürülýän ahlak we adamkärçilik pelsepeleri siziň kalbyňyzda täze-täze duýgulary oýarar diýip umyt edýäns.

AHLAKLY RUHY DÜNYÄ HEM-DE ARASSA AŇ AKABASY BILEN, ÖŇE!

Ruhubelent, ruhana adamlaryň özlerine mahsus bir aýratynlygy bolýar. Olar ömürboýy öz paýhaslaryny işledip ýaşaýarlar. Elmydama aklyna iş buýurmak bilen meşgullanýarlar. Ýüreklerini, kalplaryny rahat goýmaýarlar. Ynjalyksyz günde ýaşaýarlar. Ýürekleri il-gün, Ata Watan, ynsanlar üçin urup durandyr. Öz ruhy dünýälerini, aň akabalaryny hazyna bilen dolduryp goýan hem bolsalar il-günüň aladasy, Ata Watanyň ykbaly olary hiç pursatda-da biparh goýmaýar.

Bilşimiz ýaly sowet düzgünini esaslandyryjylar maddaçylyk taglymatyny Günbatar Ýewropa ýurtlarynyň pelsepeçilerinden aldylar. Ony özleriçe özleşdirdiler. Öz syýasatlarynyň ylmy-amalyýet esaslandyrmasy hökmünde kabul etdiler. Döwletin resmi aňyýetine — ündewçisine öwürdiler. Bu ýagdaý edebiýatyň hem süňňüne, ganyna siňdi.

“Ruhubelentlik kyssalary” atly hekaýalar we kyssalar ýygyndysyny okap çykanymdan soň, ruhy islegleriň maddy isleglerden has möhümdigi baradaky pikire çümdüm. Eger-de maddy islegleriň, küýsegleriň kanagatlandyrylmagy arkaly adamyň ruhy zerurlyklaryna dahylly meseleler öz-özünden düzelip, dogry ýola düşýän bolsa, islegleriň iň oňat kanagatlandyrylýan ýurtlary bolan, ösen ýurtlarda — Günbatar Ýewropada, Amerikada ähli zat gülala-güllük bolaymaly. Ýöne, tutuş dünýäniň bilşi ýaly, beýle boluberenok. Ruhy dünýä, aň akabasy babatda ýagdaý öwerlikli däl. Ýaşlaryň gzykylanýan zady az. Akyl derejesi, döredijilik ukypyary pese düşýär. Zorluk, weýrançylyk ündew edilyär. Neşekeşlik ösýär...

Munuň özi jemgyýetiň ahlak taýdan abatlygynyň ykdysady ösüşe-de gös-göni bagly zat daldigini, jemgyýet näçe baý bolsa, **sonça**-da ahlakly bolar öýtmegiň hem hyýalbentligdigini görkezýär. Eger **şeyle** bolsady, iň baý ýurtlarda iň ýokary ahlak-da bolarady, iň baý adam ahlakly-da bolarady. Munuň tersine bolýan halatlarynyň seýrek daldigini durmuş hakykatlary mesaňa görkezip gelýär ahyryn!

“Ruhubelentlik kyssalaryny” okaýan mahalyň ahlagyň ylma hem, maddy ösüşe hem bagly bolmadyk, özbaşdak, çäklendirilmedik bir gymmatlykdygyny seriňde aýlaýarsyň. Onsuz hiç hili ösüşin adamy kämillige eltip bilmejekdigi baradaky pikirleriň ummanyna dolýarsyň.

Häzir adamzat bir zada akyl ýetirdi, tutuş dünýä onuň umumy bir öýüne öwrüldi. Birek-biregiň agyryly ýerleriniň nämedigi hakynda has çynlakaý oýlanyp başlady. Öz-özüne berýän dertli sowallarynyň köpüsiniň külli ynsanyýete degişlidigini ähli döwürlerden has çuňňur duýdy.

Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistanyň ilkinji hem-de ömürlük Prezidenti Beýik Saparmyrat Türkmenbaşynyň Mukaddes Ruhnamasynda öňe süren taglymatynyň zamananyň dertli sowallarynyň iň oňat çözgütleriniň biri bolandygyny aýtmagymyz gerek. Sebäbi, onuň özeni — ahlak arassalygy dogrusyndaky pelsepedir.

Talyp ýigit Ýagşymyrat Kakajanowyň çapa taýýarlan “Ruhubelentlik kyssalary” atly kitabynyň hekaýalarynyň, kyssalarynyň Mukaddes Ruhnama uýgunlygy onuň iň ähmiýetli tarapларыnyň biridir. Uly hyjuw hem-de yhlas bilen **şeyle** hekaýalary, kyssalary toplan talyp ýigidiň geljekde hem galamynyň ýiti bolmagyny arzuw edýäris!

Seýitmämmet HYDYROW

“Türkmen dünýäsi” gazetiniň baş redaktorynyň orunbasary,
şahyr.

Alp Arslan soltanyň ogly şazada
Mälige atalyk ulamalar her günde on sagat
dürli ylymlary okadar ekenler. Mälik şa,
geljekki soltan her günde birnäçe sagat
beden hem söweş türgenligini geçür eken.
Bary-ýogy baş-alty sagat ýatypdyr.
Ogluna dözmezlik eden ejesi aram-aram:

— Şazadam, senem dynjyňy alay! Sen
şazada ahyry — diýse, Mälik:

— Eger men halkyň önüne düşmeli
bolmasam, şu alan bilimim, ylmym,
türgenleşigim ýeterlik bolardy, ýöne men
halkyň önüne düşmeli ahyry — diýipdir.

*(Mukaddes Ruhnamanyň ikinji
kitaby, 11-nji sahypa.)*

Birinji bölüm:

Mekdep durmuşyndan

YEDI HAKYKAT

Näçe ýyl bäri ýanymda bolup, ýylm öwrenýärsiň?

20 ýyl bäri, ussadym.

Munça wagtlap menden näme öwrendiň?

Hiş bir maddy gymmatlyk bilen çalşyp bolmajak ýedi durmuş hakykatyny öwrendim.

Ömrümi seni kämil şahsyýet edip yetiştirmäge bagys etdim. Muňa garamazdan bary-ýogy öwreneniň ýedi hakykatmy?

-- Hawa, ussadym.

Hany, onda, aýt bakaly, nämeler öwrendiň?

Gördüm, her kim bir kişini, bir zady dost ediniýär, oňa köňül berip, ýürekden baglanýar. Emma bularyň ählisiniň dostlугy diňe gabra çenli dowam edýär. Men bolsa, özüme, meni hiç wagt ýalňyz goýmajak, hatda panydan bakyýa göçenimden soňra hem dadyma ýetjek dost gözledim. Ahyrsoňy, yhlas bilen edilen ýagşylyklary özüme dost saýladym. Olar bilen ynsanyň örän ýokary mertebelere göterilip biljekdigine göz yetirdim.

Örän alap, alan ikinji durmuş sapagyň näme?

- Ynsanlaryň birnäçesi pany dünýä gymmatlyklaryna dört ellip badaşypdyr. Kimisi baýlyga, kimi gőzellige, kimisi şöhrat-şanyň synyndan mäkäm gysymlap, bularyň yzyna düşüpdür. Men bolsa, barymy-ýogumy we niýet-arzuwlarymy

meni ýokdan bar edene bagyşlap, könlümiň töründen diňe Onuň söýgüsine ýer goýdum.

– Dowam et!

– Ynsanlaryň has beýgelmek üçin bir-biri bilen ýaryşýandyklaryny gördüm. Emma olaryň köpüsi beýikligi ýalňyş ýerden gözleýärdi we beýleki ynsanlary basgylap, olaryň depesine çykmagy beýiklik hasaplaýardy. Men bolsa, hakyky beýikligi baş günlük dünýäniň maddy gymmatlyklarynyň arkasyndan däl-de, aýyl we ahlak taýdan kämilleşmek we erbetliklerden daş durup, ýagşyny ýaýmak arkaly gazanyp boljakdygyna düşündim.

– Dowam et, oglum!

– Ýene bir zat ünsümi özüne çekdi. Birnäçe ynsanlar ertirden agşama zol bir-birine erbetlik etjek, ebeteyini tapsa bir-biriniň aýagyna çilşirjek bolup ýörler. Men bularyň asyl sebäbiniň görübilmezlik we bahyllykdygyny bildim. Könlümi bu şeytany duýgularyň kir-kimirinden saplap, hemmeleri dost bilip, bagtyýarlyk we köňül rahatlygy içinde ýaşamagyň ýoluny tapdym.

– Soňra?..

– Näme üçindir her kim ýalňyşynyň sebäbini daşardan gözleýär we bulara sebäpkär edip, başgalary görkezýär. Emma hakykatda ynsanyň başyna ýagşy-ýaman näme gelse, muňa ol kişiniň özi sebäp bolýar. Muny bilip, öz nebsim bilen jeňe girip, erk we eradamy güýçlendirmäge, was-wasa berýäniň toruna düşmezlige çalyşdym.

– Dogry...

– Gördüm, ynsanlar bir lukma nan we iki teňňe pul üçin haky basgylamakdan çekinmeyärler. Hem başga kişileriň hak-hukugyny ellerinden alyp, olary ýoksul goýmak hem-de bu

gabahatyň azabyny wyždanlarynda götermek bilen hem başgalara hem özlere ezýet berýärler. Dogruçyl ýaşalanda we gazanylanlar adalatly paýlaşylanda dünýä nygmatlary ynsanlara artykmajy bilen ýeterdi.

– Indi ýedinjisi?...

– Ýedinji, şuny öwrendim, ynsanlaryň her biri bir zada daýanyar we bil baglaýar. Kimi baýlyga, kimi gőzellige... Bularyň ählisi-de belli bir wagıt gečensoň ýykyljak çüýrük sütünlerdir. Men bolsa, diňe Ýaradana sygnyp, diňe ondan medet diledim. Beýle etmek bilen çäksiz uly ynama we ruhy güýje eýe boldum.

– Seni ýürekden gutlaýan, oglum. Men hem onlarça ýyllaryň dowamynda münlerçe kitap dördüm. Ählisiniň bu 7 hakykaty öňe sürýändigini gördüm.

HIÇ KIMINŇ GÖRMEJEK ÝERI

Bir mugallym okuwçylaryndan birini deň-duşlaryndan mese-mälim saýlanyp duran güýçli zehini, düşbülige we işeňnirlige sebäpli has gowy görýän eken. Mugallymyň okuwçysyna bolan bu söýgüsi we mähremligi beýleki okuwçylaryň gabanjaňlygyny oýarypdyr we soňabaka: “Mugallymymyz näme üçin ony bizden has ýokarda tutýarka, ony has ezizleýärkä? Aramyzda akyllý we düşbi diňe olmy näme?” – diýen ýaly hüňürdiler köpelip başlapdyr. Mugallym hem olaryň bu pikirlerinden habarly ekeni. Mugallym bir gün sapaga geleninde, öz ýany bilen synpdaky okuwçylaryň sanyna barabar guşjagazlary getiripdir. Ol her okuwça bir guş berip: “Hany, ogullarym, hiç kimiň görmejek ýerinde bu guşjagazlaryň damagyny çalyp getiriň, emma muny hiç kim görmeli däl!” – diýip, berk sargapdyr.

Okuwçylar dumly-duşa pytrapdyrlar. Az salym geçip-geçmänkä-de, damagy çalnan guş-jagazlaryň ganyny sarkdyryp getiripdirler. Okuwçylaryň köpüsi: “Men pylan ýere äkidip çaldym, yns-jyns gören däl” diýip, öwnüpdür. Az wagtdan okuwçylaryň hemmesi diýen ýaly özlerine berlen guşjagazlaryň damagyny çalyp getiripdirler. Ahyr soňy, mugallymyň sylaýan

okuwçysy hem gelipdir. Ýöne ol näme üçindir elindäki guşy öldürmändir. Mugallymyň:

– Oglum, guşy näme üçin öldürmediň, seret, dostlaryň barysy meniň tabşyran ýumşumy ýerine ýetiripdir – diýen sowalyňa ol oglan:

– **Hormatly mugallym, ynsanlaryň görmejek ýerini men hem tapyp bilerdim. Emma Allanyň görmejek ýerini tapmagy başarmadym. Şonuň üçin hem guşy öldürmän dolandym** – diýip, jogap beripdir.

Bu jogap beýleki okuwçylary oýlanmaga mejbur edipdir. Eden ünsüzliklerine düşünip galypdyrlar. Allanyň görmejek

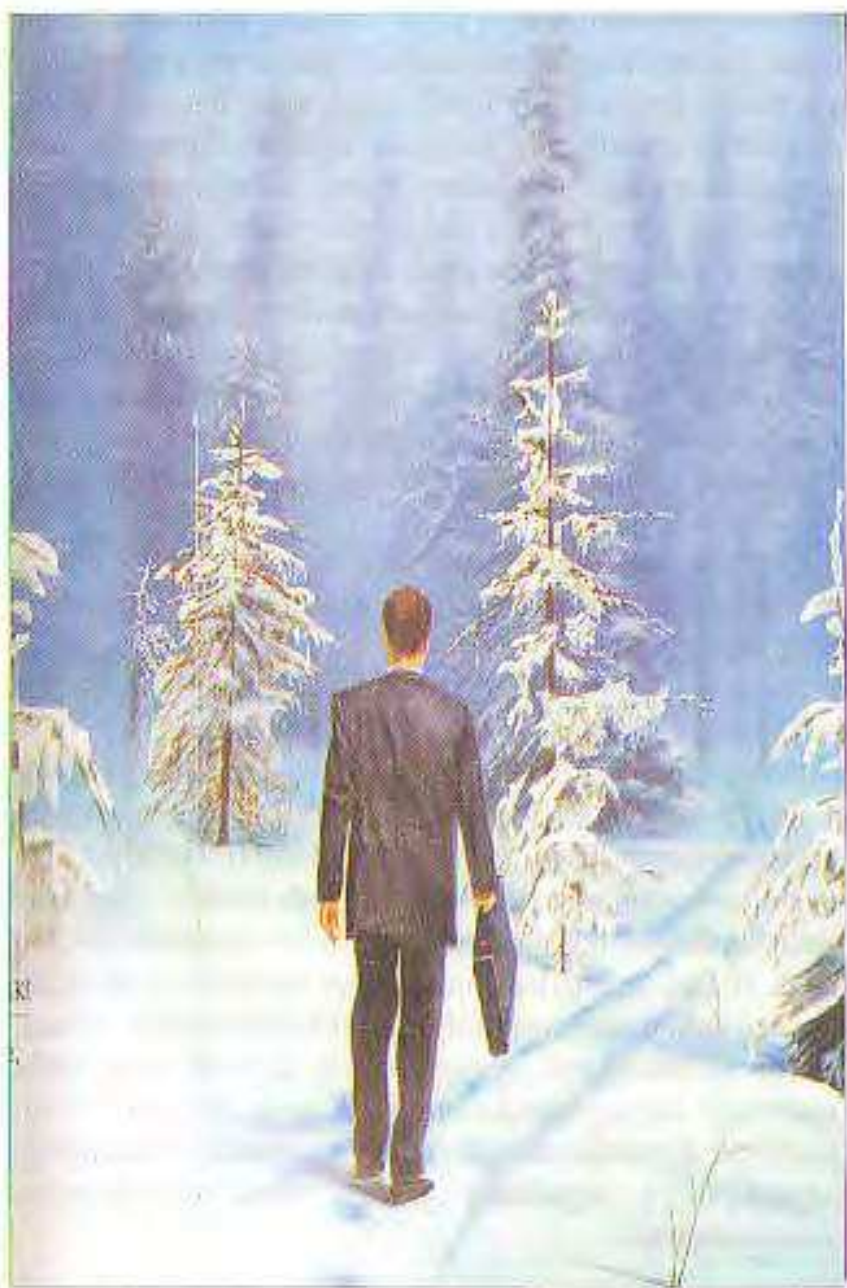
ýeriniň ýokdugyny hemmesi hem bilýärdi. Emma esasy zat bu barada pikir etmeklikdi.

WYŽDANYŇ SESI

1979-njy ýylyň aňzakly gys pasly dowam edýärdi. Öýlänara öýden çykyp, uniwersitete tarap ugradym. Güýçli gar syraýardy. Dogrusy, gary synlamakdan lezzet alýardym. Emma... Emma Ýer ýüzüne düşen her bir gar tozgajygynyň şekiliniň beýleki gar tozgajyklaryndan tapawutly bolýandygyny, ynsanlaryň barmak yzlarynyň bir-biriniňkiden parhly ýaradylandygyny we uly göwrümlü (makro) älemden kiçi göwrümlü (mikro) äleme çenli tutuş älem ulgamynyň edil bir sagat ýaly nyzamly hereket edýändigini bilýän men, bu kämil nyzamyň gurusysyny inkär edýän çemodanymdaky sorag kagyzlary bilen uniwersitete barýardym. Edýän işim bilen mizemez hakykatlar arasynda ejir çekýän wyždanymyň diňmeýän sesi meni halys ynjalykdan gaçyrýardy.

Ýokary okuw jaýynyň baş ymaratyna girdim. Basgançaklardan howlukmaç çykyp, ýokarky gatda ýerleşýän otagyma özümi atdym. Çemodanymdan sorag kagyzlaryny çykaryp, synag geçiriljek uly zala tarap ýöräp ugradym. Içeri girenimde, talyplar sessiz-üýnsüz garaşyp otyrdylar. Şol wagt, zalyň gapysy açyldy we içerik partiýanyň wekilidigi öňden hem bilinýän bir işdeş professorym girdi. Ol synagyň umumy kadalara laýyklykda geçirilip-geçirilmýändigini barlamak üçin gelen bolmalydy. Sorag kagyzlaryny in öňde oturan talyba berip, zala paýlamagyny haýyş etdim.

Talyp elindäki kagyzlary paýlap gutaryp gelýärkä, asla ýadymdan çykmajak şol waka başlandy. Sorag kagyzlary arkasyny öwürüp paýlanýandygy üçin, synaga başlamak üçin

rugsat berilmezden owal hiç kimiň sowallary görmegi mümkin dälidi. Emma, kagyzy ters öwürülgi duran talyplardan biri yzygiderli dodaklaryny münküldedýärdi. Ýanyndakylara soraglaryň jogaplaryny berýändir öýtdüm. Belki-de, men görmänkäm kagyzyň arkasyny öwürüp, soraglary okandyr?! Yuwaşlyk bilen ýanyna ýakynlaşanymda, iki eliniň-de ýokaryk açyk görnüşde durandygyny gördüm. Ýanyna baranymy duýmady. Şol pursat, talyp ellerini ýüzüne sylanda, pyşyrdyly ses bilen “Omyň!” diýendigini eşidip galdym.

Geň galypdym. “Edýäniň näme?” diýenimde, sandyrap çykan sesimden örän tolgunandygymy aňmak bolýardy. Ýaş ýigit meni görüp, aljyrady, gyzaryp-bozardy. Ikinji gezek soradym:

– Ýaňy näme edýärdiň?

Talyp, zaldakylaryň ählisiniň eşidip biljek ýognas sesi bilen jogap berdi:

– Synagyň şowly geçmegi üçin Alla ýalbardym. Ýagny, dileg etdim...!

Bu jogap meni we bu gürrüňimizi eşiden ähli talyplary ýylgyrtýdy. Men şol wagt özümi düşündirip bolmajak çäksiz uly begenç duýgusynyň gurşap alandygyny duýdum. Göýä, ýoldaky oýlarymyň agyr labyryndan gutulan ýaly boldum. Her näçe synanyşylsa synanyşylsyn, wyždanyň sesini diňdirmek mümkin dälidi. Biz bu okuweçylara hudaýsyzlyk (ateizm) sapagy bilen ençeme ýyllap taňrytanamazlyk düşünjesini beripdik. Emma, şol dersini synagynda, synagyň şowly geçmegi üçin, inkär etdirmäge çalşan Ýaradanymyza el açyp dileg edilýärdi. Edilýärdi diýýän, çünki hálki talybyň pyşyrdap aýdanlaryny, zaldakylaryň köpüsiniň içinden tekrarlandyklaryna şübhelenmeýärin...

Ynha dostum, bu waka meni rahatlandyryar. Magat göz ýetirdim, her näme edilse edilsin, ynsan perzendiniň wyždany dymmaýar, ony dymdyryp hem bolmaýar!

“USSAM, ARMAWERI!”

Ýyldyzlarynyň känligi bilen öwünýärdi asuda asman ...

Güýz paslynyň bu ilkinji günlerinde tomusdan galan bir howa bar. Ruhлары meýmiredýän mylaýym şemal öwüşýär gijäniň serginliginde.

Mekdepleriň açylmagyna iki gün bar. Emma, mekdep binasy gurluşyk we abatlaýyş işleriniň gutarylmanlygy sebäpli, täze okuw ýyly üçin entek hem doly taýýar däl.

Ýöriteleşdirilen mekdep-internatyň müdirlinde-de birgeňsi aljyraňňylyk we başagaýlyk bar. Ol mekdep müdirligi tarapyndan çagyrylan birnäçe işewür adamy ýanyna alyp, mekdebiň abatlaýyş işlerinden soňky täze keşbini görkezip ýör.

Emma, müdiriň bar pikiri gurluşyk işleriniň gutarylman galan böleginde. “Birden gutaryp ýetişmese!” diýjek bolýar. Yene-de, öz ýanyndan pikir edýär: “Ýok, ol hökman gutarylaýmaly. Her edip-hesip edip iki günün içinde mekdep okuw-terbiýeçilik işine taýýar ýagdaýa getirilmeli. Hawa, hawa, her edip-hesip edip...”

Baharda açylan güllerden, guňçasý tükenmeyänleri bar. Bagdaky agaçlaryň we çemenzarlygyň ysy bilen garyşan bägüleriň ysy derrew burnuňa urýar.

Mekdebiň bagyna nähili gözəl ýaraşýar, ter bägüller! Edil okuwçylaryň, mekdebe iň çuňňur manyny gazandyryşlary ýaly, güller hem ýaşyl begrese bürenen baglaryň iň görkli gelşigi.

Okuwçy we gül: mugallym üçin iki köňül bezegi... Ikisinde-de garşylyksyz söýmegiň jadysy gizli. Gül guňçasýnda nähili umydyň ysny aňýan bolsa ynsan, okuwçyda-da ýagty geljegiň

parlaklygyny görýär.

Myhmanlar binanyň gurluşyk işleriniň esasy böleginiň dowam edýän ikinji we üçünji gatlaryna çykýarlar.

Ikinji gatyň basgançaklarynyň gapdalyndan mermer kesýän maşynyň güňleç sesi eşidilýär. Kesilen mermerlerden çykan tozan, tutuş dälizi gurşapdyr. Maşyny işledip oturan adam, göýä bu dünýä bilen baglanyşygyny kesip, ähli ünsüni işine beripdir. Üstündäki eşige, aýagyndaky köwüşe çañ siňip, asyl reňkini ýitiripdir. Bar zat, kesilen mermerlerden göterilen tozan bilen ak reňke boýalan ýaly.

Däliziň bir burçunda 4 inededördül metrlik bir meýdanyň mermerleri sökülip, ol ýere täzeleri oturdylypdyr.

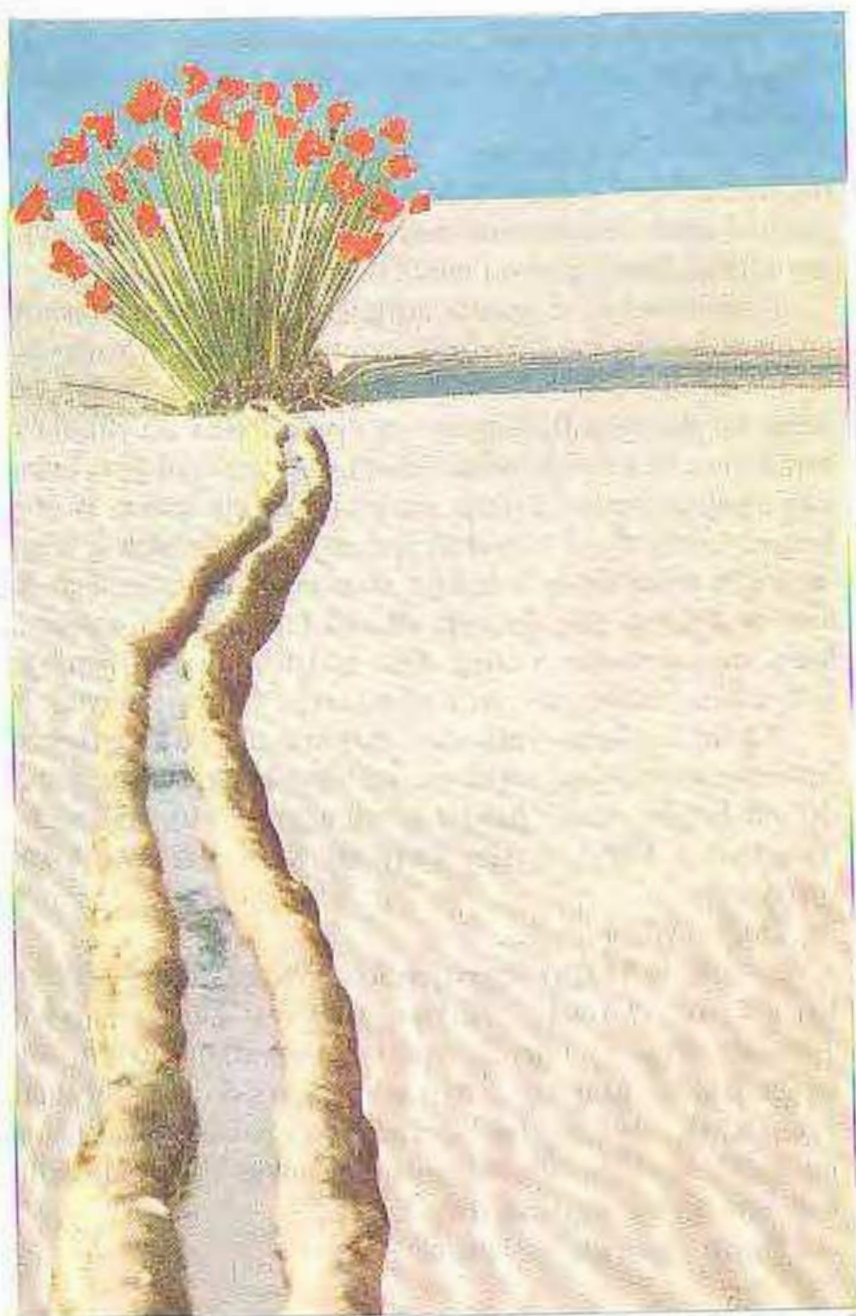
Mekdebi görmäge gelen myhmanlardan biri: “Ussam, armaweriň!” – diýýär, gijäniň bu wagtynda hem beýle yhlasly işläp bilýän ýigide haýran galmak bilen seredip. Bular ýaly agyr işi gije-de dowam etdirmek, elbetde aňsat däl.

Ses, ýüzlenilýän ýigide ýetmedik bolarly. Maşynyň güňleç gohy gulagyňy gapyp barýar. Müdir ara girip, maşyny işledip oturan adamyň ýanyna golaýlaşýar we oňa eli bilen bir salym maşyny öçürmegini ýşarat edýär.

Müdiriň ýüzüne mylaýym ýylgyrys çayýlýar. “Ussam, armaweriň!” – diýen myhmana seredip: “Tanyşdyraýyn sizi?” – diýip, ony entek hem mermer kesýän maşynyň başynda oturan ýigidiň ýanyna eltýär:

– Terbiýeçilik işleri boýunça mekdebimiziň täze müdir orunbasary. Bu ýyl geldi.

Myhman, geň galandygyny gizläp durman: “Täze müdir orunbasary diýdiňizmi?” – diýip sorýar. Soňra-da, gijäniň bir wagty iň işine bek ussalar dan hem garaşyp bolmajak yhlas we gaýratlylyk bilen işleýän bu täze müdir orunbasaryna çünňur minnetdarlyk sözlerini aýdyp, onuň bu gujur-gaýratyny tüýs ýürekden öwürýär.

“Ussam, armaweri!” diýen dodaklardan bu gezek:
“Mugallymym, armaweriň!” sözleri çykýar, has ýyty we mähirli
ýagdaýda.

Müdür myhmanlary ýokarky gata çykaryar.
Basgançaklardan ýekän-ýekän ädimläp baryan myhmanlaryň
pikirleri entek hem mermer kesýän maşynyň başynda oturyp,
ony erjellik bilen işledýän müdür orunbasarynda.

Entek hem haýran galmak düýgusyndan saplanyp bilmedik
myhman, müdire has ýakyn gelip, ýuwaşlyk bilen şeýle diýýär:

— Mugallymym, mekdebiňiziň ajaýyplygyny bilýärdim, bu
ýerde işleýän mugallymlaryňyzyň jepakärlikleri we yhlaslary
barada hem ön käň eşidipdim. Emma, dogrymy aýdaýyn, bular
ýaly jepakeşlik ediler öýdüp, asla pikir hem etmändim. Biz bu
mugallymlarymyzyň önündäki borjymyzy näbili ödäris? Wagt
bireýşäm gijäniň ýary bolupdyr, emma mugallymymyz entek
hem bu ýerde... Yza dolanyp, ellerini togap edesim gelýär...
Men, mugallymlaryň eline diňe mel tozany ýarashýandyr
öýdýärdim. Ýalňyşypdyryn, mugallymym, ýalňyşypdyryn...

Kärdeş dostlaryny ýakynadan tanaýan müdir, bu bolup geçen
zatlardan soňra diýere söz tapmaýar. Jogap hökmünde bir zatlar
dişjek bolýar, ýöne jümleler bogazynda düwmelenýär.
Ýuwduňar. Diňe: “Dogry aýdýarsyňyz!” diýmek bilen
oňatýar.

Dogry aýdýarsyňyz...

Dostlarynyň haýsy biriniň jepakärligini we yhlasyny gürrüň
berip ýetişsin? Bäsleşik diýler, gijelerini gündiz ederler.
Taslama diýler, tejribe otaglarynda daňy atyrrar bu
mugallymlar... Mahlasy. Altyn asyry döretjek altyn nesilleri
ýetisdirmek üçin şahsy bähbitleriniň, ýeri gelende bolsa, hatda
maşgala bähbitleriniň-de ählisinden ýüz öwrüp biljek pidakärlik
we yhlas bilen gursalandyrlar.

Haýsy birini gürrüň bersin?

Oýde, kakasynyň ýoluny gözleýän iki jigerbent we täze gelen şaherleradaki ýalňyzlygyny ýanyoldaşyna bolan hormatly söýgüsi bilen unutmaga çalyşýan wepaly syrdas bar...

"Eje, kakam näme üçin agsamlary öýe gelenok?" -- diýip, gaýta-gaýta sorayan çagalaryna olary kanagatlandytjak, olaryň düşüniş biljek jogabyny berip bilenok. Ömrüni ebedi bir maksada bagyşlan ýanyoldaşynyň ýeri gelende şeýle etmeginiň zerurdygyny bilýän paýhasly gelin, çagalaryna göwünlik bermäge çalyşýar.

Alynndan öpýär her birini: saçlaryny ogşayar mährinden çandyryp ösdürip-ulaldan perzentleriniň. Myhman otagyndaky telewizoryň üstündäki kümüş güldanda eglenýär gözleri. Ýanyoldaşynyň özüne sowgat eden güllerini içine goýupdy, her gezek gözi düşeninde täzeden jaulansyn bakydadaky süýji ýatlamalar diýip. Ynha, ýene täzedən jaulanýar unudylmajak ýatlamalar.

Düýne nazar aýlaýar, geçmişi bu güne getirýär. Sowgat eden her bir gul günçasynda wepa we muhabbetden doly günlerini täzeden ýatlaýar. Aglamazlyk üçin, kynlyk bilen erk edýär özüne. Gözyaşlaryny çagalarynyň görmegini islemeyär. Yüzüni gapdala sowýar. Gözlerinde birigen bir-iki dargaja gözyaşy emay bilen sylp goýberýär.

"Geler guzym" -- diýýär: "Kakaňyzyň häzirlikçe käbir gutarnaly işleri bar, geler, hökman geler, balam!"

Sen mugallymym!

Yüregüni haýsy ataşyň alawynda ýakdyň-da, dost bolduň parlak we nurly ýyldyzlara? Okuwçylaryň aladasy bilen ukusyz galan gijelerinde, haýsy söwdanyň nagmasy bilen teselli etdiň yuregiňi? Gözyaşlaryňmydy suwlan şol ýaşajyk

söýgi nahallaryny? Bulutlaryň hem kämahal husytlyk eden möwsümlerinde, köňül jülgeleriňdäki ab-y haýat çeşmeleri nähili joşgunlylyk bilen çaglaýardy. Suwy çekilen guýylara göz edip, köňlün suwa hesret niçeme teşne dodaklary gandyýardy.

Bahar möwsüminiň parahat gijelerinde süýnen ýyldyzlary ýygnap birin-birin, daksam döşüne gahrymanlyk nyşanydyr diýip... Yene, seniň beýikligiňi hakyky manysy bilen görkezmekden juda ýöntem galar, bilýän...

Bilýän, ähmiýet bermezsiň sen döşündäki ýyldyzlara. Okuwçylaryň köňül dünýäsinde ýanan bolsa bir nurly şem we ýagtyldýan bolsa olaryň geljege uzayan mün öwrümlü ýollaryny, ynha iň uly bagtyýarlyk şu bolsa gerek seniň üçin.

Ýyldyzyň we ýüreklerde ýakan, ýüreklere şuglasyny çayýan şemleriň kän bolsun mugallymym...

Gün geler, ýüreklerde ýakan şol şemleriň her biri, geljegimizi ýagtyltjak şamçyragymyz bolar. Ne gökdäki ýarymay, ne-de ýedi ýyldyzly Ýedigen... Diňe ýüreklerde ýakylan şemler...

Ýogsa-da, “Ussam, armawer!”

BAGYŞLAMAK

Mugallym okuwçylaryna şeýle tekliptdi: “Siziň bilen bir durmuş tejribesini geçireliňmi?” Okuwçylar söýgüli mugallymlarynyň bu teklibini ikerjiňlenmän kabul etdiler. Mugallym: “Onda, ilki bilen, men näme talap etsem şony ýerine ýetirjekdigiňize söz beriň!” – diýdi.

Okuwçylar hor bolup, ýerli-ýerden: “Söz berýäs-de, söz berýäs” - boluşdylar. Mugallym: “Indi, ertirki berjek öý ýumşum bilen tanyş boluň. Munuň üçin heriňiz ýanyňyz bilen

bir boş torba we bäs Lito kartoska alyp getmäge bolarsyňyz!” Okuwçylar mugallymnyň bolarsyň-gyym-çälişime düşüp bilmediler. Emma, şeýle-de bolsa, ertesi gün sapaga gelenterinde Jülisin partasyň üstünde kartoskalar we torbalar bolardy.

Mugallym okuwçylaryň hileleşipdir biler-bäleýdigiň göräçlerine seredip, seýre edýdi. “Şeý wagta bu gillere çenli ýazygyny bagyşlamadyk her kişiniz üçin bir kartoskany alyň, ol adamyň adyny elňizdäki kartoskanyň ýüzüne ýazyň, torbaňyza salyň!”

Käbir okuwçy torbasyna 4-5 sany kartoska salan bolsa, käbiriniň torbasy agzyna çenli doldy. Mugallym: “Yeri, indi näme etmeli?” – diýen manyda monjuk ýaly gözlerini teneleşip seredýän okuwçylaryna ahyrky tabşyrygyny düşündirdi: “Bir hepdeläp nirä gitseňiz gidin, bu torbalary ýanyňyzda götermelisiňiz. Mekdepdekäňiz partaňyzyň üstünde, ýäde ýatýan otagyňyzda, mütinen awtobusyňyzda — her pursada ýanyňyzda bolmalydyr!”

Aradan bir hepde geçdi. Mugallym synpa girip-girmäge, bir hepdeläp berden ýumşy ýerine ýetiren okuwçylar yerli-ýerden zeýrenmäge başladylar: “Mugallym! Beýle agy torbany her giden ýerimizde ýanymyz bilen göterip ýörmek gaty kyn!”. “Mugallym! Kartoskalar porsep ugrady. Mundan töweregimizdäkiler hem birahat bolmaga başlady...”. “Hem ýadadyk, hem irdik...”

Mugallym ýylgyryp, bu kyn tejribäniň asyl maksady bolan durmuş sapagyny berdi:

— **Görşüňiz ýaly, bagyşlamazlyk bilen hut özümyze ezyet berýäris. Özümizi ruhumyzda agyr ýükler daşamaga**

mejbur edýäris. Bagyşlamagy diňe garşymyzdaky kişi üçin ýagşylyk etmek hasaplaýarys. Emma, hakykatda, bagyşlamak, ilkinji nobatda özümize ýagşylyk etmekdir, öz ruhumyzy agyr ýüküň astyndan halas etmekdir.

ÇYNAR WE KÄDI

Enç-atalar ýygnaýynda okuwçylaryň hassalary hususlaşdyrylan ýörite mekdepdäki geçilýän dersleriň agyrdygundan şikaýat edip, olary has ýeňilleşdirmegi we okuw döwrüni has gysgaltmagy talap etdiler:

“Mekdepdäki sapaklar gaty kyn. Bulary aňsatlaşdyryp bolmazmyka?”

“Biziň çagalarymyz hem beýleki deň-duşlary ýaly tizara okuwlaryny tamamlap, özbaşdak durmuş ýoluna gadam basmak işleýärler. Okuw ýyly has gysgaldylsa gowy bolardy.”

Tejribeli mekdep müdiri çagany kämil şahsyýet edip terbiýeläp ýetşdirmegiň ýeňil-ýelpaý iş däldigini, munuň üçin kän wagt we igrinsiz zähmetiň gerekdigini ýatladyp, şeýle diýdi:

– Hormatly ene-atalar! Bu, elbetde, mümkin! Emma ilki çagaňyzyň kim bolmagyny arzuw edýändigini bilmeň isleýäriň. Bilşiňiz ýaly, Allatagala bir çynar agajyny ýüz ýylda yetiştirýär, bir kädiniň yetişmegi üçin bolsa, üç aý ýeterlikdir.

Mekdepler ynsanyň içinde ýaşayan jemgyýetine we tutuş ynsanyýete peýdaly boljak ylym-bilim öwrenýän, başarnygy ele alýan ýeridir.

Bir döwletiň kuwwatlylygy ol ýurtdaky raýatlaryň ylymlylyk derejesi bilen ölçelýär. Bu derejä eýe bolmak uly güýç we gaýrat talap edýär. Bu ýoluň aňsat däldigi, käbir kynçylyklarynyň bardygy bellidir. Emma ýatdan çykarmalyň, kynçylyklar ynsany taplaýandyr, onuň cydamlylygyny we erkliligini ölçeyändir. Düzlükde ýöremek ýa-da daglaryň çürbaşyna çykmak üçin sarp edilen güýç, elbetde, bir däldir.

BIR DAŞ BILEN NÄÇE KÄSE DÖWÜP BOLAR?

1219-1237-nji ýyllar arasynda Anadoly Seljukly döwletini dolandyran türkmen hökümdary Alaýeddin Keýkubadyň gyzy Hudawend hatyn tarapyndan 1253-nji ýylda gurdurylan (Türkiýäniň bu günki Erzurum şäherindäki) “Erzurum hatunyýýe” medresesine gireniňde, ilki bilen, sag we çep tarapynda hatarlanyp uzalyp gidýän otuz dört sany otag ünsüňi çekýär.

Medresäniň bu ders otaglarynda bir wagtlar tebigy bilimler we dini ylymlar bilelikde okadylypdyr. Otaglaryň esasy aýratynlygy bolsa, gapylardan başga ýerden içerik ýagtylyk girmeyänligidir... Otaglar ýagtylyk gapydan kitap okalýan tekjaniň üstüne düşer ýaly edilip gurlupdyr. Bu bolsa talybyň

ünsünü böljek, gözünü kitapdan sowjak sebapleri ortadan aýrypdyr.

Bu medresäniň mugallymlaryndan biri bir gün zehinli talypalaryndan birini ýzyna tirkäp, medresäniň gerek zatlaryny almak üçin. Hatunyýýe medresesinden ýüz metr ilerdäki “Daş dükanlar” diýen bazara gidýär. Bazarda aýlanyp ýükäleri mugallym daş käse almak üçin aýna we çaç önümleri satylyan dükana girýär. Ýaşajyk talyp bolsa, daşarda dükanyň aýnasynda setirilenip goýlan dürli käseleri, pap-gaçlary synlamaga durýar. Birdenkä kellesine: “Beh, bir daş bilen urup, bularyň näçesini döwür bolarka?” – diýen pikir gelýär. Az salym soňra mugallymy gerek hajatlaryny alyp, dükandan çykýar we bilelikde medresä tarap ugraýarlar.

Derse başlanlarynda, hälki zehinli talyp sapak bilen kän bir weji bolman, oturan ýerinden gorsanmaga başlaýar, mugallymynyň soran sowallaryna-da göwnelaj jogap berip bilmeýär. Muňa geň galan mugallym okuwçysyndan ondaky bu günki üýtgeşikligiň sebäbini soraýar. Okuwçy çekinibräge-de, bile bazara gidenlerinde dükanyň aýnasynda sergilenýän käselerden bir uranda näçesini döwür biljekdigi barada oýlanandygyny, bu pikir aňyndan çykman, ünsüni bölýändigini aýdýar.

Tejribeli mugallym derrew dersi jemleýär. Okuwçysynyň golundan tutup, şol dem bazara gaýdýar. Mugallym dükan eýesine aýna diwaryň arkasynda sergilenen käseleriň puluny töläp, okuwçysynyň eline-de bir daş berip, käseleri döwürmegi talap edýär. Okuwçy elindäki daşy käselere zyňyp, olary döwürýär we ünsüni bölýän düşüňjeden gutulýar. Medresä dolanyp gelenlerinde, derslerine ýene öňküsi ýaly has işjeň we ünsli gatnaşmaga başlaýar.

JAYLANAN GEŇ MERHUM

Mekdebiň dördünji synpdaky okuwçylary adaty okuwçylardan juda bir tapawutly däl ýaly görünýärdi. Okuwçylar her birinde baş parta bolan dört hatarly synpda okaýardylar. Mugallymyň partasy iň öňde, okuwçylara tarap bakdyrylyp goyulardy. Diwar gazetinde okuwçylaryň ýazan işleri asylygydy. Köp babatda adaty orta mekdeplerden tapawutlanmaýardy. Şeýle-de bolsa synpa girenimde, üýtgeşik bir zat ünsümi çekdi. Okuwçylaryň we mugallymyň ýüzünde birgeňsi tolgunç alamatlary bardy.

Arka hatardaky partalardan birine geçip oturdym we töweregimi synlamagaň başladym. Ahli okuwçylar nämedir bir zatlar ýazýardy. Ýanymda oturan on ýaşlyja gyz okuwçy önändäki kagyzyňy “Men başarmaryn” jümleleri bilen doldurypdy:

“Tikin tikmegi başarmaryn”

“Çe belgili sanlary köpeltmegi başarmaryn”

“Jigini bilen ýaraşmagy başarmaryn”

“...”

Sahypanyň ýarysý dolupdy. Emma ol entek hem ýazmakdan ýadana menzänokdy. Erjellik we tutanýerlilik bilen ýazmaga dowam edýärdi. Okuwçylaryň depderlerine seredip, hatarlaryň arasynda gezmeläp başladym. Ählisi-de, kagyzlaryna başarmaýan zatlaryny ýazýardy.

“Bir oýunda on pökgini tora salmagy başarmaryn.”

“Hasabyýetden başlik almagy başarmaryn”

“Bir günde 50 sahypa kitap okamagy başarmaryn”

Tutus synpyň erjellik bilen “başarnajak” zatlaryny ýazyşy, dogrusy, ünsümi çekdi. Mugallymdan bu geň ýumşuň

maksady ny soramakçy boldum. Ýanyna golaylaşanymda, onuň hem nämedir bir zatlar yazmak bilen meşguldygyny görüp, öz-özüme “Gowusy, birahat etmezlik” diýdim.

“Okuwçylaryma we ähli kişä hemişe güler ýüzli bolmagy başarmaryn.”

“Jereniň ejesini zor bilen ygynaga getirinegi başarmaryn.”

“Çagalaryň garagolluklaryna uzak çydamagy başarmaryn.”

“Amana bilegini däl, akylyny we dilini ulanmagy öwretmegi başarmaryn.”

“...”

Okuwçylar on minut töweregi başlaryny galdyrman yazdylar. Köpüsi ellerindäki kagyzlaryny dolduryp, çyňam ikinji kagyz-da geçipdi.

Mugallym: “Elinizdäki kagyzy dolduryň, başga kagyz geçmän” — diýip, ýumşuň gutarandygyny bildirdi. Okuwçylardan kagyzlaryny iki epläp tabşyrmaklaryny talap etdi. Okuwçylar kagyzlaryny mugallymyň stolunyň üstündäki gutujygyň içine okladylar. Ähli kagyzlar jemlenensoň, mugallym öz kagyzyny hem gutujyga saldy. Gutynyň agzyny ýapdy. Soňra ony goltugyna alyp, dälize çykyp, ýöräp ugrady. Okuwçylar hem mugallymyň yzyna düşdüler. Men hem olardan galmadym. Däliziň ortasyna ýetende, ýöriş tamamlandy. Mugallym, ol ýerde mekdebiň ammarynyň içine girip, eline bir pıl alyp çykdy. Bir elinde pıl, beýleki elinde gaty kagyzdan ýasalan gutujyk, yzinda okuwçylar bilen bilelikde mugallym bagyň iň çetki burçuna tarap ugrady. Şol ýerde jemlenişip, gezekleşip ýeri gazmaga başladylar.

Indi düşündim. “başarmaryn” jümlelerini gömmekçidiler!

Gazuw işi birnäçe minutlap dowam etdi. Çukur bir-bir ýarym metre ýetende, gazuw tamamlandy. “Başarmaryn”

jümleleri sahnan gutujyk çukuryň düýbüne goýuldy we üsti toprak bilen örtüldi. Otuz sany on-on bir ýaşlaryndaky çaga täze gömlen çukuryň daşynda tegelenişip durdular. Her haýsynyň bir metr aşakdaky gutujygyň içinde in azyndan bir sahypalyk “başarmaryn” jümleleri bardy.

Mugallymyňky hem şonça.

Mugallymyň:

– Okuwçylar, hany aşak oturyň! – diýen sesi dymyşlygy bozdy. Okuwçylaryň ählisi çök düşüp oturandan soňra, ol söze başlady:

– Dostlar, bu gün bu ýerde “Başarmarynlary” jaýlamak üçin jemlendik. Ýer ýüzünde biziň aramyzda ýaşajarka, ol her birimiziň işine burnury sokdy: kimimiziňkä az, kimimiziňkä köp. Ady her mekdepe, her synpa, her öýde, her ýygmanyşykda ýatlandy. Bu gün bu ýerde “başarmarynlary” ýere duwlaýarys. Onuň doganlary bolan “başaryaryn” we “başararyn” entek hem aramyzda. Olar “başarmaryn” ýaly juda bir meşhur we güýçli däl. Emma bir gün siziň kömegiňiz bilen olaryň hem ady tutuş dünýä ýan salyp biler. Görşüňiz ýaly, “başarmarynlar” bu gün baky uka gidendir. Ýnsanlar olarsyz hem durmuşlaryny dowam etdirip biler.

Öz ýanyndan: “Mugallymyň bu sözlerini diňläň okuwçylardan hiç biri bu günü ýatdan çykarmasa gerek” – diýip pikir etdim. Bu hadysanyň, ýaşajyk zehinleriň aňyna örän güýçli täsir edendigine şübhe ýok. “Başarmaryn” jümlelerini ýazmak we olary jaýlamak — bularyň ählisi mugallymyň guramaçylygy esasynda bolupdy...

“Başarmarynlary” ýere duwlandan soňra synpa dolandylar. “Başarmarynlardan” gutulan günlerini şirinnan we miwe şerbetleri bilen gutladylar. Bu özboluşly dabaranyň dowamynda

mugallym galyň karton kagyždan mazar dasynyň şeklini kesdi. Iň ýokarsyna “başarmaryň” diýen ýazgyny we şol günün senesini ýazdy. Kagyždan çasalan ol şkil şol günün haýrasyna synp diwaryna asyldy. Sevrek hem bolsa, okuwçylardan biri kâwagt bu wakany ýatdan çykaryp, “başarmaryň” diýäýse, mugallym bu ýazgyny görkezdi. Okuwçylar hem şeýlelikde “başarmarynlary” bir-mahallar jaýlandyklaryny ýatlap, başarmagyň — tabşyrylan ýumşuň hödesin-den gelmegiň dürli ýollaryny gözläp ugradylar.

Ol mugallym menin köne okuwçylarymdan biridi. Muňa garamazdan şol gün men ondan ömür boýy ýadymdan çykmaýak sapak aldym.

Iňdi, aradan ýyllar geçendigine garamazdan, haçan-da “başarmaryň” bilen gutaryan jümle eşitsen, dördünji synp okuwçylarynyň “başarmanlary” jaýlaýşy göz önüne gelýär we men şol synpyň okuwçylary ýaly, başarmagyň täzeçe ýollaryny agtarmaga başlaýaryn.

HAS ÖŇE GITMEK

Halypa mugallym şägirtlerine öz geçmiş tejribelerinden gürrüň berýärdi. Onuň gürrüňlerini, gyzykly ýatlamalaryny üns bilen diňläp oturan okuwçylardan bir şeýle diýdi:

Biz siziň ýaryňyzça bolup bilsek...!

Bu söze gaty gaharý gelen mugallym, okuwçysyna ýüzlenip:

Oglum, sen meniň yarymça, seniň okuwçylaryň, şägirtleriň-de seniň ýaryňça bolsa, hünär ýitmezmi...? Sen menden has ökde we başarmykly bolup ýetişmelisin!—diýip ündedi.

AKYL AKYLDAN KESGIR...

Bir uniwersitetin professorlaryndan birine ret edip bolmajak teklip gelipdi. Daşary ýurtda ylmy gözleg işlerini dowam etdirmek üçin gerek bolan maddy goldawy bir gazna öz üstüne alypdy. Professor bu pursaty elden gidermek islemeyärdi. Emma ilki bilen çözülmeli bir mesele bardy: bu iş okuw döwrüne gabat gelýardi.

Dolanyp gelýänçä, wagtlaýyn ýagdaýda ýerine sapaklara girjek birini tapmalydy. Eski wagt bu barada kelle döwdi. Uniwersitetde şol sapakdan ders berip biljek yene iki professor bardy. Emma olaryn ikisi-de, onsuz hem girmeli dersleriniň kändigini we goşmaça sapagy boýun alyp bilmejekdiklerini aýtdylar. Ynha, birdenem professoryň bir zat ýadyna düşdi. Hätiden bari gamaşyp duran ýüzüne ýylgyrys çayyldy. Ylmy gözlegde boljak döwründe bermeli sapaklaryny öňünden kasseta ýazdyrmagy ýüregine düwdi.

Professor birnäçe günün dowamynda bermeli sapaklarynyň ählisini ýekân-ýekân okap, kassetalara ýazdyrdy.

Ir bilen şol günki sapagyna baran professor talyplara geljek bir aýyň dowamynda uniwersitete gelip bilmejekdigini aýdyp, bu bir aýlyk wagtyň dowamynda dersleri magnitofon kassetalaryna ýazdyrylan maglumatlardan yzarlamagy we ýylyň ahyrynda boljak ders synaglary üçin bellikler almaklaryny tabşyrdy.

Kasseta ýazdyrylan dersleriň ilkinjisi mugallymyň daşary ýurda gitmeli gününden iki gün öň bolmalydy. Professor dersleriň bu usulda bolmagynyň täsirlilik derejesi barada aladalanýardy. Şonuň üçin gitmänkä, muny öz gözleri bilen

hem görmek üçin ders geçmeli synpynyň deňesine ýuwaşlyk bilen gelip, birdenkä gapyny açdy.

Ilki gözlerine ynanasy gelmedi.

Synpyň içinde yns-jyns ýokdy. Synpyň önündäki mugallym kürsüsinde bir magnitofon işläp durdy we talyplaryň partalarynda-da 15 magnitofon dersi kassetalara ýazdyrýardy.

Professor dersleri kasseta ýazdyrmak pikirini akylyly oýlanyp tapylan çözgüt hasap edýärdi. Aslyýetinde, bu dogrudy, emma talyplar bu täze ýagdaýa has akylyly çözgüt tapypdylar.

BIR ENÄNIŇ OGLUNYŇ MUGALLYMYNA HATY

“Indi ol, siziň eliňizde.

Bu wagt hemişekisinden has ykjam geýinýär. Öňler ne saçlaryny daraýardy, ne-de köwşüne reňk çalmak endigi bardy. Emma bu gün üýtgeşik bir gün onuň üçin. Bu gün mekdep bilen tanşan ilkinji günü. Ol tutuş tomsuň dowamynda bu güne sabysyzlyk bilen garaşypdy.

Siziň käriňiz uly jogapkärçilikli kär. Size çaganyň aňyny we ruhuny ýugrup beketmek we kämilleşdirmek wezipesi ynanylýar.

Her gezek mekdepden öýe dolananda, ähli gürrüňi diňe siz barada bolar. Gaty kän öý ýumşy berendigiňiz üçin zeýrener, emma siziň ynamyňyzy gazanmak üçin-de elinde baryny eder. Bir gezejik ýüzüne mähirli garap ýylgymagvňyz onuň üçin bar zatdan gymmatlydyr.

Soňy gelmeýän soraglaryna indi bizden däl, sizden jogaba garaşar. Kakasynyň we meniň sözümi çaga sadalygy bilen böler: “Emma mugallymym beýle diýdi...”

Sizden asla umydyňyzy ýitirmezligiňizi isleýärim. Ne käbir ene-atalaryň aladasyzlygy, düşünjesizligi, ne-de olaryň siziň önüňize çykaran wagtlaýyn kynçylyklary sizi maksadyňyzdan we käriňizden sowatmasyn.

Ogluma berjek durmuşy mysallaryňyz arkaly onda ylym öwrenmek islegini tutaşdyryň. Onda geljege bolan uly ynam dörediň we geljek üçin beýik maksatlar goýmagy we ol maksatlara ýetmek üçin okgunlylygy we tutanýerlilik ýöwrediň. Paýhasly hereket etmegiň ýollaryny görkeziň oňa. Durmuşda dogry ýol görkeziji boljak kämil wyždan ýerleşdiriň kalbyna oglumyň.

Öwrenmegiň açarynyň soramakdygyny öwrediň. Özbaşdak iş başarmak ukybyny kämilleşdiriň. Oňa her gün, Watanymyz barada söhbet açyň, goý, şeýle ajaýyp ölkede ýaşaýandygyna buýsanyp gezsın. Jemgyýetiň önündäki jogapkärçiliklerini yzygiderli ýatladyp duruň ogluma. Emma, has möhümini, şu

pähimi öwrediň: *“Wyždanyň öňünde dogruçyl bol”*. Bu jümle, goý, onuň durmuşynyň mazmunyna öwrülsin...”

GÖRELDELI MUGALLYM

Ol wagtlar orta mekdebiň başınjy synpynda okaýardym. Bir gün mekdebimize täze mugallym geldi. Tejribeli mugallymdygyna eýýäm ilkinji dersde göz ýetirdim. Synag, öý ýumşy, gezelenç we tejribe-barlag günleri, dersin nähili geçiljegi, synpyň arassa saklanmagy, nobatçylyk meselesi, okuwa gatnaşyk ýagdaýlary, synpyň içindeki topar ýolbaşçylary we ş.m. zatlary mugallymymyz bilen bilelikde maslahatlaşyp, kadalary we düzgünleri kesgitledik.

Sapagyň täsirli bolmagy üçin täze kadalar girizdik. Bulardan biri-de, sapaga gijä galyp gelen synpa girmeli, ötünc sorap, ýerine geçip oturmaly, sapak gutarandan soňra-da, gijä galmagynyň sebäbini düşündirmelidi. Tutuş synpymyzyň okuwçylary we mugallymymyz bilen bilelikde kabul eden bu özboluşly kada we düzgünlerimiz işläp başlandan soňra, iki hepdäniň içinde derse giç gelyän galmady. Okuw günleri gargyş, ýagşy-boran diýmän, her kim sapaklara wagtynda girip-çykyp ugrady.

Ynha, günlerde bir gün mugallymymyz sapaga gelmedi. On minut geçipdi, entek hem gelmänsoň, şol günki nobatçy synpdaşymyzy sapagymyzyň boşdugy barada ýagdaýdan habardar etmek üçin mekdep müdüriniň ýanyna iberdik. Az salym soňra müdir, mugallymymyz we iberen dostumyz synpyň gapysyny kakyp, tırkeşip içeri girdiler. Müdir:

– Mugallymyňyz bu gün sapaga wagtynda gelip ýetişmändigini üçin, meniň ýanyma geldi. Ýanyňoldaşyny lukmana

äkitmeli bolandygy sebäpli, wagtynda sapagyňyza gelip bilmändir. Meniň ýanyma: “Eger siz we okuwçylarym rugsat berseňiz, sapaga girip bilerimi?” - diýip geldi. Men öz adymdan rugsat berýärim. Siz hem rugsat berýäňizmi? - diýip, synpa ýüzlendi.

Tutuş synp dymýardy. Ozalky sapaklarymyza giren mugallymlarym göz önünde jawlandy. Bular ýaly mugallymy entek görmändik, beýle ýagday bilen ilkinji gezek ýüzbe-ýüz bolýardyk. Geň galypdyk. Ählimiz birden ör turduk. “Kabul edýäris” - diýip, biragyzdan seslendik. Hemmämiziň -- müdiriň, mugallymyrmyzyň we biziň bu ýagday sebäpli damagymyz dolupdy.

MÄHRUJLIGIŇ ÜSTÜNLIGE TÄSIRI

Jemgyýet we onuň ösüşi barada ders berýän bir professor talypalaryny ýurduň çetki etraplarynyň birine iberýär we ol ýerde ýaşayan 200 oglanjygyň şol wagtky ýagdaýyny derňäp, her bir çaganyň geljegi barada çaklamalaryny ýazmagy tabşyrýar.

Talypalaryň ählisi diýen ýaly, düýpli derňewlerden soňra: – “Bu çagalaryň geljegi barada oňyn pikir etmek mümkin däl” diýen netijä gelýär.

Aradan ýigirmi ýyl geçýär we bu derňew işiniň hasabatlary bir saý-sebäp bilen şol ugurdan ders berýän başga bir professoryň eline düşýär. Professor öz talypalaryndan bu taslamany dowam etdirmegi we şol çagalaryň ahyrky ykbaly barada maglumat toplamagy talap edýär.

Talypar ol ýerden göçen ýa-da ölen 20 çagadan başga, galan 180 çaganyň 176-synyň akyllary haýran edýän ýokary başarnyk

görkezip, lukman, inžener, aklawçy ýa-da uly işewür adanlar bolup ýetişendiklerini ýüze çykarýar.

Professor önki çaklamalar bilen düybünden gabat gelmeýän bu netijäniň sebäplerini derňemek üçin, ol ýere hut özi gidýär. Bir wagt geljegi garaňky–diýlip hasabat düzülen, bu gün bolsa her biri uly jogapkärçilikli wezipäniň eýesi bolan oğlanlaryň ählisi bilen ýekän-ýekän duşuşyp, olar bilen has içgin tanyşýar.

Professoryň: “Şeýle kyn şertlerden nähili baş alyp çykmagy başardyňyz?” – diýen soragyna berlen jogaplaryň hemmesi birmenşeşdi: “Yaşayan ýerimizdäki mekdepe bir mugallymymyz bardy. Şonuň irginsiz zähmeti we yhlasy bilen....”

Professor bu mugallym bilen duşuşmak isledi. Mugallymy tapmak beýle bir kyn bolmady. Salgysyny alyp, öýüne baranda, ony onýyllyklaryň ýüzüne salan ýygrytlaryna garamazdan, entek hem juda sagdyn görünýän bir garry zenan garşylady.

Uly bilesigelijilik bilen garry zenandan bu çagalary bezzatlyk we garagollykdan saplap, başarnykly ýetginjekler edip ýetişdirmek üçin ulanan syrly usulynyň nämedigini sorady.

Mugallymyň gözleri röwşenlenen ýaly boldy we ýüzüne ýylgyryş çäýyldy:

– Örän aňsat – diýdi. — Men ol çagalara mährimi berdim.

KÖRZEHN

Mugallynçylyk kärene başlan ilkinji günümdü. Göräýmäge bar zat gülala-güllük ýalydy. Mugallymçylygyň tüýs maňa laýyk kárdigine ýürekden ynanyyp ugrapdym. Ilkinji iş günüm paýawlap

baryardy. Ynha az salym soňra, şol günki in soňky sagat dersime girmelidim.

Synpyň gapysynyň denesine ýetenimde, içerdäki gohgalmagaly eşidip, synpa kürsäp girdim. Oglanlardan biriniň başga bir oglany ýere ýatyryp, ýakasyndan ebsitläp tutup oturandygyny görüp, allaniçigsi boldum. Aşakda urnup ýatan oglanjyk: “Diňle meni, körzehin! Seniň depderiňi ýyrtmak niýetim yokdy” – diýip gygyrýardy.

Onuň boýnuna münüp oturan oglanjyk bolsa, ýakasyndan has berk towlap, “Men saňa görkezerin kimiň depderini ýyrtmalydygyny” – diýip, ýerde ýatany alasladyp baryardy.

Derrew baryp, aralaryna girdim we dawalaryny bes etmegi talap etdim. Sözlerimiň gaty bir täsirli bolmandygyny bilýärdim. Dawa edýän iki oglanjyk ilki bir-birlerine, soňrada maňa seretdiler we seslerini çykarman ýerlerine geçip oturdylar. Şol pursat garşy synpdaky mugallym kellesini meniň synpymyň gapysyndan içerik uzadyp, sesine bat berip, okuwçylaryma “jyňklaryny çykarmazlygy” we meniň diýenlerim bilen bolmagy buýurdy. Dogrusyny aýtsam, şol wagt juda ejizländigimi duýdum.

Sapagymy düşündirmäge başladym. Okuwçylaryň yüzlerinden maňa bolan nägileligi duýýardym. Sapak gutaryp, okuwçylar synpdan çykyp baryarka, hälki dawanyň başyny başlan oglanjygy alyp galyp, ikiçäk gürleşmek isledim. “Mugallym, nähak ýere özüňizi gynaýarsyňyz, biziň barymyz baryp ýatan körzehin” – diýenden soňra, Myrat synpdan çykdy.

Özümi lampa oturgyjyň üstüne goýberdim we oturan ýerimden mugallymçylygyň maňa laýyk kär dældigi barada oýlanyp başladym. Meseleleri çözmegiň ýeke-täk ýoly sesine bat berip, gygyryp, goh edip, olary gürlätmezlikmidi? Öz-

özüne bir ýyl çydaýakdygyna we indiki ýyl öýleneninden soňra has başgagak bir iş edimekdişime aýtdy.

“Siziň göwnüňize degäş dile: oýdýan” diýen sesi eşidip başymy galdyrdym. Garşymda hálki garşydaky synpyň mugallymy durdy. “Hawa” diýen manyda baş atdym.

– Gamlanmaň! – diýip, göwünlük berdi. Soňra-da penjireden gozýetimiň alyşlyklaryna seredip durşuna, sözünü dowam etdi. — Geçen ýyl bu synpy men hem okatmaly boldum. Bary-ýogy 14 okuwçy, emma köpüsi mekdebi doly tamamlamagy başarmasa gerek. Ol çagalar barada kelläňizi agyrdyp, özüňize agram salyp ýörmäň.

– Nämе diýmекçi bolýarsyňyz?

– Ol çagalaryň köpüsi çetki obalardan gatnaýarlar. Sapaklara-da bir gün gelseler, iki günläp gara berenoklar. Bularda ne okamaga isleg bar, ne öwrenmäge... Olary diňe berk tutuň, sözüňizi diňlemejek bolsalar, meni çagyraýyň.

Mekdepden öýe tarap gelýärkäm, oglanjygyn: “Biz baryp ýatan körzehin” - diýen sözi gulagymda ýaňlandy durdy. Bu mesele habatda nämе-de bolsa bir zatlar etmelidir.

Ertesi gün öýländen soňra kárdeşimden mundan beýläk sapak wagty synpyma gelmezligi we işime goşulmazlygy berk talap etdim. Çagalar bilen öz usullarym boýunça işleşmegi ýüregime düwüpdim. Synpa girdim we her okuwçynyň gözlerine yekân-ýekân seredip çykdim. Soňra-da synp tagtasyna RYTAB – diýip ýazdym.

“Adym” - diýdim. — Meniň adymyň nämе many berýändigini kim aýdyp biljek?

Okuwçylar ilki bi-birlerine seredişdiler, soňra-da beýle ady ön eşitmändiklerini aýtdylar. Bu gezek tagta BATYR – diýip ýazdym. Okuwçylar geňirgenişip ýüzüne seredişdiler.

– Hawa – diýip, söze başladym. — Adym Batyr. Men hem mekdebe gatnaýan uçurlarym, adymy dogry ýazmagy başamaýardym. Sözleri bogna bölüp bilmeýärdim we sanlary öwrenmekde kynçylyk çekýärdim. Maňa derrew “körzehin” lakamyny ýelmediler. Entek hem şol ýaňsyly sözler käwagt gulagymda ýaňlanýar we ýene şol wagtlardaky ýaly utanjymdan ýüzüm gyzarýar.

Aralaryndan biri: “Beýle bolsa nähili mugallym bolduňyz?” – diýip sorady.

– Çünki men ynsanlara ýelmenen lakam diýilýän gara tagmalary ýigrenýärdim we zehin taýdan hiç kimden kem däl digime ynanýardym, her näçe kynçylyk çekýän hem bolsam, ýene-de öwrenmegi, okamagy halaýardym. Eger siz özüňize dakylan “körzehin” tagmasyndan hoşal bolsaňyz, bu synpda ornuňyz ýok. Derrew synpyňyzy çalşyň. Çünki men bu synpda ýekeje-de körzehiniň ýokdugyna ynanýaryn.

– Sizi gaty gyssaryn – diýip, sözümi dowam etdim. — Bilelikde işläris we ynha, görersiňiz, siz hem beýleki synplaryň yzyndan ýetersiňiz. Mekdebi üstünlik bilen tamamlarsyňyz we bir toparyňyz ýokary okuw jaýlaryna-da gider. Oýun etmeýärin, size söz berýärin. Bu synpda mundan soňra “körzehin” diýen sözi eşitmek islemeýärin. Aýdanlaryma düşündiňizmi?

Oturan ýerlerinden çalaja gobsunyşdylar, özlere sähelçe-de bolsa ynam dörändigi indi partalarynda has dik we ykjam oturyşlaryndan hem belli bolýardy.

Bilelikde köp işledik. Indi olara beren sözümüň hakykat çykjakdygyna bolan umydym has hem güýjäpdi. Aýratyn hem Myrat örän zehinlidi. Dälizde başga bir okuwçy bilen gürleşip durka, elindäki dünýä klassyk edebiýatyna degişli

bir eseri görkezip, “Bu hakykatdan hem örän gowy kitap. Biz indi çagalar üçin niýetlenen kitaplary okamaýarys” diýenini eşitdim.

Aradan birnäçe aý geçdi. Bu döwürde okuwçylardaky öňe gidişlik, ynanmarsyňyz, örän ýokary boldy.

Tomusky dynç alyş döwrüniň ýakynlaşmagy meni gaty gynandyryardy. Okuwçylar öwrenmäge, bilmäge şeýle bir höwesek bolupdylar welin, heý, goýaý... Okuwçylarymyň ählisi bu tomus öýlenjekdigimi we ol ýerden gaýtjakdygymy bilýärdiler. Soňky derslerimden birinde bu barada söz açanymda, okuwçylarymyň muňa gaty gynanýandyklaryna düşünmek kyn däl.

Okuw ýylynyň ahyrky güni mekdep derwezesinden girenimde, müdiriň maňa garaşyp durandygyny görüp birhili boldum. Müdir salamymy alandan soňra: “Haýyş edýän, ýanym bilen geliň, synpyňyzda bir mesele ýüze çykypdyr” diýdi. Dälizde bile barýarkak, meniň bilen ýüzbe-ýüz bolmak islemeyän ýaly, diňe öňe tarap seredýärdi. Öz ýanymdan: “Bu gezek näme bolduka allajanlarym?” – diýip oýlandym.

Synpyň gapysyndan içeri girenimizde, gözlerime ynanasym gelmedi. Synpyň çar tarapynda, okuwçylaryň partalarynda, kitap tekjesinde, meniň stolumyň üstünde, ähli ýerde desse-desse güller goýlupdyr. Bizi garşylan Myrat bilen ýene bir okuwçy, ellerindäki gül desselerini bize gowşurdy. Bu garaşylmadyk ýagdaý sebäpli, damagymy dolduran begenç gözyaşlarymy saklap bilmedim.

Bu entek hemmesi däl. Iki ýyl soňra 14 okuwçymyň ählisi, olara söz berşim ýaly, beýleki synplardaky deňduşlaryndan aýratyn tapawutlanyp, mekdebi üstünlik bilen

tamamlady we otardan altysy şol ýyl ýokary okuw jaýyna ýerleşdi.

Aradan ýigirmi ýyl geçdi. Bu gün hem mugallymçylyga başlan şol mekdebinin golaýynda ýerleşýän başga bir mektepde mugallym bolup işleýärin. Myradyň ýokary okuw jaýyny tanaýlap, uly işewür bolandygyny eşitdim. Has täsin ýeri, geçen ýyl Myradyň oğlunyň inlis dili sapaklaryna men girdim.

Mugallymçylyk kärine başlan ilkinji güntüni ýatlap oturyşyna, şeýle ajaýyp käri taslamagy ýüregime düwen şol pursatyň ýadyna düşüp, ýylgyranymy duýsana galýaryn.

60 BALLYK SORAG

Bir öýde ýaşayan dört talyp ir bilen turup bilmändikleri üçin, birinji dersde bolan hasabyýet (matematika) synagyna gatnaşyp bilmändirler...

Talyplar biraz wagtdan hasabyýet mugallymynyň ýanyna baryp, gelyärkäler münen masynlarynyň tigriniň ýarylandygy sebäpli, synaga gijä galmaly bolandyklaryny aýdyp, ýalan bahana tapypdyrlar we bu adatdan daşary ýagdaý sebäpli, özlerini täzedan synag etmegi sorapdyrlar.

Köp çarşenbäni başdan geçiren mugallym talyplaryň ýüzüne esli salym seredip durandan soňra, şeýle diýipdir:

– Ýeri bolýar, ertir siziň dördüňizden hem synag alayýn...

Ertesi gün mugallym dört talyby boş bir synpa getirip, bir-birinden uzak ýerlerde oturdypdyr we synagyň şertini düşündiripdir:

– Bilşiňiz ýaly, bu sapakdan geçmek üçin azyndan 50 bal almalysyňyz. Häzir sizden baş sorag sorajak. Ilkinji dört sowalyň her biri 10 bal, ahyrky sowal bolsa 60 ballyk soragdyr.

Okuwçylar tolgunçly ýagdaýda derrew kagyz-galama ýapyşypdyrlar we mugallym ilkinji dört sany ýönekeýje hasabyýet meselesini sorandan soňra, 60 ballyk başınjı sowaly tagta ýazypdyr:

“Synaga ýetişmezligiňize sebäp bolan maşynyň haýsy tigrı ýaryldy?”

ARZUWLARYŇYZY OGURLATMAŇ

Bir baýyň hususy atçylyk toplumyndaky atlara seredýän seýsiň kiçi ýaşlyja oguljygy, orta mekdebe gatnaýardy.

Bir gün oglanjygyň mugallymy okuwçylaryndan geljekde ýetmek işleýän arzuwdyr-maksatlary barada ýazyp gelmegi tabşyrýar.

Seýsiň ogly tutuş gije oturyp, geljekde bir gün bir hususy atçylyk toplumyna eýe bolmak isleýändigini barada 7 sahypalyk düzme ýazýar. Hyýalyndaky atçylyk toplumyny ähli jikme-jikligi bilen beýan edýär. Hatda, geljekde eýe bolmagy arzuw edýän 200 sotuklyk (sotkalyk) zawodynyň taslamasyny hem çyzýar; binalaryň, mal ýataklaryň we atlary gezim etdiriljek aýlaw meýdançalarynyň ýerlerini görkezýär. Taslamasyna 200 sotuklyk meýdanyň gapdalynda ýerleşjek müň inedördül metrlik öýüň meýilnamasyny hem goşýar.

Ertesi gün mugallymyna tabşyran 7 sahypalyk öý ýumşy oglanjygyň ýürejigindäki maksadyny beýan edýärdi. Emma aradan iki gün geçenden soňra, okuwçylar bahalary goýlan öý ýumşalaryny yzyna alanlarynda, hálki oglanjyk öz öý işiniň soňunda gyzyly syýa bilen ýazylan ullakan noly (0) we “Sapakdan soňra meni gör!” diýen duýduryşy görýär.

Çaga muňa gaty gynanýar. Mugallymynyň ýanyna baryp: “Näme üçin nol aldym?” diýip, närazylygyny çaga gönümeelligi bilen dile getirýär.

“Bu seniň ýaşyňdaky çaga üçin hakykata öwrülmejek hyýal!” diýen mugallym, sözüni dowam edýär:

– Puluň ýok. Seýisçilik edip maşgalasynyň güzeranyny dolaýan atanyň perzendisiň. Artykmaç gazanjyňyz ýok. Atçylyk toplumyny gurmak üçin örän köp mukdarda pul gerek. Ilki topluny gurjak ýeriňi satyn almaly. Köpeltmek üçin tohumlyk atlar hem almaly bolarsyň. Muny seniň başarmagyň mümkin däl.

Sözüniň soňunda mugallym okuwçysyna bir goşmaça mümkinçilik berýär: “Eger öý ýumşuňy öz öňünde hakyky maksatlar goýanyňdan soňra täzeden ýazyp getirseň, şol wagt bahaňy täzeden gözden geçirip bilerin.”

Oglanjyk ýüzüni sallap öýüne dolanyar we köp wagtlap pikir edenden soňra, bu barada kakasy bilen hem maslahatlaşmagy ýüregine düwür.

Mähir bilen oglunyň başyny sypan kakasy şeýle diýýär:

– Oglum, bu barada özüň netijä gelmelisň. Bu netijäň seniň geljekki durmuşyň üçin örän möhüm saýlaw boljakdyr!

Oglanjyk bir hepde ýaly oýlanandan soňra, owalky ýazan işine hiç hili üýtgeşme girizmezden, mugallymyna täzedan tabşyrýar we:

“Siz beren bahaňyzy üýtgetmän” – diýýär: “Men hem hyýallarymy...”

Şol orta mekdep okuwçysy bu gün 200 sotuklyk atçylyk toplumynyň gapdalyndaky müň inedördül metrlik öýünde ýaşaýar. Birwagtlar ýazan öý ýumşy myhman otagynyň diwarynda çarçuwaly ýagdaýda asylgy dur.

Bu üstünlik hekayatynyň in täsirli ýeri-de ynha şu:

Şol mugallym geçen tomusda 30 okuwçysy bilen bu topluma gezelenje geldi. Toplumdan ugrajak wagty köne okuwçysyna “Seret” – diýdi. “Seniň önünde bir zady boýun almakçy. Men seniň mugallymyň wagty, arzuwlaryň ogrusydym. Şol ýyllarda okuwçylarymdan ençemesiniň arzawdyr-hyýallaryny ogurladym. Hudaýa şükür, sen öz diýeninden, öz hyýalyňdan ýüz öwürmejek derejede tutanýerli bolup çykdyň.”

POÇTA GUTUSYNDAKY BELLIK

Ol gün mekdebe gelenimde, poçta gutymy barladym. İçinde bir bellik bardy. Bu bellikde “555-6167” telefon belgisine jaň ediş” diýen ýazgy bardy. Bellikdäki zenanyň ady hem, telefon

belgisi hem meniň üçin düýbünden nätanýsdy. Emma kärim boýunça, ýöriteleşdirilen hünärment mekdebinde awtoulag mugallymy bolandygym üçin, maşynyňy oňartmak isleýän adamlardan yzygiderli şuna meňzeş çakylyklar alýardym. Öýlänara bellikde görkezilen telefon belgisine jaň etdim:

– Bagyşlaň, adym Rüstem. Size jaň etmegimi sorayan bir bellik aldym. -- Bulary aýdyp durkam, ol aýalyň maşynynda nähili näsazlyk ýüze çykdyka? -- diýip oýlanyrdym. Garşydaky ses:

– Jaň edeniňiz üçin sag boluň. Eger bir-iki minut wagtyňyz bar bolsa, size, ünsüňizi çekäýjek bir zat barada gürrüň berjek -- diýdi.

– Diňleýän -- diýip, sagadyma seretdim. Baş minut soňra sapaga girmelidim.

– Hassahanada lukman bolup işleýärim. Düýn 1290 belgili köçäniň ugry bilen işden öýe dolanyp gelýärkäm, maşynymda näsazlyk ýüze çykdy...

Täzeden sagadyma seredip: “Hawa” diýdim.

– Wagt gijäniň ýaryndan agypdy. Men hem ýeke özümdim. Maşyny saklamaga gorkýardym, emma ahyrsoňy maşynymyň gaty uzaga gitmejegine gözüm ýetip, derrew ýoluň gyrasyna öwrüp, duruzdym. Birnäçe minutlap oturyp: “Iadi näme etmeli?” diýen sowala jogap agtardym.

Sabyrsyz ýaly görünmek islemeyärdim, emma sapaga girmeli wagty hem bolup baryardy. Çydam edip bilmän, sözünü bölüp: “Maşynyňyza seretmegimi isleýärmisiňiz?” diýip soradym.

Garşymdaky aýal: “Rugsat berseňiz, sözümi tamamlayyn” diýdi.

Ol zenan düýn gije başyndan geçenleriň dowamyny gürrüň berýärkä, men hem galamymy öňümdäki kagyz topbagyna urýardym.

– Şol wagt hem, maşynymyň yzynda başga bir maşyn gelip saklandy we içinden ýigrimi ýaşlaryndaky iki ýigdekçe düşdi. Näme üçin durandyklaryny bilemokdym. Dogrusy, juda gorkupdym. Gelip, menden näme bolandygyny soradylar. Maşynymy oňaryp biljekdiklerini aýtdylar. Men hem başga çäräm bolmansoň,razy boldum we kapoty açdym.

Maşynymyň içinde oturyşsma, pälleriniň düzüw bolmagyny dileg edýärdim. Birnäçe minut soňra, maşynymy otlap görmegimi soradylar. Näme boldy, bilýäňizmi? Maşyn ýöredi. Ýigitler kapoty ýapyp, maňa maşynyň häzirlilikçe ýörejekdigini, emma ýakyn wagtda oňartmaga äkitmeli boljakdymy aýtdylar.

– Siz hem maşynyňyzy oňartmak üçin maňa jaň etdiňiz, şeýlemi? – diýip, sabysyzlyk bilen soradym.

Aýal: “Ýok, ýok, diňläň, haýys edýän” – diýip, sözüne dowam etdi. “Ol ýaşlara juda minnetdar boldum, gaýta-gaýta sagbolsun aýtdym. Pul bermek isledim, emma kabul etmediler. Soňra maňa özleriniň siziň okuwçylaryňyzdygyny aýtdylar.”

Geň galypdym. “Meniň okuwçylarymmy? Atlary kim eken?” – diýip soradym.

– Atlaryny aýtmadylar. Ýöne maňa siziň adyňyzy we mekdebiňiziň belgisini berdiler. Olara, size jaň edip minnetdarlyk bildirjekdigime söz berdim.

Haýran galaýmaly. Näme diýip-näme goýjagymy bilmedim. Okuwçylaryma maşyn oňarmak barada ders berýärkä, ýany bilen durmuş barada käbir zatlary-da öwretmäge çalşypdym; zähmetden gaçmazlyk, dogruçyl

bolmak, ynsanlara goldaw bermek üçin eliňden geleni gaýgymazlyk we şuna meňzeş zatlar... Emma okuwçylaryma bularyň näderejede täsir edýändigini barada pikirlenmändim.

- Size örän uly minnetdarlyk bildirýärim, hanym. Jaň edeniňiz üçin sag boluň – diýip, trubkany goýdum.

Menden öwrenen ahlak-durmuş sapaklary esasynda okuwçylarymyň özlerine bäs-bütin nätanys bolan birine kömek edendiklerini eşitmegiň beren ruhy lezzeti bilen sapagyma girdim.

Bir mugallymyň alyp biljek iň gowy sowgatlaryndan birini alypdym.

BILIM GADYRYŇY ARTDYRAR

Fahreddin Razy 1149-1209-njy ýyllar arasynda ýaşap geçen belli alymdyr. Ol bir söhbetdeşlikde ylym barada gürrüň açylanda, bu mesele bilen baglanyşyklyda inňün ýiti we täsirli bir mysal getirýär:

“Adatça, köpek “nejis-ul aýn”, ýagny murdar, hapa hasaplanýar. Şonuň üçin olary öýde saklamak dogry däl.

Ýöne il “kelb-i muallem” bolsa, ýagny oňa aw awlamak öwredilen we goýunlara gözegçilik etmek tälimi berlen bolsa,

onda ýagdaý üýtgeýär. Bular ýaly tälimli itň agzyna alyp geliren aw etji iýilýär, gaşanan we gezen ýerleri hapa hasaplanmaýar we onuň öýde saklanmagynyň hem zyýany ýokdur.” Fahreddin Razy soňra şeýle diýýär:

“Bir köpek diňe aw awlamak işiniň ylmyny öwrenýär we bu öwrenen ylmy bilen “nejis-ul aýn” (hapa) bolmakdan çykýan, hatda ynsanlaryň arasynda, göýä maşgala agzalaryndan biri halyna gelyän bolsa, ylm öwrenen ynsanyň nähili belentliklere göteriljegi barada özüňiz pikir ediň.”

ÇÖZGÜT

Uniwersitetiň hasabyýet bölümünde okaýardym. Ol gün sapaga giç gelensoň, tagladaky iki meseläni öý ýumşudyr öýdüp, depderime göçürdim. Agşam meseläni çözmäge synanyşyp otyrkam, munuň professorymyzyň şol wagta çenli beren iň kyn ýumşudygyna göz ýetirdim.

Gijäniň bir wagtyna çenli gezekli-gezegine bu iki soragyň üstünde birnäçe sagatlap işledim. Kesiriligimi edipdim, sowallary çözmän ýatmazlygy öz öňümde şert edip goýdum. Ertesi gün çözügütleri uniwersitete äkidim. Professor olary partasynyň üstünde goýmagymy sorady. Partanyň üstünde kagyždan kiçenräk depejik emele gelipdi. Munça kagyzyň arasynda meniň çözügüminiň aýratyn üns çekip durmajakdygy barada oýlanyp, gamgyn ýagdaýda partama geçip oturdym.

Alty hepdeden soň, bir dynç günü, säher wagty gapymyzyň kakylýandygyny eşidip, oýandym. Gapyda professorymy görüp, donup galdym. Ol: “Meseleleri çözüpsüň!” diýip, begençli seslendi. Men: “Hawa, çözdüm. Ol sowallar öý ýumşy dälmi?” – diýip, soradym. Professor tagta ýazylan ol iki soragyň öý ýumşy dældigini, dünýäniň tanymal

hasabyýetçileriniň şu çaka deňiş çözüdini tapyp bilmedik iki belli meselesidigini aýtdy. Bir gijäniň içinde ikisini birden çözendigime ynanyp bilmeýärdi.

Kimdir biri maňa dünýäniň iň meşhur hasabyýetçileriniň hem çözüp bilmedik iki meselesidigini aýdan bolsa, megerem, olary çözmäge synanyşmazdymam.

ÜNSSÜZLIK

Himiýa mugallymy tejribe otagynda erbet ysly bir suwuklyk çüýşesini partanyň üstünde goýup, okuwçylaryna ýüzlendi: “Hadysalara juda ünssüz garaýarsyňyz!”

Mugallym barmagyny çüýşejikdäki suwuklygyň içine sokup, soňra-da agzyna eltди we okuwçylaryndan hem şol bir hereketi gaýtalamagy talap etdi.

Okuwçylar, her näçe işemeseler-de, barmaklaryny suwuklyga batyrdylar we agyzlaryna ýetirenlerinde ýüzlerini klirşertdiler.

Mugallym okuwçylaryna igendi: “Ýene bir gezek aýdýan, üns bermek ukybyňyzy ýeterlik ulanmaýarsyňyz! Eger üns bilen sereden bolsadyňyz, agzyna elten barmagymyň suwuklyga batyran barmagym däldigini görerdiniňiz!”

DÜNYÄNİŇ ÝEDI TÄSINLIGI

Mugallym ol günki dersde okuwçylardan “Hazirki döwürde dünýäniň ýedi täsinliginiň nämeler bolup biljekdigi” baradaky pikirlerini ýazmagy talap etdi.

Kagyz we galamlar çykaryldy, pikirler ýekän-ýekän kagyzda öz beýanyny tapmaga başlandy, synpyň agramly böleginiň taýýarlan sanawynyň şu şekildedigi belli boldy.

1. Müsürin beýik piramidalary
2. Täçmahal
3. Beýik Kanýon
4. Panama kanaly
5. Empaýr Steýt binasy
6. Keramatly Peter bazilkasy
7. Hytaý diwary

Enuma mugallym okuwçylaryň kagyzlaryny ýygnaýarka, yzky partalaryň birinde oturan bir gyzjagazyň heniz hem kagyzyny bermändigini gördi. Ýanyna baryp, mähirli ýagdaýda: “Ýumuş bilen baglanyşykly kynçylygyň barny?” – diýip sorady. Gyzjagaz: “Hawa, bar. Şeýle kän ajaýyp we täsin zat bar welin, arasyndan haýsylaryny saýlajagymy bilemok!” – diýip jogap berdi.

Mugallym okuwçysyna: “Hany, aýt bakaly, seniň sanawyňda nämeler bar, belki, biz hem saňa kömek ederis” – diýip, gołty berdi.

Gyzjagaz synpa imisalalyk aralaşandan soňra okamaga başlady:

“Meň pikirimçe, dünýäniň ýedi ajaýyplygy şular:

1. Görmek
2. Eşitmek

3. Eilemek
4. Datmak
5. Duymak
6. Yylgymak we
7. Söymek ..”

Otagda dym-dytslyk höküm sürýärdi .. Kiçijik gyzjagaz örän möhüm durmuş sapagyny beripdi: Şertli garaýyşlarymyz sebäpli, ýönekeý, adaty hasaplaýan we şonuň üçin-de gözden salýan zatlarymyz hakykatda hiç bir zat bilen deňäp bolmajak derejede täsindir.

SOŇKY DEMDE-DE...

Ebu Ýusup Hezretleri 731-798-nji ýyllar arasynda ýaşap geçen belli hukukçy alymdyr.

Ebu Ýusup Hezretleri panydan bakyýa göç emeginiň önüsyrasynda agyr kesele uçrapdy. Okuwçylaryndan Ybraýym Ibnul-Jerrah mugallymynyň hal ýagdaýyny soramaga gelende, beýik alym özünden giden eken. Meşhur hukukçy birhaýukdan soňra gözlerini ýuwaşlyk bilen açyp, özüne gelyär. Gabat garşysynda okuwçysyny görüp, ýüzi ýagtylyp gidýär. Derrew ylmy bir mesele barada onuň bilen maslahatlaşmak isleýär.

Ybraýym geň galýar:

– Halypam, bu ýagdaýdamy?..

Ebu Ýusubyň mejaly giden dodaklarynda mähirli ýylgyrys peýda bolýar:

– Hawa... hawa – diýýär we belli bir wagt gözini bir nokada dikip durandan soňra, sözünü dowam edýär:

– Belki, biz bu meseläniň çözgüdini tapanyňyzda, munuň peýdasy degip, bir bendäniň müşgili çözüläýedi-da

Mugallym bilen okuwçysynyň arasynda mesele uzaga çeken maslahatyň netijesinde çözgüdine gowuşýar.

Ybraýym Ibnu'l-Jerrah mugallymyndan rugsat sorap, gitmek üçin ýerinden turýar. Howlynyň daşky gapysyna ýeteni hem soldy welin, içerden agy sesleri eşidilip ugrayar. Ymam Ebu Yusup Hakyň rehmetine gowşupdy.

ÖWRETMEGIN ÜÇ BASGANÇAGY

Meşhur taryhçy, pelsepeçi, syýasatçy we döwlet işgäri Ibn Haldunyň (1332-1406) çaga ylym öwredilende yzarlarmaly basgançaklar baradaky nazaryýeti şeýledir.

“Bilşiňiz ýaly, okuwça bilim berilýärkä, kem-kemden, ýuwaş-ýuwaşdan öwredilse, okadyş we öwrediş täsirli bolar.

Ilki her ylymdan, olaryň esasyňy düzýän meseleleri öwretmeli, olary gysga beýan etmeli. Bular öwredilýärkä, okuwçynyň zehin derejesi we gürrüň berilýän mowzuga düşüniş ukybyny göz önünde tutmaly. Bu usulyň netijesinde okuwçy bilimiň ol ugry boýunça umumy düşüňjä eýe bolar.

Mundan soňra mugallym ol bilimi täzedan öwretmäge başlamaly we bu gezek öňkä garanyňda has giňişleýin maglumat bermeli. Ol mowzuk bilen baglanyşykly dürli nazaryýetleri hem okuwçynyň dykgatyna ýetirmeli. Bu basgançakda okuwçynyň bilimi we gözýetimi has hem giňär.

Mugallym mundan soňraky üçünji basgançakda bilimi başdan ahyryna çenli täzedan, jikme-jik öwretmäge başlamaly. Kyn, möhüm we çylşyrymly mesele bar bolsa, hemmesini düşündirmeli we ýapyk gapy goýmaly däl. Bu basgançaklardan geçen okuwçy bu ylymda kämil bolup ýetişer we ol bilim ulgamynda özbaşdak pikir ýöretmek we şahsy garaýyşyny orta goýmak ukybyna eýe bolar.”

Ibn Haldun, bulardan başga-da, çaga ylym öwretmegiň we terbiýe bermegiň esasynda mähir we söýginiň bolmalydygyny, ýogsa, çaga bir zady zor bilen öwretjek bolmagyň onuň häsiýetine oňaýsyz täsir etjekdigini nygtaýar:

“Tälim we terbiýeçilik işlerinde okuwçylardan, aýratyn-da kiçi ýaşly çagalardan berk talap etmek örän zyýanlydyr. Çünki, zorluk ulanmak arkaly berlen terbiýe okuwçylaryň keýpiçaglygyny elinden alar, olary ýaltalyga we ýalan sözlemäge, şeýle hem sowuk, mähirsiz elleriň özüne uzamagyndan gorkup, kalbyndaky düşüňjeleriň, hyýalyndaky pikirleriň tersine aýtmaga mejbur eder.

Wagtyň geçmegi bilen bu hallar olaryň endik we häsiýetleriniň aýrylmaz bölegine öwürüler. Munuň netijesinde, olardaky adamsöýüşlik aýratynlykary öçüsilener we ynsany beýgeldýän gowy gylyk-häsiýetler gazanmak ukybyny ýitirer. Çünki zulum we jeza çekmek gorkusy bilen dürslük gazanmaga endik etdirilen adam bir gün bu täsirden gutulsa-da, ýagşy häsiýetlilik we adamsöýüşlik ukybyndan daşlaşar we köplenç halatda biabraýçylyga, şermendelige eltýän ýollara baş goşar.”

GUL

Waka gadymy Ýunanda (Gresiýada) bolup geçýär.

Bir adam, Sokratyň yzbasarlaryndan pelsepeçi Aristipposyňka (b.e. öň 435-366 ý) görme-görşe baryp, ogluna ylym öwretmegini soraýar. Pelsepeçi: — Baş üstüne — diýýär. — Ýöne, ogluňa berjek terbiýe we tälimim üçin mün altyn-pul tölemeli bolarlygyň.

Ýunanly ata: “Näme...! Mün altyn-pul diýýäňmi?” — diýip, zöwwe ýerinden galýar. “Mün altyn-pul bilen bir gul satyn alyp bolýar!”

Aristippos jogap berýär: “Hawa, ogluň tälimine berjek mün altyn-puluň bilen bir gul satyn alyp bilersiň. Emma şol wagt öýünde iki gul bolar.”

ÜSTÜNLIKDE YNANJYŇ ORNY

Mekdep müdiri şol mekdepde işleýän üç mugallymy ýanyna çagyryp, olara şeýle diýýär:

– Hormatly mugallymlar! Siziň şahsy durmuşyňyzy gözden geçirdim, siz barada baýry mugallymlaryň garaýyşlaryny aldym. Bu maglumatlara salgylanyp, siziň bu mekdebiň iň başarnykly, iň işjeň mugallymlarydygyňyza göz ýetirdim. Bu aýratynlyklaryňyzdan ugur alyp, size mekdebiň iň zehinli, iň saýlama 90 okuwçysyny berjek. Size bu okuwçylary örän oňat taýýarlamagy, olara düýpli bilim bermegi tabşyryaryn we ýylyň ahyryna çenli-de, gazanan üstünlikleriňiz bilen şäherimiziň beýleki mekdeplerinden düýpgöter tapawutlanjakdygyňyza ynanyaryn

Üç mugallym örän hoşal we özlerine ynamly ýagdaýda minnetdarlyk bildirip, müdiriň otagyndan çykýar.

Şol okuw ýyly gürrüňi edilen aýratyn zehinli okuwçylar kärine adatdan daşary ökde, başarnykly mugallymlaryň garamagynda aýratyn synplarda okadylýar. Muny eşiden ene-atalar hem monça bolýar.

Hakykatdan hem, okuw ýylynyň ahyrynda saýlama 90 okuwçy şäherdäki beýleki mekdeplerdäki okuwçylar bilen deňeşdirilende, 20-30 göterim has artykmaç başarnyk görkezýär.

Okuwýň soňky günü müdiriň mugallymlara garaşylmadyk habary bardy. Müdir şol üç mugallymy otagyna çagyryp: “Siziň önüňizde iki zady ykrar etmek isleýärim” – diýýär. “Birinjisi,

size beren okuwçylarym, bu mekdebiň iň zehinli, iň işjeň okuwçylary däl-di. Bu okuwçylary okuwçy sanawyndanyň üzügra saýlapdyk.”

Müdiriň bu sözünden soňra mugallymlar okuwçylarynyň bir ýylyň dowamynda gazanan uly üstünliklerini özleriniň adatdan daşary terbiýeçilik ukypary bilen baglanyşdyrýarlar.

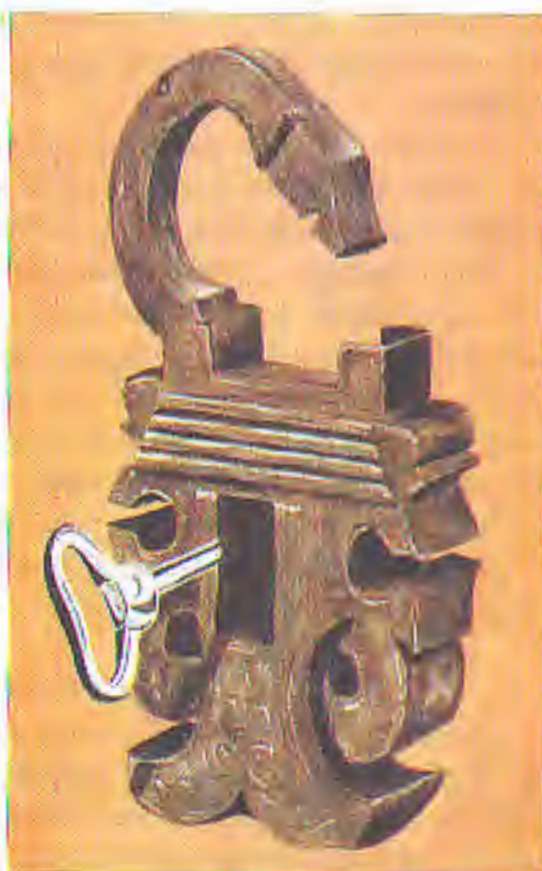
Müdür ýygryp: “Size aýtmak isleýän ikinji hakykatym bolsa...” — diýip, mugallymlaryň ýüzüne garaýar, olaryň sabırsyzlyk bilen garaşandygyny görüp, sözünü dowam edýär: “Siz hem bu mekdebiň iň saýlama, iň başarnykly mugallymlary däl-siňiz. Atlaryňyzy, mekdepdäki ähli mugallymlaryň atlaryny ýazyp salan gutujygymyň içinden ýüzügra çeken bijäm netijesinde saýladym. Siz özüňiziň we okuwçylaryňyzyň başarnyk we zehinlerine bolan ynamyňyz bilen ýokary netijeler gazandyňyz.”

YHLASA – MYRAT

Gadym eýýamlarda bir oğlan ýaşapdyr. Ol medresä gatnap, güýçli mollalardan ders alyp, döwrüniň ylym ägirtleriniň söhbetlerine gatasypdyr. Ýöne boş kelle diýleni-dä. Her zat etse-de, ibaly zat öwrenip bilenenokmys. Okamaga kän bir höwesi hem ýok ekeni. Dostlary ondan bireýýäm ozdurypdyrlar. Ol bolsa heniz hem birmahallar geçidenleri özleşdirmek bilen başagaýmys. Günlerde bir gün ýaňky ýigit belli-külli karara gelýär: “Kelläm çaksyz boş. Düşünjäm pes. Zehnim göýdük. Beýle ýagdaý-da okap bitmerin. Gowusy, obama gaýdaýyn, iň azyndan ekin-dikine kömegim deger.”

Şeýle maksat bilen daň saz berende ýola rowana bolýar. Baýyrlaryň arasy bilen ep-esli ýoly külderleýär. Gün güýçli gyzyň, howry demini tutuberende, oğlan dyňç almagy makul

bilýär. Ol baýryn etegindäki bir gowaga sümilýär. Gowagyň içi salkyndy. Ýöne garaňkydy: "aýylaryň m e s g e n i bolaymasyn" diýen pikir ýüregine howsala salýardy. Howatyrlansa-da, köňlüni bire baglap, içeri ätledi. Gözleri garaňkylyga az-kem öwr en i ş e n s o ñ , gorkusy zym-zyýat boldy. Bir gyra geçip outurdy. Birdenem, gözi gowagyň ýokarsyndan ýere akýan suw

damjalaryna düşdi. Ýokarda birigen suw damjalary yzygiderli bir daşyň üstüne syrygýardy.

Kim bilýär, näçe ýyl bári şeýle ýagdaý dowam edip gelýär. Daş oýulypdyr. Eýsem daş gaty, suw damjasy bolsa ýumşak zat ahyryn. Suw damjasy nädip daşy oýup bilýärkä? Birdenkä-de, beýnisinde ýylдыrym çakana döňýär. Suw damjalary ýyllar boýy dama-dama gaty daşlary deşipdi. Özi hem erjellik bilen derslerine taýýarlanyp, okamaga hōwes edip, mugallymlaryny ünsli diňlese, wagty bilen kellesine bir zatlar girerdi.

“Meniň kelläm şu daşdan gaty däl ahyrın” diýip, oglan pyşyrdayar.

Esasy zat tutanyerli bolmalydy, edil şu suw ýaly. Ana, şonda kitaplardaky ylymlar hem, mugallymlaryň sapaklary hem kyn bolsa-da, kellede yz galdyrdy. Çalasyňlyk bilen turup yzyna — medresä dolanyar. Okuwyna erjellik bilen ýapyşýar, höwesli okaýar. Dostlarynyň yzyndan ýetýär. Hatda hemmesinden hem ozdurýar. Şu wakalardan soňra bu kişi: “İbn Hajar” ýagny, “daşyň ogly” diýlen lakam goýulýar.

ÖWRENMEGIŇ ÇÄGI YOKDUR

Dördünji ýyllyk talyplaryň, iň soňky synaglarynyň boljak günüdi. Talyplar bu synagy-da geçenden soňra, diplomlaryny alyp, durmuşyň akymyna goşuljakdylar. Professor, synagda kitap we depderden erkin ýagdaýda peýdalanyp biljekdiklerini öňünden aýdypdy. Diňe, gürleşmek we birek-birekden göçürmek gadagandy. Bu sebäpden, ähli talyplar synagdan rahatlyk bilen geçeriş öýdýärdiler.

Professor sowallary tagta ýazýarka, talyplaryň ýüzündäki bu şatlyk ýuwaş-ýuwaş ýiteňkirläp ugrady. Sowallaryň jogabyny ýanlary bilen getiren kitaplaryndan, ders belliklerinden tapmak mümkin däldi. Mugallym, bu ders boýunça iň kyn, hat-da öň hiç eşitmedik sowallaryny tapyp getiripdi.

Bir ýarym sagat soňra jogap kagyzlaryny ýygnaýarka, professor:

– Araňyzda, sowallardan başisine-de dogry jogap bereniňiz barmy? – diýip sorady.

Elini göterýän yokdy.

– Dört?

Jogap beren bolmady.

- Eň? Iki?

Ýene jogap ýokdy.

Mundan sonra, professor ýylgyryp:

- Men hem şeýle boljakgyny bilýärdim! diýdi. --- Size, dört ýyllap bilim alandygynyza garamazdan, heniz hem bu ugurda bilimçyň zatlaryňyzyň gaty kändigini görkezmeň isledim. İşde, durmuşyňyzda her gün diýen ýaly, ol güne deňiş çözüldi öwrenilmedik birnäçe meseleler bilen ýüzbe-ýüz bolarsyňyz.

Professor, bu düşündirişden sonra, az-kem rahatlanan talyplaryň ýüzüne birlap seredip çykdy-da:

- Ahliňize bu synagdan geçerlik baha bererin -- diýip, heniz hem galpyldap oturan talyplary begendirdi. --- Ýöne, bu synagdan sonra uniwersiteti tamamlamak bilen, asyl öwrenilmeli zatlaryň mundan sonra alnyňyzdan çykjakdygyny unutmaň.

Bu wakadan sonra, ýyllar geçdi. Ýöne talyplar şol soňky dersi asla ýatdan çykarmadylar, elbetde, bu dersi beren professoryň adyny-da.

GÖZ TERBIYESI

Döwrümüzde adamzat jemgyýetçiliginiň, hususan-da ýaş nesliň in esasy meselelerinden biri-de, gowşak ýatkeşlik bolup durýar. Ýagny, bu gün köp kişi okap, diňläň zatlaryny tiz unudýar. Munuň tersine, birnäçe ýaşuly adamlaryň, garry atalarymyzyň aň we ýatkeşlikleriniň örän güýçludigini, zehinleriniň-de juda ýitidigini görýäris.

Osmanly döwrüniň tanymal şahsyýetlerinden Mahir Iz Hojaefendiden (1895-1974):

– Ussadymyz! Täweleme örän ýiti zehinňiz, güýçli ýatkeşligiňiz bar. Elli-altmış ýyl ozalky wakalary dün bolup geçen ýaly ýatlap, gürrüň berýärsiňiz! Munuň syryny aýdaýsaňyz? – diýip soranlarynda, Osmanly döwrüni gören bu goja alym, göz terbiýesi bilen baglanyşykly şu jogaby berýär:

– Oglum, biz Osmanly başlangyç mekdebine gatnadyk. Bize ilkinji gün, ýolda ýöremegiň kadasyny öwretдилer: “Göz, aýagyň ujunda bolmaly ýöreyän wagtyň!” diýip. Gözlerimiz hemişe aýaklarymyzyň ujunda bolardy. Diňe önümize serederdik. Siz bolsa zol-zol töweregiňize seredýärsiňiz... Oňa seret, muňa seret... Bu gidişde, sizde ýatkeşlik galmaz. Günäni göz gazansada, belasyny köňül çeker. Göz sereder, köňül birahat bolar we ýatkeşlik ejizlär.

...

Hawa, göz sereder, köňül birahat bolar, akyl bulanar. Harama nazar etmek bilen gazanylan her günä ýürekde çuň ýara goýar. Haramy ähmiýetsiz, kiçi görüp, ony dowam etdirmek bolsa, has erbet netijelere elter. Beýik alymlardan biri bu barada: “Möçberiniň kiçiligine seredip, günä baha berme. Çünki kalbyňda emele gelen ýeke tegmil, seniň şahsy dünýäň ähli ýyldyzlarynyň önüni tutar” – diýýär. Ynsan, erkine eýe bolup, gözünü terbiýeläp bilen ýagdaýynda dury köňle we pugta ýatkeşlige eýe bolar. Has möhtümi-de, pygamberimiziň şu buşlugyna mynasyp bolar: “Serediş, şeytanyň zäherli oklaryndan bir okdur. Kim Alla gorkusyndan nämähreme seretmese, Alla onuň kalbyna, taýsyz lezzet bagyş etjek iman eçiler.”

Ikinji bölüm: Durmuş mekdebinden

KERPIJE GARASMAK

Işewir täze edinen “Yaguar” markaly maşyny bilen şäheriň çetki köçeleriniň birinden ýokary tizlikde barýardy. Çagalaryň oýun seýilgähiniň deňesinden geçiberende, birdenkä maşyna agyr bir zadýň gelip urandygyny duýup, maşyny saklady. Çykyp seredende, bir bölek kerpijiň ulaga degip, yzky gapylardan birini çalarak ýenjendigiňi gördi. Kerpijiň zyňlan tarapynda bir oglanjygýň özüne müýnli seredip durandgyny görüp, “günäkariň” kindigine göz ýetirdi. Çaganyň ýakasyndan ebşitläp tutup, seýilgähüň diwaryna diredi:

- Bu näme etdigiň boldy?
- Bagyşlaň daýy jan, başga näme etjekdigimi bilmedim.
- Ol nahili näme etjekdigiňi bilmediň?
- Kerpiji siziň maşynyňyza zyňmaga mejbur boldum.

çünki şu wagta çenli hiç kim durmady.

Çagajyk, gorky we gynanç gatyşykly ýagdaýda, gözünden dynman akýan gözyaşlaryny eliniň tersi bilen sylup, hol ilciträkke ýykylyp ýatan maýyplar üçin niýetlenen tigrili arabadan näýynjar seredýän oglanjygy görkezip:

- Doganym – diýdi. “Tigrili arabasy büräp, ýykyldy. Dikeltmäge synanyşdym, emma meniň güýjüm ýeterden has agyr.”

Muny eşiden işewür, şol bada ylgap baryp, maýyp oglanjygy dikeldip, arabasyňa oturtdy. Soňra-da jübüsinden el ýaglygyny çykaryp, çaganyň bedenindäki sypjyrylan ýere üýşen gany süpürdi.

Demini dürsän maýyp oglanjyk, çuňňur minnetdarlyk bilen:

- Taňryýalkasyn—diýdi. Maşyna kerpiç oklan dogany-da;
- Maşynyňyza kerpiç zyňmaly bolanym üçin meni bagyşlaň, jigime eden kömegiňiz üçin-de köp sag boluň, sizi Alla ýalkasyn – diýip, tüýs ýürejiginden minnetdarlygyny bildirdi.

Işewür ep-esli wagtlap, oglanjygyň tigrirli oturgyçdaky jigisini öýlerine tarap alyp gidişini synlap durdy. Iki doganyň sudury gözden ýitenden soňra, agraslyk bilen maşynyna tarap yöneldi.

Täze “Ýaguaryň” yzky gapysy hiç wagt oňardylmady. Çünki, maşynyň eýesi ony durmuş ýolunda kömege mätäç birini üns çekmek üçin kerpiç zyňmaga mejbur etjek derejede ýokary tizlik bilen gitmezligi ýatladyp durýan duýduruş belgisi hasaplaýardy.

“Durmuş biziň kalbymyza birzatlar pyşyrdar we bizden diňlemegi talap eder. Diňlemäge wagt tapmadyk ýagdaýymyzda ýa-da diňlemekden ýüz öwren pursatymyzda bolsa, duýduruş kerpiçlerini ýolumyza oklar. Özünüň saýlaň: kalbyňyzyň sesini diňlemek ýa-da kerpije garaşmak...”

MAŞGALA DARAGTY

Täze durmuş guran iki ýaş çatynja bardy. Goş birikdiren ilkinji günlerinden başlap, durmuşyň ozal pikir edişleri ýaly

beýle ýeňil däldigine düşüniپ ugradylar. Aslyýetinde, bir-birini halaman hem duranokdylar. Juda ýygy-ýygydan bolmasa-da, ilkinji tanşan günlerindäki süýji pursatlary ýatlaşýardylar. Emma häzir, sähelçe söz, ýönekeýje hadysa aralarynda dawa we tersleşigiň çykmagy üçin ýeterlikdi.

Bir agşam ikiçäk oturyp, ahyrky netijä gelmegi maksat edindiler. Ikisi-de, aýrylyşmak islemeýärdi, emma durmuşyň beýle dowam etmegine-de razy bolup biljek däldiler.

Ýigit:

- Mende bir pikir döredi – diýdi: “Baga bir nahal oturdalyň we eger bu nahal üç aýyň içinde gurasa, aýrylyşalyň. Guraman, ösüp-boý alyp gitse, gaýdyp aýrylmak barada pikir hem etnäliň. Bu wagtyň dowamynda-da her birimiz aýry otagda ýaşalyň.”

Bu pikir, gelniň hem göwnünden turdy. Ertesi gün, bir miwe agajynyň nahalyny satyn alyp getirdiler we bileje howlularyndaky bagda oturdylar.

Aradan bir aý geçdi. Bir gije, bagda gabatlaşdylar. Ikisiniň hem elinde içi suwly bedre bardy...

ÝARYŞ

Ýaz paslynyň gelmegi mynasybetli guralan şikeslileriň arasyndaky bäsleşikler toplumynda, gezek 100 metr ylgaw ýaryşynyň jemleýji tapgyryna gelipdi. Jemleýji tapgyra gatnaşmaga hukuk gazanan dokuz ylgajynyň her biri ýa beden taýdan ýa-da zehin taýdan şikeslidi.

Ylgajylar, başlaýyş çyzgysynda öz ýerlerini aldylar we başlamak üçin yşarat berlen badyna, bar güýçlerini jemläp öňe okduryldylar. Ählisi hem bu ahyrky tapgyrda ýeňiji bolmak isleýärdi. Şonuň üçin-de, mümkin boldugyça has çalt ylgamaga çalyşýardylar.

Emma biri...

Ol, ýaryşyň başlangyç nokadyndan birnäçe metr ilerde büräp, ýere ýykylypdy, deňagramlygyny saklap bilmän iki gezek üstaşyr togalanypdy, soňra-da, hünibirýan aglamaga başlapdy.

Onuň agysyny eşidip, öňdäki sekiz bäsdeşi ilki batlaryny peseldip, arkalaryna seretdiler. Soňra-da... Soňra-da ählisi birden yzlaryna öwrülip, ýerdäki bu maýyp oglana kömege geldiler. Göýä, sekizisi-de ýaryşda ýeňiji bolmak baradaky arzuwларыny ýatdan çykaran ýalydylar. Aralaryndan, gutulgysyz kesele uçran bir gyzyjagaz egildi, emäý bilen ýigdekçäniň gözyaşlaryny syldy we elinden tutup, ony dikeltmäge çalyşdy. Beýlekiler hem ýerli-ýerden oňa kömek etdiler. Soňra, dokuz bäsdeş gol tutuşyp, ýaryşyň gutaryş çyzygysyna tarap bileje ylgamaga başladylar.

Ýaryş meýdanyndaky bu hadysany hut öz gözleri bilen gören tomaşaçylaryň ählisi orunlaryndan turupdy. Stadiondakylar, dokuz ylgajyny hem aýak üstünde, el çarpyp alkýşlaýardylar; kimisi-de, göz ýaşlaryny sylmaga çalyşýardy. El çarpyşmalar, bäsdeşler el-ele berip gutaryş nokadyndan geçenden soňra hem uzak wagtlap dowam etdi.

Ol gün, ol ýerde bolup ýaryşa tomaşa edenler, bu wakany entek hem ýatlaýarlar. Çünki şol pursat, tutuş ömürboýy ýatlaryndan çykmaýak bir ynsanperwerlik hakykatyny öwrenipdiler: **Durmuşda iň esasy zat, her edip-hesip edip ýeňiş gazanmak, öňde bolmak däldir; başgalaryň hem üstünlige eýe bolmagyna ýardam bermek has ähmiýetlidir. Hat-da bu, belli bir derejede öz badymyzy peseltse-de; kähalatlarda-da, barýan ugrumyzy üýtgetmegi talap edýän hem bolsa...**

KEBELEK

Bir gün ol baýyrlara gezelenje çykanda, gök öwsüp oturan maýsalaryň arasynda kiçijik kebelek gozasyna gözi düşdi. Goza, açylmagyň bäre ýanyndady. Öz ýanyndan “Beýle pursat hemişe duş gelip durmaz” diýip pikir etdi. Kebelegiň dünýä inişiniň ilkinji minutlaryna şaýat bolmak isledi. Minut yzyndan minut, sagat yzyndan sagat geçdi. Emma kebelegiň naşyja bedeni heniz hem deşikden çykmandy.

Göwnüne bolmasa, kebelek daşary çykmaq üçin güýç sarp etmegi goýbolsun edäýen ýalydy. Öz ýanyndan “Kebelek elinden geleni etdi, emma gozadan çykmagy başarmajakygyna göz ýetirensoň, gaýratyny we tutanýerliligini ýitirdi” diýip oýlandy. Kebelege haýpy geldi, oňa kömek etmegi ýüregine düwdi. Jübüsinden çakgysyny çykaryp, gozadaky deşijegi emay bilen ulaltmaga başlady.

Şeýlelikde, bir-iki minut soň, kebelek örän aňsatlyk bilen daşary çykdy.

Emma bedeni gury we çepiksije, ganatlary-da ýygırt-ýygırtly.

Gozadan çykan kebelegi synlamaga dowam etdi. Çünki, kebelegiň ganatlarynyň az salym soňra açylyp geriljekdigine we eýjejik bedenini howada saklap biljekdigine ynanýardy.

Emma onuň garaşyşy ýaly bolmady. Kebelek, ömrüniň galan bölegini guran bedenini we ýygırtly ganatlaryny ýerde süýrüp geçirmeli boldy. Her näçe synanyşan-da bolsa, asla uçmagy başarmady.

Biziň gahrymanymyz, ýagşy niýetine garamazdan, şu hakykaty bilmeýän bolarly: Gozanyň darlygy we kebelegiň kiçijek deşikden daşary çykmaq üçin urunmak gaýrat görkezmegi kebelegiň uçuş ukybyna eýe bolmagy üçin zerurdy. Kebelek, güýçli ganatlara eýe bolmak üçin çyrpynmak arkaly bedenindäki suwuklygy ganatlaryna-da ýaýratmalydy. Ýaradanyň onuň üçin goýan kanuny şeýledi.

Ýagşy niýetli adam haçan-da bu hakykaty öwrenende, ömrüniň dowamynda hiç ýadyndan çykmajak durmuş sapagyny edinipdi: kāmilleşmek üçin durmuşda ähli zatdan zerur zat şahsy gaýrat we zähmetdir...

ÝAGTYLYK

Halypa lukmanlar töwereginde pelesañ urýardy. Hassahana geleli bäri-de ep-esli wagt geçipdi. Emma şeýle-de bolsa derdi ýeňläberenokdy. Ölümiň özüne barha ýakynlaşyandygyny duýýardy.

Bir gün, üç oglunyň üçüsini hem ýanyna çagyrdy. Söze, gartylyk çagyna girendigi sebäpli, Allanyň oňa has uzyn ömür

bagyş etmeginiň-de, ýakyn-da amanadyny yzyna almagynyň-da mümkindiginden başlady. Uly söwda kärhanasynyň eýesi ýaşuly, soňra: “Üçiniň hem meniň oglumsyňyz” – diýip, sözünü dowam etdirdi:

- Araňyzdan haýsy hem bolsa biriňiz kärhananyň başyna geçmeli, emma muňa haýsyňyzyň has laýykdygy barada şu pursatda anyk zat aýtmak kyn. Men dünýäden ötenimden soňra, miras sebäpli araňyza sowuklyk girmegini islemeýärin. Şonuň üçin-de, haýsyňyzyň kärhananyň ýolbaşçysy bolmalydygy barada kesgitli netijä gelmek üçin sizi synamagy makul bildim. Häzir, her biriňize on müň manat berjek. Bu on müň manat bilen şeýle bir zat alyň welin, agşam geleniňizde, şu otagy boýdan-başa doldursyn. Hany baryň indi ýola düşüň, Alla ýaryňyz bolsun!

Oglanlar, kakalarynyň ýanyndan gaýdanlaryndan soňra, her haýsy bir ýola düşüp, näme almalydygy barada pikir edip başladylar...

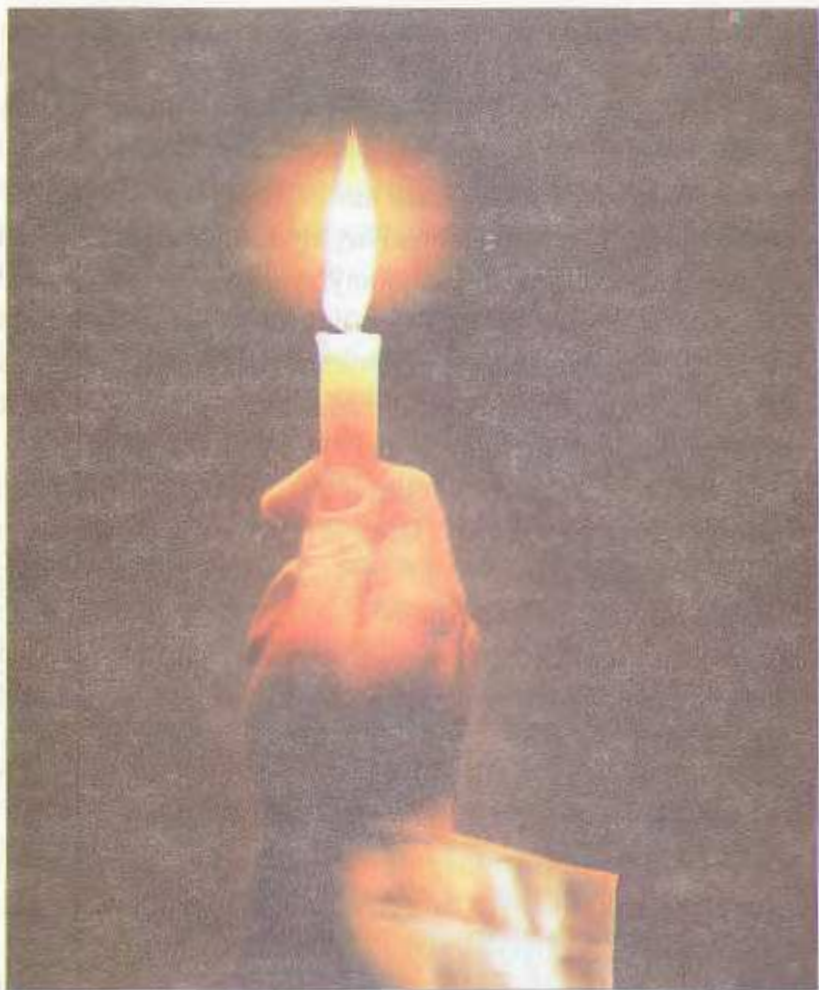
Agşam dolanyp gelenlerinde, atalary: “Ogullarym, tabşyrygymy ýerine ýetirdiňizmi?” – diýip sorady. Uly ogly:

- Daýhan dostumyň ýanyna gitdim. On müň manat berip, bir çuwal saman aldym – diýip, jogap berdi we otagdan daşary çykyp, satyn alan samanyňy içerik saldy. Çuwalý açdy we samanlary ýokary sowurmaga başlady. Otagyň içi bir wagtyň özünde tutuşlygyna saman bilen doldy. Emma az salym soňra ähli samanlar ýere indi. Şeýlelikde, ýaşulyňyň uly ogly kakasynyň isleýşi ýaly otagy tutuşlygyna doldurmagy başarmady.

Garry söwdagär ikinji ogluna ýüzlenip:

- Ýeri, oglum sen öz puluňa näme aldyň – diýip sorady.

Ortanjy ogly:

- Ýorgan tikiňisine gitdim. Ondan on müň manatlyk per aldym – diýip jogap berdi we çuwalyny içeri getirip, içindäki ähli perleri sowurmaga başlady. Bir-iki minutlyk, otag başdan-aýaga per bilen doldy. Emma samanlar ýaly perler hem ýuwaş-ýuwaş ýere indiler we ikinji ogul hem tabşyrgy doly berjaý edip bilmedi.

Gezek üçünji ogula ýetipdi. Ýatan ýerinden çalaja dikelen hassa:

- Oglum, sen puluňy nämä sarp etdiň? – diýip, ahyrky umydy bolan körpe ogluna nazaryny dikdi.

Kiçi ogly edep bilen: “Kaka jan!” – diýip söze başlady:

- Seniň beren on müň manadyňy alyp, seniň söwda başlan ilkinji ýyllaryňdaky çaklaňja dükanyň ýaly bir dükana girdim. Dükan eýesine puly berip, ilki böldürdim. Soňra, baş müň manadyny bir haýyr-sahawat guramasynyň sahawat gutuýygyna okladym. Üç müň manadyna ýolda duşan bir mätäç kişi çörek alyp berdim. Galan iki müň manadyna-da iki zat aldym.

Şeýle diýip, körpe ogul elini jübüsine sokup bir otlyçöp gutusy bilen şem çykardy. Otagyň ysygyny öçürip, şemi ýakanlarynda, tutuş otag şemiň çayýan ýagtylygy bilen doldy. Otagy doldurmagy başarmadyk saman we per üçin sarp edilen puluň başdan bir bölegi bilen alnan şem we otlyçöp tutuş otagy bir burçundan beýleki burçuna ýagtylyk bilen doldurypdy.

Mundan hoşal bolan ata: “Gaty gowy söwda edipsiň, oglum!” – diýip körpe ogluna buýsanç bilen seretdi.

- Mundan soňra maşgalanyň başy we kärhanamyň ýolbaşçysy sen bolarsyň. Çünki, durmuşda zerur bolan örän möhüm zady — ýagtylyk ýaýmagy öwrenipsiň.”

IKI KÖPEK

Goja külbäniň öňünde agtygy bilen oturyp, taýak atym ilerde bir-birleri bilen bogluşyp ýören iki köpegi synlaýardy. Olardan biri ak, beýlekisi garady we on iki ýaşyndaky oglanjyk özüni bildi-bileli bäri bu itler hem bardy.

Bular, atasynyň ýörite saklaýan iki itidi. Oglanjyk, köpden bäri, külbäni goramak üçin biriniň ýeterlikdigine garamazdan, näme üçin ikinjisini hem saklaýandyklaryny, näme üçin biriniň reňkiniň ak, beýlekisiniňkiniň garadygyny bilmek isleýärdi. Atasyndan bilisigelijilik bilen sorady:

- Ata jan, bu iki köpegi näme üçin hemişe külbäniň önünde saklaýarsyň? Onsoň hem, näme üçin biri gara, beýlekisi ak?

Köp çarşenbäni başdan geçiren goja, manyly ýylgyryp sakgalyny sypap, şeýle diýdi:

- Olar, meniň üçin iki nyşandyr, oglum.

- Nämäniň nyşany ata?

- Oňatlyk bilen erbetligiň, wyždan bilen nebsiň nyşany. Şu görýän iki itiň ýaly, oňatlyk we erbetlik içimizde hemişe göreşer durar. Her gezek olary synlanymda, bular barada oýlanýaryn. Şonuň üçin hem bu itleri hiç wagt öz ýanymdan aýyрмаýaryn.

Çaga, atasynyň bu sözünden soňra, “eger göreş bar bolsa, ýeňiji hem bolaýmaly” diýip pikir etdi we her çaga mahsus bolan soranjaňlyk bilen, öňki soraglarynyň üstüne ýene birini goşdy:

- Ýeri, onda haýsy üstün çykar bu göreşde?

Goja, nazaryny alyslara dikip, şeýle diýdi:

- **Haýsy diýýäňmi ogul? Men haýsyny has oňat naharlasam, şol üstün çykar!**

ÝANGYN JAŇY

Agşamara, obanyň ortasyndaky ýangyn duýdurýş jaňy üznüksiz kakylmaga başlandy. Küren oba, garynjanyň öýjüğine öwürüldi. Öýlerinden okdurylyp çykan obalylar, “Kimiň öýi

ýanyarka?” diýip, daş-töweregine garanjakladylar. Emma ne ýangyn görüňärdi, ne tüsse.

Gysga wagtyň içinde äpet jaňyň töweregine üýşen jemende, hiç ýerde ýangyn döremändigine göz ýetirdi. Jaňy kakan, obanyň iň sylanýan adamlaryndandy. Ondan, ýangyn ýok ýere näme üçin jaňy kakandygy soralandy, obadaşlaryna şu jogaby berdi:

– Bu gün, Günüň batýan wagtyndaky asmanyň ajaýyp owadanlygyny synladym we mundan tutuş ruhum bilen lezzet aldym. Söýgüli obadaşlarymyň hem bir gezejik bolsa-da gerekli-gereksiz işlerini, dynuwsyz hysyrdylaryny bir gapdala goýup, Günüň batyşyndaky ajaýyp gőzelligi synlamagyny isledim. Jaňy kakyp, sizi bu ýere jemlemegimiň sebäbi ynha şudur.

BAÝLYK

Bir gün, uly kärhananyň eýesi bolan baý işewür, körpe ogluny ýurduň iň çetki obalaryndan birine äkidip, ynsanlaryň nähili garyp bolup biljekdigini görkezmek isledi.

Obada, garyp maşgalalardan birine myhman bolup, bir gije-bir gündizi şol ýerde geçirdiler.

Şähre, özleriniň rahat öýlerine dolananlarynda, ata:

–Gezelenç nähili geçdi? – diýip sorady.

–Örän gowy geçdi kaka jan!

–Gördüňmi ynsanlaryň ahwalyny?

–Hawa.

– Hany aýt bakaly, nämeler gördüň?

–Olarda bar bolan zatlary biziňkiler bilen deňeşdirdim, kaka jan – diýip, söze başlady oglanjyk:

- Biziň, bagymyzyň ortasyna çenli uzaýan bir howuzymyz bar, olaryň bolsa alyslara uzap gidýän dereleri. Biziň bagymyzda daşary ýurt çyralary bar, olaryň bolsa san-sajaksyz ýyldyzlary. Biziň çemenzarlygymyz bagyň köçe tarapdaky diwaryna çenli uzaýar, olaryň gül-gülälekli meýdanlary bolsa, gözünetimiň çäksiz giňişliklerine çenli.

Çaga, gürrüni gutaranda, kakasy gözünü bir nokada dikip, dymýardy.

Oglanjyk sözünü dowam etdi:

- Nähili garypdygymyzy görkezeniň üçin sag bol, kaka jan!

DÁGLAR WE DURMUŞ

Ataly-ogul tirkeşip, dag tokaýynyň içinden geçýän ýodajykdan ýöräp barýardy. Birdenkä oglanjyk büdräp ýykyldy

we sy pjyrylan dyzynyň awusyna çydanan sesiniň ýetdigidinden “Eý-wäääk” diýip gygyrdy. Şol pursat, garşydaky dag gerişlerinden hem “Eý-wäääk” sesini eşidip, geň galdy. Bilesigeliçilik bilen: “Sen kim?” diýip daga tarap seslendi. Garşy tarapdan hem “Sen kim?” diýen jogap aldy. Nätanys sesiň zol-öz diýenini gaýtalap durmagy, gaharyny getirdi: “Sen bir gorkak ekeniň” diýip garşydaky gaýalara seslendi. Gaýalardan gelen ses, ýene onuň diýenlerini gaýtalady: “Sen bir gorkak ekeniň”.

Oglanjyk teýahyr, “Bu näme boldygy?” diýen manyda atasyna seredip, ondan dalda isledi.

Ata ýylgyryp: “Oglum, diňle we öwren!” diýdi we daga seredip: “Eý-ezizler ezizi, mähribanlar mähribany” diýip gygyrdy. Geň galajmaly, bu gezek garşydaky ses hem: “Eý-ezizler ezizi, mähribanlar mähribany” diýip jogap berdi. Ata, ýene: “Siz nähili gözəl we ajaýyp” diýip gygyrdy. Dag gerişlerinden hem “Siz nähili gözəl we ajaýyp” diýen sesler eşidildi.

Oglanjyk muňa örän geň galdy, emma entek hem hiç zada düşünenokdy. Köpi gören goja agtygynyň gerdene mähremlik bilen elini goýup, bu täsinligiň manysyny düşündirdi:

- Ynsanlar muňa sesiň ýaňlanmak hadysasy diýýärler, oglum. Emma aslyýetinde bu durmuşyň hut özüdir. Durmuşda hem hemişe näme berseň, gaýtargysyna şony alarsyň. Ýasaularyň saňa garşy bolan garaýyş we hereketlerinde, seniň ynsanlara bolan garaýyşyňy görüp bilersiň. Has köp söýülmek isleseň, ilki özüň ynsanlary söýmegi başa. Mähir görmek isleseň, ilki özüň mähir paýlamagy öwren.

IŇ KÖP ZAT

Ogly bilen kakasy kenardan barýardylar. Oglanjyk sorady:

- Kaka jan, şu ýerdäki zatlar näme-hä?
- Çagyl daşlary oglum.

Ogly ýüzüni saga öwürüp, sorady:

- A, bular näme?
- Olar hem çagyl daşy oglum.

Ýüzüni çepä öwren oglanjyk, barnagyny çommaldyp sorady:

- Ýeri, bular näme, kaka jan?
- Ählisi-de çagyl daşy oglum.
- Bäy-bä, kaka jan, gaty kän eken-le bular.
- Hawa, oglum.
- Kaka jan, dünýäde bulardan hem kän zat barmyka?
- Bar oglum..
- Ol näme, kaka jan?
- KAKAŇ GÜNÄLERI OGLUM!
- Kaka jan, seň günäleriňden hem kän zat barmy?
- Bar, oglum.
- Näme ol, kaka jan?
- Allanyň rehmeti, oglum!

MENIŇ IŞIM DÄL

Kyssamyz, **Hemme, Biri, Kimdir biri** we **Hiç** kim atly dört dost barada.

Edilmeli örän möhüm iş bardy we **Hemme, Biriniň** bu işi etjekdigine ynanyardy.

Aslyýetinde, işi **Kimdir biri**-de edip bilerdi, emma **Hiç** kim etmedi. **Biri** muňa gaharlandy, çünki iş **Hemmäniň** işidi.

Hemme, Kimdir biri bu işi eder öýdýärdi. Emma **Hiç kim, Hemmäniň** bu işi etmejekdiginden bihabardy.

Netijede, **Kimdir biriniň** edip biljek işini **Hiç kim** etmändigi üçin **Hemme, Birini** günäkärledi...

HER İŞDE BİR HAÝYR BARDYR

Bir wagtlar Afrikadaky bir ýurtda hökümdarlyk edýän bir patyşa bardy. Hökümdar, çagalykdan bile öňüp-ösen dostuny hiç ýanyndan aýyrmazdy. Nirä gitse, ony-da öz ýany bilen äkiderdi. Patyşanyň bu dostunyň bolsa, üýtgeşik bir häsiýeti bardy. Isle öz başyna gelsin, isle başgasynyň: isle oňat bolsun, isle oňsuz — her hadysa garşysynda hemişe şol bir sözünü gaýtalardy:

- Munda-da bir haýyr bardyr !

Bir gün patyşa bilen hálki dosty awa çykdylar. Meger, howlukmaç doldurulandygy üçin peşeniň agzy gowy ýapylmadyk bolarly, patyşa bir sapar mäsäni gysanda, tüpeň yza depip, hökümdaryň baş barmagyny ýoldy. Bu ýagdaýy gören dosty, hemişeki sözünü dile getirdi:

- Munda-da bir haýyr bardyr!

Hökümdar, barmagynyň yzasyna çydam edip bilmän, dostunyň üstüne heňkirdi: “Munda haýyr-maýyr ýok! Göreňokmy, barmagym ýolundy?”

Soňra-da, gaharyna bäs gelip bilmän, ýasawullaryna dostuny zyndana taşlamagy buýurdy.

Aradan bir ýyl töweregi wagt geçdi. Hökümdar ýene awa çykdy. Awa kellesi gyzyyp, duşman taýpalara degişli meýdana geçenini-de duýman galdy. Ýerli taýpalar, öz topraklaryna aýak basan del ynsany derrew ele saldylar we obalaryna äkitdiler. Elini-aýagyny güýlüp, obanyň ortasyndaky takyr meýdança

getirdiler. Üşürilip goýlan äpet odun depejiginiň ortasyndaky sütüne bagladylar. Ýañy bir oduny alawa berjek wagtlary, hökümdaryň başam barmagynyň ýokdugyny gördüler. Bu taýpanyň yrymlaryna görä, beden agzalaryndan biri kem bolan ynsany öldürmek bolmaýardy. Beýle ynsany öldüren ýagdaýlarynda, başlaryna şowsuzlyk we betbagtçylyk gelýär diýip ynanyrdylar. Bu gorky bilen, patyşany boşatdylar we ony öz çäklerinden kowup çykardylar. Patyşa bilen bile ele düşen beýleki adamlary bolsa, şol ýerde oda ýakypdyrlar.

Köşgüne dolananda, ölümden gutulmagyna, barmagynyň ýolunmagynyň sebäp bolandygyna göz ýetiren patyşa, ençe ýyllyk çagalyk dostuna zyndan durmuşyny rowa görendigine puşman etdi. Derrew zyndana ylgady we dostuny azat edip, başyndan geçenleri birin-birin gürrüň berdi:

- Sen hak äydypsyň. Dogrudanam, barmagymyň ýolunmagynda-da haýyr bar ekeni. Seni munça wagtlap zyndanda saklandygym üçin meni bagyşla. Men juda erbet iş etdim."

Dosty ýylgyryp, şeýle jogap berdi:

- Ýok, aslyýetinde, munda-da bir haýyr bar.

- Diýýäniň näme, jan ýaly dostumy bir ýyllap zyndanda saklamagymyň niresinde haýyr bolup biler? – diýip, hökümdar dostunyň jogabyna geň galdy.

- Pikir et, men zyndanda bolmadyk bolsam, hökman seniň bilen bile awda bolardym. Bu ýagdaýda, maňa hem seniň ýanyň bilen gidenleriň ykbaly garaşýardy...

ŞOL ÝAGYŞLY GIJEDE...

Gyş günü. Howa sowuk. Şemalyň şuwuldysy ýürek-bagryňy elendirip barýar. Bir işim çykyp, şäheriň beýleki

çetinde ýaşayan dostumyňka gidip barýaryn. Ýoluň garşy tarapynda, gyrada, ýagyşyň aşagynda garaşmakdan ýaňa eşikleri öl-myjlyk bolup giden bir adam ünsümi çekýär. Ötüp-geçýän ulaglara el göterýär, deňesinde hiç kim badyny hem peseltmeýär. Özüni alyp barşyndan, içgildigi belli.

Işimi gutaryp, öýe dolandym. Seretsem, biçäre ýolda entek hem garaşyp dur, üsti-başy suw-sil. Gabat garşysynda maşynyňy sakladym: “Dogan jan, gel, seni öýüňe äkideýin” – diýdim. Ilki kürtdürübräge-de, maşynyň öňki aýnasyndan ýüzüme seretdi, çekinjeňlik bilen: “Agam, seň maşynyňa münmäýin, görýäň-ä, men içgili” – diýdi. Men: “Ýok, mün, mün! Bilip durdum, hany derrew mün!” – diýip, ony gyssadym. “Maşynyňa gusaryn, kirlederin, gowusy münmäýin” – diýdi. “Bu bolup durşuňa, sowukda gatap ölersiň” – diýip, zor bilen diýen ýaly maşynyňa mündürdim. Ýagyşda başdan-aýaga ezilipdi, sowukdan titreýardi.

Bir dükanyň önünden geçip barýarkak, “Kiçi ýaşly çagalaryň barmy?” – diýdim. “Bar?!” – diýdi. Maşyndan düşüp, çagalar üçin şkolad, köke alyşdyryp, maşynyndaky nätanyşa uzatdym: “Menden sowgat, öýe baraňda çagalara berersiň” – diýdim.

“Agam jan, körpeje çagalarym bar, cıma, men öýe barsam hiç ýanyma gelmeýärler, gaçýarlar menden” – diýdi. “Näme üçin gaçýarlar?” – diýip soradym. “Çünki her gün şunuň ýaly içip, öýe serhoş ýagdaýda barýaryn, gygyryp, käýinip, elime ilenini ýençýärin. Onuň üçin meniň öýe baranymy görenlerinden, ählisi otaglaryna çekilip, ýorganlaryna bukulýarlar, gorkudan golaýyma gelip bilmeyärler.”

Muny eşidip, juda gynandym we ol ýigide, şeýle maslahat berdim: “Diňle, oglum, her kim durmuşda ýalňyşyp biler.

Esasy zat goýberen säwligiňi düzeltmekdir. Ol garagöz çagalar Allanyň saňa amanady. Sen olaryň kakasysyň, olaryň garşysynda nähili özüňi beýle alyp baryp bilýäň? Olar, seniň mähir we merhemetiňe howadan we suwdan has artygrak mätäç. Söýgi, mähir we merhemet, olaryň kemala gelmeginde we ösüp-ulalmagynda iň täsirli ýymitdirler. Maňa söz ber. Bu gün öýüňe baranyňda, balajyklaryňy gujagyňa alyp, olaryň ata mähri bilen başyny sypap, bu şkoladlary öz elleriň bilen iýdirgin. Bolýarmy, sözmi?” – diýdim. Uludan demini aldy, täzedan gujura gelen ýaly boldy, ýüzi ýagtyldy: “Bolýar, söz berýän, diýşiň ýaly ederin” – diýdi.

Şol barmana, onuň görkezýän ýoly bilen, birnäçe ýaşayyş jaý toplumlarynyň deňinden, köçelerden geçip şäheriň çetinde ýerleşýän öýüne geldik. Gelnı çykyp garşylady, ýerine ýetiren ynsanyýet borjum üçin tolgundy, çalaja hamsykdy. Ýöne derrew özüni dürsedi, minnetdarlyk bildirip, öýe girip çay içip gitmegimi haýyş etdi. Şol agşam gyssagly işim bolandygy üçin, iş yeriniň salgysyny berip, rugsat soradym we olar bilen hoşlaşyp, ýolumy dowam etdim.

Biçäre şol gün öýüne barýar, çagalar ýene-de gorkudan ýaña gircire deşik gözleýarler. Ata, ýagyşdan ezilen eşigini çalşyryp, esasy otaga geçip oturýar. Kiçi gyzjagazy gapydan çykyp barýarka, oňa seslenýär: “Gyzym! Gel balam, otur ýanymda.” Bu güne deňiç kakasynyň ýumşak we mähirli sesini hiç eşitmedik gyzjagaz, ilki gapynyň agzynda doňup galýar. Gitsemi, gitmesemi? Ýa ýene-de käýäp, ýenjäýse? Ýogsamam, ýatylýan otaga gaçaýsamyka? Şol wagt kakasy ýene bir gezek ýumşak ses bilen: “Hany guzým, gel-dä, gör, saňa nämeler getirdim. Al bulary” diýip, şkoladlary jübüsinden çykarýar.

Çaga ýuwaşlyk bilen, gorkubraga-da, kakasyna golaýlaşýar. Kakasy, perzendini dyzyna oturdýar we saçlaryny ogşap, mähir bilen sypaýar. Gyzjagazyň ruhy dünýäsi bulam-bujar bolýar. Kaka söygüsi, kakaň başyňy sypamagy nähili gowy zat eken. Atanyň perzendini öpmegi, ony “guzym” – diýip öwgülemegi nähili süýji, nähili ýyly duýgy eken, munuň tolgunjyny başdan geçirýar. Alla bilsin, näçe wagtdan bäri çaga beýle ýyly mähir görmändi. Näçe wagtdan bäri, bu duýgularyň hesretini çekipdi ýaşajyk kalbynda. Gör-ä, indi kakasy oňa “balam, guzym” – diýýärdi, saçlaryny sypaýardy, bagryna basýardy. Nähili ýyly we mähir-muhabbetden doly ýer eken ata gujagy.

Bu ýakynlyk we söygüden güýç alan gyzjagaz, ýerinden turýar, gollaryny giňden açyp, ähli hesreti we tolgunjy bilen kakasynyň boýnundan gujaklaýar. Tapanymy ýitiräýmäýin endişesi bilen “Kakam... kakam jan...” – diýip, tutuş bedeni bilen sarsylyp, aglamaga başlaýar. Şkolad we kökeler onuň bireýýäm ýadyndan çykypdy; muňa derek bar zatdan süýji ata mährini tapypdy, gözýaşlarynyň arasynda, ony boýnundan mäkäm gujaklap, ýyllaryň mähir mätäçligini gidermäge çalyşýardy.

Özüni täzedan dünýä inen ýaly duýýan adam hem, hünibirýän aglaýar, ataly-gyz esli salym göz yaş siline gark bolýarlar. Bir tarapda-da dyňzap gelen duýgularyna böwet bolup bilmedik cnc, begenç gözýaşlary döküp durşuna, entek hem gözünüň önünde bolup geçýän zatlaryň hakykatdygyna ynanyp bilenokdy. Gaýta-gaýta: “Alla jan, saňa yüz müň şükür!” – diýýärdi.

Soňra ata ýerinden turýar, öýdäki ähli içgili çüýşelerini, gaýdyp agzyna almazlyga äht edip, döwüp çykýar.

Bir gün, iş edaramda otyrkam, kätibim meniň bilen görüşmek işleýän myhmanlaryň bardygyny habar berdi. “Gelsinler” diýdim. Häлки maşgala, bilelikde içeri girdiler. Zenan maşgalanyň iki gözi-iki çeşme: “Agam jan! Sen perişdemiň, Hydyr atamyň? Kimsiň sen? Ol gün seni bize Alla iberipdi. Nähili minnetdarlyk bildirjegimi bilmeyärim. Şol ýagysly gijede sen adamymy serhoş halda ýoldan öýe alyp geldiň. Ol günden soňra durmuşymyz üýtgedi. Adamym içgi içmegini bes etdi, toba edip, Alla sygyndy, çagajyklarym ata söýgüsine gowuşdy, öýümüz jennet bakjasyna öwrüldi. Bularyň ählisine sebäp bolanyňyz üçin, sizi Alla ýalkasyn” – diýip, ýürekden minnetdarlyk bildirdi...

PERZENT

Bir wagtlar zyndana düşen bir adamyň janyndan eý görýän perzendini-de onuň ýanyna iberýärier. Biçäre, hem öz gussasyny, hem-de perzendiniň gaýgysyny çekmäge başlaýar. Ol zyndanda öz aladalarynyň ýany bilen, çagasyna seretmek müşakgatynda-da döz gelmeli bolýar.

Bir gün ol ýeriň merhemetli saltany häлки günäkäriň ýanyna öz ýasawullaryny iberýär we çagany köşge, öz ýanyna getirmegi buýurýar. Adam muňa ilki garşy çykýar: “Hergiz, hermen!” – diýýär. Ýanyndakylar: “Seniň bu dikdüşdiliğiň saňa jinnek ýaly-da peýdasy ýok. Sen nebsiňe gulak asýarsyň. Hem çagajyga ezyet berýärsiň, hem-de oňa seretmek üçin zyndanda birgiden müşakgat çekýärsiň. Oňatja pikirlen, çagaň geljegi barada oýlan. Emre boýun bolsaň, perzendiň — jigerbendiň bu çüýrän, dar zyndandan gutular. Onsoň hem, Soltanyň merhemeti çäksizdir. Çaga seni – atasyny görmek islese, ol hem, patyşa halyna çagany alyp zyndana gelmez, beki-de seni

hem öz ýanyňa — köşgüne alar. Eger soltana bil baglasaň, sen hem bir gün zyndandan halas bolarsyň diýýär. Oglanyň atasy bu sözi makul görüp, perzendiniň zyndanyň muşakgatly durmuşyndan gutulyp, şanyň köşgüne gitmegine razylyk berýär.

Pygamberimiz kämillik ýaşyna ýetmän dünýäden öten perzendiniň ene-atasyna şepagatçy boljakdygyny aýdypdyr. Ol bigünä çaga jennete gitse we ol ýerde ene-atasyny görmek islese,

elbetde, Allatagala çagany günäkär ene-atasynyň ýanyna dowzaha ibermez, eger ene-atasy iman eden, emma günäkär bolsa, olaryň ýazygyny bagyşlap, perzentleriniň ýanyna — jennete getirer..

ALLANYŇ RAZYLYGY

Odun ýygyp güzeranyny dolaýan gujurly, dogruçyl, halalhon bir adam bar eken. Onuň döwründe ýaşan käbir ynsanlar, obanyň golaýynda ösüp oturan seýrek duş gelyän bir agajy mukaddes saýýan ekenler. Ol agaja hudaýýoly aýdyp, maksat-arzuwlaryny şol agaçdan diläpdirler. Ynsanlaryň ähli dileg-dogalary kanagatlandyryp biljek gudraty güýçli Alladan ýüz öwürüp, bir agaçdan medet dilemekleri, hälki odunçyny halys ynjalykdan

gaçyrypdyr. Ahyr bir gün ol bu agajy çapmak arkaly bu köre-kör ynanjyň soňuna çykmagy ýüregine düwür. Ol wagta deňiş hiç kim muňa ýürek edip bilmändir. Odunçy bir gün paltasyny egnine atyp, maksadyny amala aşyrmak üçin ýola düşüpdir. Ýolda öňünden bir betnyşan adam çykypdyr. Odunçy: “Sen kimsiň?” diýip sorapdyr. Ol: “Men şeytan” diýip jogap beripdir. Odunçy, “Haý, namart-aý, diýmek sen-dä ynsanlary ýoldan çykarýan, häzir men seniň gözüňe görkezerin...” – diýip, gazap bilen onuň üstüne topulypdyr. Bir demde şeytany gabyrdadyp ýere ýykyp, bogazyna ýapysypdyr. “Diýmek, ynsanlara al salyp, ol agajy butlaşdyran hem sen pälazan bolmaly” diýipdir.

“Boş ýere özüňi gynama, barybir meni öldürip bilmersiň, çünki Alla maňa kyýamata çenli ýaşamaga puryja berdi. Gel, gowusy sen ol agajy çapmak niýetinden yüz öwür. Şeytseň, saňa bir teklibim bar” diýip, şeytan ýerde ýatan yerinden harlapdyr. Odunçy: “Sen tetellide diňlärlilik teklib bolmaz” diýip, şeytanyň bogazyny has berk gysmaga başlapdyr. Şeytan, ahyr teklibini ýatan yerinden aýtmaly bolýar:

- Sen ol agajy kesmekden yüz öwürseň, her gün ir bilen bir altyn getirip ýassygyň aşagyna goýaryn. Şunlukda, gündelik iýjek çöregiňi gazanmak üçinuzynly gün işläp görüp ýörmeli bolmarsyň.

Odunçy az kem ýumşan ýaly bolýar:

- Eger wada beren altynyňy getirmeseň näme bolar?

- Onda islän zadýňy edäý.

Odunçy teklibi kabul edýär we agajy çapmagy goýbolsun edip, yzyna dolanýar.

Ertesi irden ýassygynyň aşagyny barlasa, hakykatdan hem bir altynyň durandygyny görýär. Muňa öz ýanyndan örän

begenýär. Sabyrsyzlyk bilen ertirki güne garaşýar. Ýene ýassygynyň aşagyny sermeýär. Emma hiç zat çykmaýar. “Başga ýerde goýan bolaýmasyň” – diýip, ýorgan - düşeginiň astyny-üstini gayta-gayta barlaýar. Emma altyn çykmaýar. Muňa gahary gelen odunçy derrew byçgysyny, paltasyny alyp, şeýtany tapyp öldürmek üçin ýola rowana bolýar. Şol öňküje ýerde ýene şeýtana gabat gelýär. Odunçy şeýtany gören badyna onuň üstüne topulýar. Emma bu gezek şeýtany ony pagtaly ganar ýaly göterip, ýere pylçap urýar. Odunçy yerinden turup, şeýtanyň üstüne täzedan topulýar. Emma bu gezek hem elinden gelen zat bolmaýar.

Şeýtanyň bijay ýykylyp, hyk-çoklap oturan odunça ýüzlenip, şeýle diýýär:

- Boş ýere azara galma, gardaş. Sen geçen sapar geleniňde meniň tepbedimi okap bilýärdiň, çünki ol wagtyň ynsanlary köre-kör ynançlaryndan halas edip, Allanyň razylygyny gazanmak üçin ýola çykypdyň. Bu gün bolsa maňa bolan gaharyň sebäpli, ýagny nebsiň üçin geldiň. Şonuň üçin hernäçe jan etseňem, sen menden rüstem gelip bilmersiň.

SIZ BÜRGÜTSIÑIZ

Bir awçy kürk towugynyň aşagyna salan ýumurtgalarynyň arasyna, dagdan — bürgüt höwürtesinden getiren bir ýumurtgasyny-da ýerleşdirýär. Wagty gelip, jüýjeler ýekän-ýekän ýagty jahana gözünü açýar. Bürgüt çagasy hem olaryň arasynda dünýä inýär. Her gününü towuk jüýjeleri bilen bile geçirýändigini; özüni olardan biri saýýandygy üçin bürgüt çagasy hem şolar ýaly yerleri peşeleýär we toprakdan çykan soguljanlar bilen iýmitlenýär. Jüýjeleriň käbiriniň uçmaga

synanyşyk edişleri ýaly, ol hem setanda-seýranda üç-dört metrlik uçuş hereketini edýär.

Bürgütjik towuk jüyjeleri bilen bilelikde zibilleri peşeläp durmuşyny dowam edýärkä, bir gün mawý asmanda buýsanç bilen gaýyp ýören bir bürgüdi görýär. Bürgüdiň bulutlaryň deňesinde edýän öwrümlerini synlap durşuna şeýle diýýär:

“Allanyň ýaradan nähili ajaýyp jandarlary bar. Nähili ajap, kükregiň bilen şemaly böwsüp, asmanda erkana gaýyp ýörmek. Käşge, biz hem şolar ýaly daglaryň çür depesinde höwürte gurup, asmanyň çäksiz giňişliklerinde perwaz etsedik.”

Onuň bu arzuwyny eşiden töweregindäki towuklar, bürgüt çagasynyň “arzuwçyllygyna” gülüp, şeýle diýýärler:

- Biz hem sen hem towuk bolup dünýä indik. Sen özüňi mawý asmanyň şasy bürgüt bilen deňejek bolýarmyň? Gel, gowusy bu hyýalyňy unut...

Guşuň uçup bilmegi üçin, ilki uçup biljegine ynanmagy zerur. Bu ynanç, guşuň, özüniň guşdagyny bilen wagty ýüze çykýar.

FABRIK

Çagalykdan bile öňüp-ösen dostumdy. Ýokary okuw jaýyny gutarandan soňra, senagat önümçilik işlerine baş goşandygyny we dostlary bilen bilelikde bir fabrik gurandygyny eşidipdim. Arada, ýolda oňa duşanymda:

- İşler nähili gidýär? diýip soradym.

Gaşyny çytyp:

- Mundan erbet bolup bilmez - diýip jogap berdi.

- Fabriгимizi ekologiýany hapalaýar diýip wagtlaýyn ýapdyrdylar.

- Geçdigi bolsun diýdim. — Hakykatdan hem hapalaýarmydy?

- Beýleki fabriklerden juda bir artykmaçlygy ýokdy-la — diýdi. — Biraz howany, biraz-da suwuny ulanýan ýapjagazyny hapalaýardy. Bulardan başga-da, gaty güňlec goh edýändigini aýtdylar.

- Ýeri, indi näme etmekçi bolýaň? — diýip soradym.

- Arassalaýyş ulgamyňy oturtmaly boljak, diýende sesi ünjüli çykdy. — Emma munuň üçin onlarça mün dollarlyk maýa goýum gerek.

Köne dostumyň bu günki düşen ýagdaýyna gaty gynandym:

- Diýmek, gaty kyn ýagdaýa düşüpsiniz-ow. Ýeri, ýagdaýdan baş alyp çykmak üçin näme etmegi göz önünde tutýarsyňyz?

- Öndüryän önümlerimiziň bahalaryny artdyrmaly bolaýmasak?! – diýip jogap berdi. — Sen hem bolsaň şýtmezmiň?

- Hudaýa şükür, meniň fabriгимde arassalaýyş enjamlaryna zerurlyk ýok – diýdim.

Geň galan bolarly:

- Sen hem fabrik gurduňmy? – diýip sorady.

- Üç ýyl ön gurupdym, bu günlerde önümçilige başlady – diýdim.

- Nähili fabrik? – diýip sorady.

- Doly awtomatlaşdyrylan, diýdim. Iki-üç işgär bilen ähli işi ýöretmek bolýar. Doly sessiz işleýär. Munuň hem üstüne, suw we howa fabrikde ulanylandan soňra, has-da tämizlenip çykýar.

Juda geň galandygy ýüzünden bildirip durdy. Sorag yzyna sorag ýagdyrýardy:

- Şereketiňiziň ady näme? – diýdi.

- “Görenler” – diýdim.

- Ýeri – diýdi. — Fabriğinizi kim gurdy, kim dolandyryr?

- Men gurdum, diýsek hem bolar. Emma örän uly bir “Alym” tarapyndan dolandyrylýar.

Ony mundan artyk ýadatmak islemedim:

- Fabriğimi görmäge gideliňmi? – diýip soradym. — Hem bir salym dynýyňy alarsyň.

- Elbetde, beýle nähili geň fabrikdigini bilesim gelip, onsuz hem içimi it ýyrtyp barýar – diýdi.

Maşyna atlanyp, şäheriň daşyna çykdyk. Goýy ýaşyl, gür baglyk bir ýerde durup:

- Fabrik meýdançasyna-da geldik – diýdim. —
Düşübersek hem bolar.

Bilesigelijiligi rüstem gelip, maşyndan menden önürdip düşdi. Yşarat eden tarapyma seredende, duran ýerinde doňup galdy. Göýä, birzatlar diýjek bolýan ýaly gobsunýar, emma her gezeginde goýbolsun edýärdi.

Ýanyna has golaýlaşyp:

- Fabrigimiň önümlerinden dadyp görmegi maslahat berýän – diýdim. — Beýleki fabrikleriň önümleri bilen deňeşdirip bolmajak derejede ajaýyp we arzandyr.

Minnetdarlyk bildirip, gabat garşysyndaky asma üzümleriň şahalaryna elini uzatdy we bir salkym üzüm goparyp, iýmäge başlady. Bagymdaky taýsyz fabrigi onuň hem görendigine göz ýetirdim. Elindäki üzüm dänelerini agzyna atmazdan ozal ýekän ýekän eýlesini-beýlesini öwürüp synlaýar, käwagt asma bagyň gury çybyklaryny, käwagt-da düýbündäki topragy barlaşdyrýardy.

Özüni synlaýandygymy duýup:

- Rugsat bersen, şereketiňize men hem goşulmak isleýän dostum – diýdi. – Çünki “Görenlerden” bolmagy özüm üçin uly bagt saýýaryn.

HÖKÜMDARYŇ BEREN TOHUMY

Bir wagtlar, bir ülkede ýaşı ep-eslä ýeten bir hökümdar bolupdyr. Bu hökümdaryň hiç perzendi bolmandyr. Gojaldygysaýyn, öz ýerine kimi tagtdüşer ygılan etjekdigi barada aladalanyp ugrapdyr. Päk niýetli, dogruçyl we ýagşylyk etmekden uly ruhy lezzet alýan birini öz tagtyna mirasdüşer etmek isläpdir. Munuň üçin patyşa şeýleräk bir usul ulanypdyr:

Ýurdundaky ähli erkek oganlara bir gül tohumy paýlapdyr. Soňra-da, bu tohumlardan çykjak güllerden haýsysy has owadan bolsa, şony ýetişdiren oglany özüne mirasdüşer ygylan etjekdigini jar çekdiripdir.

Bu çagalardan biriniň ady-da Mämmeddi. Mämmed hökümdaryň beren tohumyny gül golçasyna ekipdir. Emma, wagty gelendigine garamazdan, golçadaky tohum gögermändir. Mämmed, golçasyny çalşyryp görüpdür. Barybir, tohum gögerip çykmadyr.

Ahyry, hökümdaryň gülleri synlajak günü gelip ýetipdir. Ülkäniň ähli çagalary reňbe-reň, bir-birinden owadan güller bilen köşgüň önünde hatara düzülipdir. Ellerinde gül bolmadyk, bir Mämmedmişin. Mämmed, elinde boş güldanyny tutup, boýnuny burup durmuşyn.

Hökümdar, çagalaryň arasynda ýekän-ýekän aýlanyp, güllerini synlap, kimisini bir-iki söz bilen öwgüläpdir, emma ählisiniň hem deňinden geçip, Mämmediň ýanyna gelipdir. Onuň boş güldanyny görüp:

— Oglum — diýipdir. — Seniň güldanyňda gül ýog-a!

Mämmet aqlanýrap:

– Hawa, hökümdarym –diýip, jogap beripdir. — Her näçe jan eden hem bolsam, meniň tohumym gögermedi.

Bu jogaby eşidip, garry hökümdar Mämmedi bagryna basypdyr we ony özüne mirasdüşer yglan edendigini aýdypdyr.

Meydança ýygananlar, hökümdaryň bir-birinden owadan güller barka, näme üçin güldany boş bir oglanjygy özüne tagtdüşer yglan edendigine akyf yetirip bilmändirler.

Hökümdar munuň sebäbini şeýle düşündiripdir:

– Meniň paýlan gül tohumlarymyň ählisi önünden gyzygy suwda saklanypdy. Ýagny, hiç bir güliň gögermegi mümkin däl. Emma, diňe bu oglan bakykaty bolşy ýaly aýtdy. Ýnha bu sebäpden, menden soňra ol hökümdar bolar.

SÜÝT

Halyf Hzreti Omar bir gije halkyň hal-ýagdaýyny bilmek üçin aýlanyp ýörkä, bir öýüň deňesinde aýak çekýär we öýüň içinde bolup geçen şu gürrüňi eşidýär:

– Gyzym, ertir satjak süýdümize biraz suw hem goşduňmy?

– Ýok eje! Halyfýň süýde suw goşmagy gadagan edendigini sen hem bilýärsiň-ä.

– Gyzym, seniň diýýäniň näme? Gijäň bir wagty halyfýň nireden habary bolsun? Ol häzir öýünde süýji ukuda ýatandyr.

– Eje, halyf uklap ýatan bolsa, Alla-da ukudadyr öýdýäňmi? Hilämizi ynsanlardan gizläp bileris, emma ähli zady görüp, bilýän Alladan nähili gizläris?

...

Bu gürtaňi eşiden Hezreti Omar has soňra, bu asyly gyzy maşgalasyndan ogly Asym üçin gelinlige sorayar.

Dogruçylygynyň hakyky garaşygyny Allanyň gatynada aljak bu gyza, bu dünýäde-de halyf Hezreti Omaryň öýüne gelin bolmak; has soňra-da, adalaty bilen “Tkinji Omar” övlipl atlandyrylan Emewi (omeýat) halyfy Omar b.Abdulaziziň enesi bolmak bagty myýesser edipdi.

IN GÖWNEJAY DILEG

Ataly ogul, çenňeklerini kölün gyrasyndaky hyşalyga bukup gurandan soňra, myhmanhana dolandylar. Bir tagat töweregi dynç alyp, ýañadan köle baranlarynda, çenňeklerine dört-baş balygnyň ilendigini gördüler. Oglanjyk:

– Men çenňeklere balyk düşjekdigini bilýärdim – diýdi.

Kakasy sorady.

– Nireden bilýärdiň?

– Dileg etdim, şonuň üçin – diýdi oglanjyk.

Bu jogapdan atasy örän hoşnut boldy, çenňekleri täzeden gurdyar. Ikisi-de bu günki balyk awlaryndan keýpi köl, yagdaýda öylänki naharyny edinmek üçin myhmanhana geldiler. Nahardan soň köle gitdiler. Yene birnäçe balyf çenňege ilişipdi. Oglanjyk:

– Şeýle boljagyny bilýärdim -- diýdi.

– Nireden bilýärdiň?

– Dileg edipdim, şonuň üçin.

Ataly ogul çenňeklerini ýañadan kölün gyrasynda gurdy we bolýan myhmanhanalaryna dolandylar. Ýatmadan ozal köle gidip çenňekleri barlanlarynda bu gezek ýeke balygnyň hem düşmändigini gördüler. Emma, oglanjyk bu gezek:

– Men çeňňeklerimize balyk düşmejekdigini bilýärdim diýdi

Atasy, oglunyň jogabyny önünden çak edýän tarzda, sorady:

– Nireden bilýärdiň?

– Dileg etnändim, şonuň üçin.

– Náme üçin dileg etmediň?

Jogap örän jaydardy we bir durmuş hakykatyny dile getirýärdi:

– Çeňňege iýmlik gurçuk ildirmegi ýatdan çykarandygyň aňyma geldi-dä, şonuň üçin...

...

Sebäplere görä hereket etmek, Hakyň rehmet hazynalarynyň gapysyny kakmakdyr. Emma, gapy kakylmasa açylmaýşy ýaly, gapyny kakmak-da açylmagy üçin ýeterlik däldir.

Şonuň üçin, dilegi ýürek we dil bilen edenden soňra, iş we amal arkaly ony tassyklamalydyr. Hawa, bir zady isleýändigini aýdýan adam, elini uzatmasa isleýänine gowuşyp bilmez.

Balyk tutmak islegi — diliň we ýüregiň dilegidir; iýmlik gurçuk dakmak — iş we hereket arkaly edilen amaly dilegidir.

IŇ OŇAT HILLI BUGDAÝ

“Iň oňat hilli bugdaý” bäsleşigine birnäçe ýyldan bäri gatnaşyp gelyän bir dayhan, şol ýyl hem baş baýragy gazanypdy. Bäsleşige gelen habarçylar babadaýhandan bu üstünliginiň syryny soradylar.

Dayhan, bu syryň, öz bugdaý tohumlaryny goňşulary bilen ýlaşmagynda ýatýandygyny buýsanç bilen gürrüň berdi.

Habarçylary bu jogap örän geň galdyrdy:

-- Goňşularyňyz siziň garsydaşlaryňyz hökmünde başleşige gatusýarlar. Aýnla garamazdan nämä üçin olar bilen öz ýokary hilli tohumyňlaryňyzy paylaşýarsyňyz? -- diýip soradylar.

Dýňhan.

-- Munda geň galar ýaly zat ýok -- diýdi.

- Bilmeýärmisňiz: Şemal, ýetişip gelýän bugdaý şänesini alýar we mellekden mellege daşýar. Bu sebäpden, goňşularymyň pes hilli bugdaý ýetşdirmekleri, meniň hasylymyň hem hiline täsir edýär. Iň ýokary hilli bugdaýy ýetşdirip bilmegim üçin, goňşularymyň hem oňat bugdaý ýetşdirmeklerine kömek etmegim gerek.

PALTANY ÝITELTMEK

Iki dost, bir tokaýda ağaç çapýardylar. Birinjisi, her säher ir bilen turýar, ağaçlary çapmaga başlaýar, bir agajy agdaryp-agdarmanka, derrew ikinjisini çapmaga başlaýardy. Dynç almak beýlede dursun, käwagtlar öýlänlik naharyny-da edinmän, dynuwsyz işleýärdi. Agşamlary-da, dosty öýüne dolanandan soňra-da ol işlemegini dowam edýär, dostundan birnäçe sagat soňra öýüne gaýdýardy.

Ikinji ýigit ağaç çapýarka mahal-mahal dynç alýar, öýlänlik naharyny oňatja edinýär, agşamara-da heniz garaňky gatlyşmanka öýüne gaýdýardy.

Bir hepde soňra ikisi-de çapan odunlaryny üýşürmäge başladylar.

Ýöne geň galaýmaly: ikinji odunçy, dynuwsyz ýagdaýda işleýän dostundan iki esse artyk odun çapypdy.

Tatuş hepdäniň dowamynda hars urup işlän birinji odunçy, geň galyp:

– Bu nähili beýle bolýar, ynanar ýaly däl – diýdi. — Hakykatda, men senden has köp işledim.

Beýleki odunçy ýylgyryp, munuň sebäbini şeýle düşündirdi:

– Dogry, sen dynuwsyz işlediň, men bolsa, arasynda oturyp dynç aldym. Dynç alýarkam-da, bir tarapdan paltamy ýiteltdim. Paltasy kesgir bolanda, ynsan has az güýç sarp edip, has köp odun çapyp bilýär.

AÝAZYŇ AÝRATYNLYGY

Bir gün wezirleri we beýleki köşk emeldarlary Gaznawy türkmen döwletiniň hökümdarlaryndan Soltan Mahmyda:

– Aýaz diýilýän guluň näme aýratynlygy bar beýle, sen ony ählimizden ýokarda tutýarsyň? – diýdiler.

Soltan Mahmyt bu soraga şol wagt jogap bermedi. Aradan birnäçe gün geçenden soňra, wezirleri bilen awa çykdy. Ýolda, hol uzakdan barýan bir kerwen gördüler.

Soltan Mahmyt wezirlerinden birine:

– Gidip anyklap gel, bu kerwen nireden gelýär? – diýip buýurdy.

Wezir atyna atlanyp gitdi, birnäçe minut soňra dolanyp geldi.

– Soltanym, kerwen Reý şäherinden gelýär – diýdi.

Soltan Mahmydyň:

– Ýeri, nirä barýarmyş? – diýen soragy, weziri aljyratdy:

– Muny soramandym, hökümdarym – diýip, rugsat sorap huzurdan aýryldy.

Soltan Mahmyt bu gezek başga bir wezirini iberdi. Ol hem birhaýukdan soňra dolanyp geldi.

– Soltanym, Ýemene barýan eken – diýdi.

Soltan:

– Ýükleri nämemişin? – diýip soranda, ol wezir hem, muny soramandygyny aýtdy.

Soltan Mahmyt ýene bir wezirine:

– Sen hem git-de, ýüküniň nämedigini anyklap gel – diýip tabşyrdy.

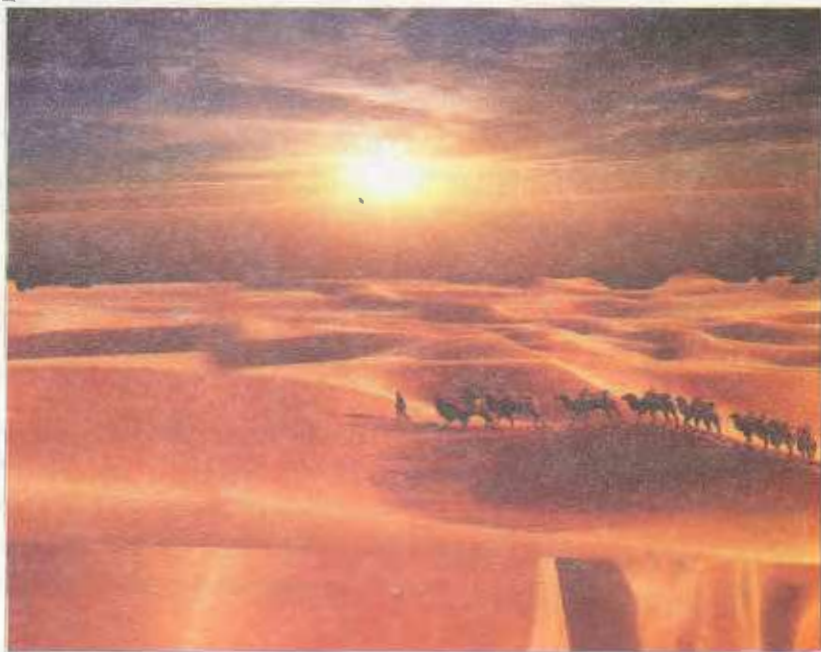
Ol wezir hem geldi.

– Her dürli haryt bar, emma aglaba bölegi Reýde ýasalan toýundan käseler – diýip, habar berdi.

Soltanyň:

– Ýeri, Reýden näwagt çykypdyrlar? – diýen soragy, bu weziri-de lal-jim bolmaga mejbur etdi.

Soltan, şeýlelikde otuz köşk emeldaryny iberdi, otuzy-da diňe özlerine tabşyrylan maglumatdan başga maglumat getirmediler.

Soltan Mahmyt, ahyr soňy. Aýazy çagyrtdy:

- Aýaz - diýdi. -- Gidip, bilip gel: şu kerwen nireden gelyär? - diýdi.

Dolanyp geleninde, Aýaz soltanyň huzurynda edep bilen baş egip, gürlenäge başlady:

-- Soltanym, kerwen Reýden gelyär. Ýemene barýar. Ýüki şu, şu zatlar. Şunça at, şunça düýe we şunça gatyrdan ybarat. Kerwende şunça adam bar, olardan-da şunçasý ýaragly..."

Şeýlelikde, Aýazyň ýeke özi otuz adamyň getirip bilmedik maglumatyny getiripdi. Bu wakadan soňra, köşk emeldarlarynyň-da diýere sözleri galmandy.

SOŇUNA SOGAN EKMEK

Bir hökümdar halkyň hal ýagdaýyny öz gözi bilen görmek üçin, wagtal-wagtal ýurduň iň çetki obalaryna çenli aýlanar eken. Bir gün soltan obalaryň birinde ýaşy ep-eslä ýetendigi görnüp duran bir ýaşula duş gelyär. Bagynda miweli daragtlaryň ýaşajyk nahallaryny oturdyp ýören goja bilen degişmek islän hökümdar, oňa ýüzlenip şeýle diýýär:

- Atam, bu nahallar haçan ulalyp miwe berer? Bu miweden iýmek saňa nesip edermikä?

Goja:

- Ýok ogul, miwesinden iýmek miýesser etmejegini men hem aňýan -- diýip jogap berýär.

- Beýle bolsa, näme üçin nähak ýere özüňi gynaýaň?

- Oglum, görýän şu bagyň maňa atam pahyrdan miras galdy. Görşüň ýaly biz şu wagt atalarymyzyň eken baglarynyň hödürini görýäris. Goý, biziň perzentlerimiz, agtyklarymyz hem biziň eken daragtlarymyzyň miwesinden iýsinler.

Bu jogapdan hoşal bolan hökümdar:

- Berekella, atam - diýýär.

Ol döwürde soltan kime "Berekella" diýse, şol kişä mün altyn teňňe sylag bermek adat bolupdyr. Patyşanyň ýanyndakylardan biri derrew goja içinde mün altyn bolan haltajygy oklapdyr. Ýaşuly ýygryp, hökümdara ýüzlenipdir:

- Seret hökümdarym! Gördüňmi? Bizniň nahallar häzirden miwesini berdi.

Bu jogap Soltana has hem ýaraýar. Obaly ýaşula ýene bir gezek:

- Berekella atam, berekella! - diýýär.

Şunlukda, ikinji gezek hem altyn alan ýaşuly:

- Hökümdarym, görýäňmi, özgeleriň eken nahaly ýylda bir gezek miwe berýän bolsa, bizniň oturdan nahalymyz ýylda iki gezek hasyl getirdi.

Bu jogapdan hem hoşal bolan hökümdar, goja ýene bir halta altyn teňňe bermegi buýurýar. Emma, şol wagt ara düşen wezir, hökümdara şeýle ýüzlenýär:

- Duraweriň soltany! Siziň jomartlygynyza sözüň ýok. Ýöne bu ýerden tizräk gitsek gowy boljak. Ýogsam bu gidişde, bu dana goja howlusyna nahal ekmegiň ýerine, döwletiň hazynasynyň soňuna sogan eker.

...

Nesil ýetişdirmek, hasyly uzagyndan ýygnaýjak zähmet ýaly görünse-de, kalp gözi açyk kişiler, munuň juda beýle dälidigini bilýändirer.

Ilki bilen, nesliň kämil ýetişdirilmegi üçin goýulan maýa, milletiň geljegi üçin maýa goýumyny goýmakdyr; ilkinji miwesini ölkesine we halkyna etjek haýyrly hyzmatlary bilen bererler. Bularyň ýetişmegi üçin gerek bolan on-ýigirmi ýyl milletleriň taryhy babatda uzak döwür dälidir.

İkinci miwä, muny haýyr-sahawat niýeti bilen edenler, haýyr depderlerine ýazylan sogaplar arkaly eýe bolarlar. Ol, şol pursatdan başlap, ahyretlerine azyk bolar we panydan gidenlerinde ýaşyl öwsüp, şaha ýaýradyp, ýetişip miwe berýän ýagdaýda alnyndan çykar. Aýdyň we ýagşy maksatlar bilen ýetişdirilen nesilleriň her ädimindäki, günlerindäki haýyrly işleriň sogaby, şol bir wagtyň özünde tohum atanlaryň-da depderine geçer.

BAGBAN

Bir hepde öň, duldegşir goňşymdan täze göçüp gelen öýümiň bagyna nahal oturtmak üçin bir bagban tapmagyny haýyş edipdim. Gürleşige görä, bagban bu gün gelmelidir.

Dynç günü bolansoň, hut özüm nahallaryň oturdylyşyna gözegçilik edip biljekdim. Gün ýerden naýza boýy göterilipdi. Bagbanyň geler wagty hem bolup barýardy. Oturan ýerimden, geljek bagbanyň nähiliräk adam bolup biljekdigi barada pikir etmäge, dürli çaklamalary hyýalymdan geçirmäge başladym.

Megerem, hyýrsyz nazarly, yzgytsyz biridir diýip oýlanyp, özümi hem şoňa göräräk taýýarlamaga başladym. Ömrüni onuň-munuň howlusynda çukur gazmak bilen geçiren adam nähili güler ýüzli bolup biler diýsene? Megerem, durmuşda kalbynda beslän arzuwlaryna yetip bilmändigi üçin, mejbury bagbanlyk etmeli bolan, bu sebäpden-de edýän işini ýigrenýän biri bolmalydy. Nahallary ekýän wagty, meniň başujynda somalyp durmagyma kim bilýär, nähili gahary geler! Bular ýalylyar edýän işlerini ýüzleý edýär, mümkingadar tiz gutaryp, hakyny talap etmek bilen bolýardylar.

Şeýle pikirlere gümra bolup otyrkam, güler ýüzli bir ýigidiň şadyýan sesini eşidip, özüme geldim:

– Agam jan, bagyna nahal ekdirmek isleýän kişi sizmi?

Asyl, garaşyp oturan bagbanym, şu ýigit bolsa nätjek.

Gelen badyna, derrew işe başlady. Pili topraga urdugysaýyn:

– Topragy gaty gowy eken. Hamyr ýaly... Görün-ä nähili gowy gazylýar! – diýip, şadyýan gürleýärdi.

Şol aralykda, bir salym durup ak bulutlaryň arasyndan gojaman zemine ýagtylyk çaýýan Güne seretdi. Şol wagt, bir guş saýrady. Guşuň nagmasyny sykylyk çalyp alyp göterdi. Ýakyn goňşularymyzyň çagalary-da bu şadyýan ýigidi synlamak üçin bagymyza ýygnanypdy. İşleýärkä, bir tarapdan-a olar bilen gürleşýärdi, topragy gömmäge kömek etmeklerine garşylyk görkezmeýärdi. Olara, topragy nahalyň düýbine nähili üýşüreňde nahalyň ykjam durýandygyny düşündirip, görkezýärdi.

Bu bagban gidenden soňra, bagymda şol wagta çenli ünsümizi çekmedik owadan öwüşginli ganatly kebelekleri görüp başladyk, guşlaryň saýraýşyndan, ýapraklaryň şemala birenaýy ygşyldaşyşyndan lezzet aldyk.

Soňraky birnäçe günüň dowamynda, bu bagban harada ýygy-ýygýdan pikir etdim. Her gün bagdan-baga aýlanyp, şatlyk paýlaýan bu ýigit ruhobelentligiň ajaýyp nusgasyny görkezip gidipdi.

IŇ ULY BAÝLYK

Bir zenan, jomartlygy we sahylygy dillere dessan bolan bir ýagşyzada gojanyň ýanyna baryp:

Bu şäherde menden garyp adam ýok! – diýipdir. — Maňa kömek edin?!

Ýagşyzada goja, zenanyň gujagyndaky bäbejiňiň alma çaly ýaňaklaryndan öpüp:

– Diýmek, garyplykdan zeýrenýärsiň! Emma, mugt kömek etmek edähedim ýok! Eger saňa kömek etmegimi isleýän bolsaň, çagaň barnagyny satmaly bolarsyň.

Zenan, ilki gojanyň akly çasandyr öýdүpdir. Soňra-da, “Oýun edendir-le” – diýip pikir edipdir. Emma gojanyň gara çynymyşyn. Zenanyň öňüne bir halta altyn süýşürüp:

– Aýagynyň barmaklaryndan biri bolsa-da menrazy! – diýipdir. — Hekimlikden başym çykýar, çaga ezyet bermezden alaryn.

Zenan, tutuş bedeni bilen galpyldap durka, ýagşyzada:

– Diňe dyrnagyny sogrup alsam-da bolýar! – diýip, sözünüň üstünü ýetiripdir: – Gorkma, wagty bilen ýerine täzesi çykar.

Zenan, iniňi tikenekledýän bu teklipleri eşitmäge mundan artyk çydam edip bilmändir. Gapyny şarkyldadyp ýapyp çykyp barýarka, goja yzyndan seslenip, ony ýanyna çagyrypdyr we şeýle diýipdir:

– Gyzym, hany aýak çek. “Men garyp” diýip nalaýarsyň, emma men saňa, nähili uly baýlyga cýedigini görkezmek isledim. Görýäňmi, gujagyňdaky hazynanyň ýekeje dyrnagyny bir halta altyna çalyşmadyň. Sen dünýäniň iň uly baýlygyna eýesiň, gyzym. Munuň üçin nalamagyň ýerine şükür etmegiň gerek...

GANHOR GARPYZ

Bir obada adamlar garpyzy ganhor öýdýän ekenler. Olaryň pikirine görä, garpyzyň gyrmyzylygy ynsanlaryň ganyny sorýandygy üçinmiş.

Bir gün, oba bir adam gelipdir. Görse, bag-bakjalar, mellekler dünderilişip ýatan garpyzlardan doly, emma hiç kim elini hem degrenokmyş. Sebäbini eşidip, geň galypdyr. Garpyzyň gan sorýan ganhor dældigini olara düşündirmegi ýüregine düwüpdür.

Obalylary bir garpyz atyzyna jemläpdir. Gorkubragada, garpyz pellerine golaýlaşypdyr. Iki garpyzlardan birini elläpdir. Obalylaryň gorkudan gözleri hanasyndan çykara gelipdir. Sähel üýtgeşiklik bolsa, gaçmaga häzir bolup duranmyşlar. Soňra, usullyk bilen goparyp, gujagyna alypdyr. Hiç zat bolmandyr. Obalylaryň bilesigelijiligi we haýranlygy has-da artypdyr. Oba täze gelen adam, bularyň ählisini göýä gorkýan ýaly edýärmişin. Soňra-da jübüsinden bir çakgy çykarypdyr. Ujuny usullyk bilen garpyza sanjypdyr. Obalylar gözlerine ynanmajak bolupdyrlar. Emaý bilen garpyzy dilimlere dilimlän adam, soňra-da, obalylara garpyzyň ganhor dældigini gürrüň beripdir. Öýlerine dolanan obalylar, özleriniň bu ýerliksiz gorkularyna gülüp hezil edipdirler.

Ol adam garpyzy eline alyp derrew kesmäge başlan bolsady, ynsanlar ony ganhoryň merkinini beren has gorkunç ganhordyr öýderdiler we garpyzyň ganhor dældigine düşünmek beýlede dursun, belki-de gorkudan zähreleri ýarylardy.

Ynsanlaryň ýerlikli ýa-da ýerliksiz gorkulary bolup biler. Onuň nämedigini öňünden görkezmezden, oňat tanatmazdan berjek her dürli düşündirişiňiz netijesiz boljakdyr. Her döwürde, ynsanlaryň in azyndan garpyzy ganhordyr öýtmek ýaly uly ýalňyşlyklary we gülkünç hallary bolup biler. Ynsan we jemgyýet aňyýetini göz önünde tutmazdan, diňe öz pikirlerini kabul etdirjek, öz gepini gögertjek bolmak in uly ýalňyşlykdyr.

SEN ÝYKYLSAŇ...

Bir oglanjygyň batgalyk ýoldan ylgaý barýanyny gören Ymam Agzam hezretleri oňa:

– Oglum, seresap bol, büräp ýykylaýma! – diýip sargapdyr.

Oglanjyk aýak çekýär we her bir çagadan garaşyp bolmajak paýhaslylyk bilen Ebu Hanife Hezretlerine şeýle diýýär:

– Eý ymam, meniň bürämegim beýle gorkuly däl. Çünki, men ýykylsam, diňe özüm ýykylýp, özüm hem galaryn. Emma, siz büräýsňiz, yzyňyza düşenleriň hem bürämegi we ýykylmagy diýmekdir. Şonda olaryň ählisini ýañadan dikeltmek ýeňil bolmaz.

BERÝÄN, KEPGIR DÄL

Sahlykda Hatamtaýa barabar birinden:

– Garyplara, mätäçlere berýän, paýlaýan zatlaryň seniň kalbyňa ulumsylyk, özüňe göwnüýetijilik, kömek edenlerini özüňe borçly hasaplamak ýaly duýgular salýarmy? – diýip sorapdyrlar. Maddy baýlyk bilen bir hatarda, paýhas hazynasyna-da eýe ol kişi:

– Ýok. Men özümi aşpeziň elindäki kepgir hökmünde görýärin. Berilýän zat kepgirden geçýän hem bolsa, berýän aşpezdir. Heý-de kepgir “Ryzky berýän men” diýip, ulumsylyk edip bilermi? – diýipdir.

MAGADYNA ÝETMÄN NETIJE ÇYKARMAŇ

Molla Nasreddin bir gün melleginde işläp ýörkä, ýoldan geçip barýan bir ýolagçy ondan ilerdäki oba näçeräk wagtda baryp boljagyny sorapdyr.

Molla, sowaly çşimeýän ýaly, işine dowam edipdir. Ýolagçy bende, soragyny ýene bir gezek gaýtalapdyr, emma ýene-de jogap alyp bilmänsoň: “Tersýoňka birine sataşdym öýdýän” diýip, ýoluny dowam edipdir. Epi-esli ýöränden soň, Molla Nasreddini zyndan gygyryp, ony ýanyna çagyrypdyr we: “Ogul! Ol oba üç sagatda bararsyň” diýipdir.

Ýolagçy ýigit: “Behey, goja, bilýän bolsaň, näme üçin meni munça ýöretdiň, owal aýdaýmal-a?” diýip, gaharlanypdyr.

Molla Nasreddin, hermişekisi ýaly, jogabynyň hikmetini soňundan aýdypdyr: “Men seniň nähili ýöreyändigini görmän, ol ýere näçe sagatda barjakdygyny nireden bileýin?!”

Bir mesele bahatda belli netijä gelmezden ol mesele barada ýeterlik maglumat edin, soňra ol maglumatlardan çen tutup karara gel, şonda dogry netije çykararsyň.

HAKYKY TAKWA

Ýaradylanlaryň iň beýik mertebelisi bolan ynsana düşýän jogapkärçilik, synag meýdany bolan dünýä gowy göz ýetirip, ondan bolmalysy ýaly peýdalanmaga çalyşmakdyr. Bu barada Ilak dostlaryndan biri şeýle diýýär:

“Melleginden müň batman hasyl alyp biljek bir kişi, diňe öz ýaltalygy we islegsizligi zerarly dokuz ýüz batman hasyl alsa, aradaky tapawut bolan ýüz batmanyň hasaby ondan sorajakdyr.

Ynsanlara peýdaly bolmakdan gaçýan, muni-da takwa we terkidünýälik hasaplaýan kişi, şeytandan başgasyna uýan dälidir.”

ÝAZGYT

Bir gün, Pygamberimiziň (s.a.w.) huzuryna bir adam geldi we özüniň erbet ýazgydyndan nalady. Hezreti Pygamber ýylgyrды we şeýle diýdi:

“Juda beýledir oýtmeýärin. Çünki erbet ýazgytdan söz açýan adamyň, ýagşy ýazgyt hakyn-da düşünjesi bolarmalydyr. Meselem, aýr: Ejeň, kakaň dirimi?”

Ol kişi, başyny sallap, oňlanson, Pygamberimiz dowam etdi:

“Seret! Ýaşyň ep-eslä ýetipdir we entek hem eneň-ataň diri. Bu, az panylyga nesip edýän ýazgytdyr. Beýle aýratynlyga eýedigini subut etmek üçin ýagşy perzent bol; olaryň hyzmatynda gaýym dur, ryza we dileg-dogalaryny al. Töweregindäkilere nepi degip-de, olaryň minnetdarlyklaryny, alkyşlaryny alyan ynsan, ýazgydyndan şikayat edermi? Seniň azajyk erkiň ýokmy? Ony ýagşy netijeler üçin ulan. Hem hoşwagt bol, hem hoşwagt et!”

ŞAHYSLARYŇ ÝERINE AMALLARY

TANKYTLAMAK

Ebu Derda Hezretleri bir ýere barýarka, birnäçe adamyň bir günäkäriň daşyna üşşüp, oňa agyr sözler aýdýandyklaryny gördi. Olaryň ýanyna baryp: “Eger bu adam bir guýa düşen bolsady ony ol ýerden halas etmezmidiniňiz?” – diýip sorady.

Olar-da: “Elbetde halas ederdik” – diýip jogap berdiler.

Ebu-Derda: “Beýle bolsa, gabahat iş eden doganyňyza agyr sözler bilen käyemegini ýerine, sizi bu hallardan goran Alla şükür edin” – diýdi.

“Ýeri, sen bu günäkär adama ýigrenç götermezmiň, eý, Ebu Derda?” – diýip soranlarynda, bu Hak dosty örän jaýdar jogap berdi:

“Ýok! Men ommi diňe erbet amalyňa ýigrenç götererim. Amalyňy terk eden pursatynda, ol ýene meniň doganymdyr.”

TIKEN EKEN ADAM

Bir adam ýoluň gyrasyna tiken ekipdi. Tikenler ösüp-ulaldy, ýoldan geçýänleri birahat etmäge başlady. Ony eken adama:

– Tikenleriňi gopar indi – diýdiler.

– Bolar – diýdi. — Ýakynda gopararyn.

Adam, yzygiderli ertir-ertir diýýär, emma tikenler-de güýçlenip, barha çuňlara kök urýardy.

Bir Hak dosty:

– Bu işi mundan artyk uzatma, wadaňda dur – diýdi. Adam ýenc-de:

– Bu gün... Bolmasa ertir – diýip jogap berende, Hak dosty:

– Sen hemişe “ertir” diýip uzadyp ýörsüň. Tikenler ulalyp güýçlenýär; sen bolsa garap, kuwwatyňy ýitirýärsiň. Ýakynda tikenleri goparmaga güýjüň ýetmez öýdüp gorkýan – diýdi.

Günäler, gaýtalandygysaýyn ulalar, kökleri çuňlaşar, endige öwrüler, göýä ynsanyň ganyna aralaşar. Ynsan, neşe müptelasy ýaly endik eden zadyny terk etmekde kynçylyk çeker. Şonuň üçin “Her bir günäniň içinden küpüre gidýän bir ýol bardyr” diýilýändir. Wagtyň geçmegi bilen ol ynsanyň tutuş kalbyny garaldar.

Günâde kesirlik etmezlik, toba we puşmanlyk bilen tämizlenmek, haýyr-sahawat ýoly bilen şefqatly puşman etdirmek, ynsanyň, eli-goly bagly günäkare ovrulmeginiň önümi alar.

Günâden wagtynda saplanylmasa, koküniň guradylmagy kynlaşar.

ZÄHERLI ÇÖREK

Ýygy-yygydan öýüne gelip dilegçilik edýän zenandan halys iren öý bikesi, bir gün ýene şol dilegçi gapysyny kakanda, ondan gutarnykly dynmagy ýüregine düwýär. Dilegçiden, gapyda azajyk garaşmagyny haýyş edip, aşhana girýär; bir çörek alyp, ortasyny pyçak bilen ýaryp, arasyna peýnir, zeýtun ýerleşdirýär. Elbetde, bu aralykda, niör-möjek gymak üçin ulanylyan güýçli zäherden goşmagy-da unutmaýar.

Daşary çykyp çöregi dilegçä uzadanda, dilegçi zenan “Alladan gaýtsyn” – diýip, mün bir alkyş okap, öz ýoluna gidýär.

Açlykdan halys surnugan zenan, uly ýoluň gyrasyndan akýan ýapjagazyň boýundaky agaçlardan biriniň kölegesinde dyz epip, özüne berlen çöregi çykaryp iýjek wagty, beýleräginde el-ýüzüni ýuwup oturan bir esgeriň, elindäki çöregi bantamalyk bilen seredýändigini görýär. Esgeriň daşky keşbinden uzak ýoldan gelýändigini bildirip durdy. Dilegçi zenan esgeriň “Maňa-da birazajyk beräý-dä?” diýýän ýaly ýuwduňy seredişinden onuň hem açdygyna düşünpdi. Ýigide haýpy gelen zenan, elindäki çöregini şol durşuna elip, esgere berýär we ýene aç ýagdaýda ol ýerden turup gitmeli bolýar.

Dilegçi zenanyň beren çöregini iýen esger, köp wagt geçmänkä garnynda dörän sanjynyň agyrysyna çydap bilmän,

towlanmaga başlaýar. Ýoldan geçip baryanlar ony görüp, kimiň nämesidigini anyklandan soňra, öýüne eltyärler.

Naçeme aýlap muň bir umyt bilen oglunyň gulluk borjuny tamamlap geljek gününe garaşan öý bikesi, birdenkä ony beýle agyr ýagdaýda görüp, ene maral kibi çar ýana urnup, bozlamaga başlaýar. Ýöne derrew özüni dürsenmegi başaran ene, ogluna näme bolandygyny, näme üçin toylanýandygyny sorap, sebäbini bilmäge çalyşýar.

Ýaş ýigit, az salym ozal ýoluň gyrasyndaky ýapjagazyň boýunda bir dilegçi zenanyň beren çöregini iýendigini, şondan soňra garmynda güýçli sanjynyň başlandygyny aýdanda, öý bikesiniň birdenkä dilegçä beren zäherli çöregi ýadyna düşýär we üstünden gaýnag suwy dökülen ýaly bolýar. “Men näme etdim?” diýip urunmaga başlaýar. Emma indi giçdi, boljagy bolup, boýasy synypdy. Çynar ýaly ýigit şol ýerde, enesiniň gollarynda, ömrüniň baharynda müdimilik gözünü ýumupdy.

Möwlana Jeleleddin Rumydan DURMUŞY MYSALLAR

Okuwçylaryndan biri öýlenip, durmuşyň galagoply akymyna goşulypdy. Möwlana, bir ýere görme-görşe baranda, ol okuwçysynyň hem şol ýerdedigini görüp, örän begendi. Emma onuň bu begenji uzaga çekmedi. Çünki, okuwçysyny içgin synlan Möwlana, onuň maddy mätäçlik içindedigine göz yetirdi. Okuwçysyna hemaýat edesi geldi. Emma muny märekäniň arasynda göz-görtele etse, okuwçysyny utandyryp bilerdi. Ahyry, bir çäresini tapdy we oňa şeýle diýdi:

- Osman, sen öňler örän pespäldiň, ol kiçigöwünliligiň nirede? Öňler gelip elimi öperdiň. Emma bu gün ne ýanyma gelip oturdyň, ne-de elimi öpdüň!..

Osman. hakykatdan hem pirinden has uzagrak ýerde otyrdy. Oturan ýerinden edep bilen turup gelip, Möwlananyň elini mähir bilen gysdy. Şol aralykda aýasynda öňden taýýarlap goýan altynyny hiç kime görkezmän Osmanyň aýasyna goýan Möwlana, şuny berk sargamagy-da ahmal etmedi:

- Osman, men el öpdürmegi örän gowy görýändirin. ýygy-ýygýdan gelip elimi öpüp durgun!..

Osman, eliniň aýasyndaky altyny mäkäm gysymlap, märekeden saýlanyp, öýüne tarap ugrady. Piriniň bu ýokary adamkärçiligi barada pikir edip barşyna, duýgulary heýjana gelip, gözýaşlaryny saklap bilmedi...

Ýene bir gün Möwlana şagirtlerini daşyna jemläp söhbet edip otyrka, geçip barýan bir serhoş hem gelip olara goşuldy. Emma özüne erk edip bilmeyän serhoş, çaykanjyrap oturyşyna töweregindäkileriň önlerine ýykylyp, olary birahat edýärdi.

Muňa uzak çydam edip bilmedik Möwlananyň şagirtleri, ony daşary çykarmak islediler. Emma serhoş gitmejek bolup aýak diräp duransoň, soňy ýumruga ýazdy. Okuwçylarynyň serhoşyň çem gelen ýerine depip, ýumruklap durandyklaryny gören Möwlana olara gabarlandy:

- Siziň edýäniňiz näme?

- Lül bolupdyr, çykmak islemeyär. Biziňem çykarjak bolup durşumyz.

Goja piriň jogaby nagt boldy:

- Şeraby ol içipdir, emma serhoşlyk edýän sizlersiňiz!

! Hawa, ynsan serhoş hem bolsa jemgyýetden çetlenilmek islemeyär, hor we har görüp kowulmagyna razy bolmajär.

Möwlana Jelaletdin Rumi sözleriniň üstüne şulary-da goşdy:

- Ýykylana her kim ýumruk salgap biler, ýöne siz bir salgamaň!.. Eger dostlaryňyzyň erbetliklerini size sanasalar, siz ýetmiş gezek haýra ýоруň, “Beýle bolan däl, şeýle bolan bolaymasyn” diýip hemişe ýagşa ýоруň... Ýormakdan ejiz geleniňizde bolsa, munuň asyl hikmetini özi oňat biler – diýiň we gatnaşygyňyzy ýene-de dowam etdiriň!.. Dostlugaňyzy, oňa bolan garaşyňyza-da görkeziň.

UMYTLY GURBAGA

Bir gurbaga sürüsi tokaýyň içi bilen barýarka, aralaryndan iki sanysy çukura gaçýar. Beýleki gurbagalar, çukuryň töwereginde jemlenýär. Çukur örän çuň eken. Göräýmäge, oňa gaçan dostlarynyň böküp daşary çykmaklary mümkin däl ýalymyş.

Ýokardaky gurbagalar, dostlaryna ýersiz ýere özlerini gynamazlygy maslahat berýärler:

-Örän çuň çukur eken. Bu ýerden daşary çykmagyňyz mümkin däl.

Emma, çukura düşen gurbagalar olaryň bu aýdanlaryna gulak gabartman, tutanýerlilik bilen çukurdan böküp çykmak üçin birnäçe gezek synanyşýar. Her gezeginde-de çukuryň orta biline ýetmän, patylap aşak gaçýarlar. Ýokardaky gurbagalar bolsa, entek hem olara ýerliksiz urnup durmazlygy maslahat berip, olar üçin ölümden başga çykalganyň galmandygyny aýdýarlar.

Ahyrsoňy, olaryň bu sözleri gurbagalardan birini ruhdan düşürýär. Ol gurbaga, elin ölüme garşy göreşmegi goýbolsun edýär. Beýlekisi bolsa, synanyşmagy dowam edýär. Ýokardakylar, beýtmek bilen öz janyna has beter zulum edýändigini gaýtalap-gaýtalap aýdýarlar.

Emma ikinji gurbaga, soňky gezek ähli güýjüni jemläp eden synanyşygynda çukuryň daşyna böküp çykmagy başaýar. Çünki, bu gurbaga kerdí. Şonuň üçin hem töweregindäkileriň umytdan düşüriji sözlerini eşitmändi...

GARGA BILEN KÜÝZE

Teşneligi soňky derejesine ýetip, agzy kepäp duran garga, suw tapmak üçin ümmülmez takyr meýdanyň üstünde ep-esli wagt aýlandy. Ysgyn-mydary gidip, howadaky deňagramlylygyny ýitirip ugranda, birdenkä ýerde bir küýzäniň durandygyny gördi. Pessaýlap, küýzäniň ýanyna gondy. Küýzäniň düýbinde onuň teşneligini gandyzjak mukdarda suw bardy. Emma suw garganyň çünki ýeterden has aşakdady.

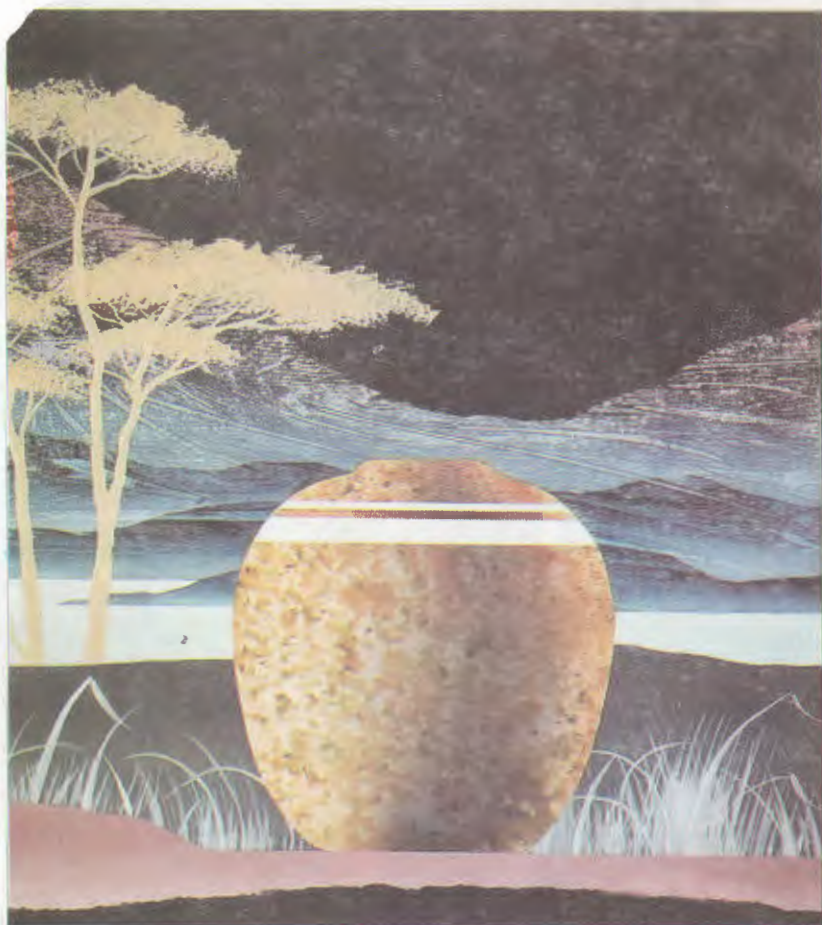
Garga: “Men ýaşamak isleýän bolsam bu suwa hökman ýetäýmeli” – diýip gagyldady. “Bu mejalsyz halym bilen, gidip başga ýerden suw gözläb-ä bilmerin. Näme etmeli? Bildim! Küýzäni düňdermeli.”

Ganatlary bilen küýzäni ýykmaga çalyşdy. Emma, küýze örän agyrdy. Ýerinden gozgap bilmedi.

Az salym pikir etdi.

“Indi bildim” diýip, begençli seslendi. “Küýzäni deşip, dökülen suwy içip bilerin.”

Çünki bilen küýzäni deşmäge synanyşdy. Emma muny-da başarmady. Küýze örän berkdi.

Alajy gutaran garga, ýene durup az salym pikir etdi. Töwerek çagyl daşlaryndan doludy. Olary çünküniň we aýaklarynyň kömegi bilen ýekän-ýekän daşap, küýzä doldurmaga başlady. Daşlar küýzäni doldurdygysaýyn, küýzäniň düýbündäki suw has ýokary göterilmäge başlady. Ahyrsoňy, suw küýzäniň agzyna ýetdi.

Suwdan teşneligni gandyryp durka, garga:

- Her kynçylygyň bir çäresi bolmaly – diýip oýlanýardy. “Emma biz ony tutanýerlilik bilen agtarmagy başarmaly.”

BEDEN AGZALARYNYŇ NÄRAZYLYGY

Göz gaharly ses bilen: “Mundan artyk çydam edip biljek däl” – diýdi. “Günde alty-ýedi sagat telewizora seredýär. Mawy ekrandan gelýän radiasiýa şöhleleri retina gatlagymdaky konus öýjüklerimi harap etdi. Wah, kirpiklerimiň gözgyň halyny bir görseň, yzygiderli ýuwulmansoň, mikroplaryň mesgenine öwrüldi, arpajyk hassalygy-da näçe wagtdan bäri dulumda goş basyp ýatyr.

Gulak söze goşuldy:

- Şäheriň goh-galmagaly yetmeýän ýaly, 100 dessibeliň ýokarsyndaky daşary ýurt aýdymlaryny, ses ýazgylaryny diňläp, meni juwan wagtym garratdy. Perdäm, orta gulak süňkjagazlarym we korti organym 20-60 dessibel üçin niýetlenen. Meniň hem sabyr käsäm bireýýäm doldy..

Gysyk-gysyk üsgülewikler arasynda, öýkeniň hüňňürdisi eşidildi:

- Wah, meň halyny itler görse gözi agarar gardaşlar. Eýämiz, günde iki guty çilim çekýär. Inçejik, näzijek perdelerden ýasalan damarlarym tüsseden ýaňa ojagyň tüýnügi ýaly gara gurum bilen gaplandy. Barha dem almagym kynlaşýar, bogulyp barýan...

Bu gezek dil söz aldy:

Iýip-içýän zatlaryny bir görsediňiz.. In güýçli kislotaly, himiki ýollar bilen ýasalan içgilerden, mün bir dürli alkogolly içgilere çenli meni harap eýlejek, sizi-de sandan çykarjak näme tapsa başyna çekýär. Üstesine-de tapan-tupanyny

agzyna dykyp, goňşym dişleri-de arassalamayar. Halys, bakteriýalaryň öýjüğine öwürldik-le, dogan.

Aýak hem durup bilmän, söze goşuldy:

Fitiden agşama, gün-günden agyrylygy artýan äpet göwram göterip gezmegiň näderejede hupbatlydygyny menden soran. Ustesine-de dymaklarym wagtly-wagtynda kesilip dammansoň, mikropdan doly. Kömelek hassalygy-da bir gapdaldan halys alaslady baryar. Munça wagtlaý dymyp gezdik, mundan artyk çydam edip biljek däl...

Akyl ünjüli ýagdaýda gürläp başlady:

Tutuş jemgyýete, adamzada bähbitli bolan ýagşy işler etmegiň, beýik maksatlara ýetmegiň ýollaryny agtarmak; Ýaradanyň älem kitabynda öz mazmunyny tapan ajaýyp sypatlaryny rehmetini, ... setirne-setir okamak üçin ýaradylypdym. Siz-de bu ugurda maňa kömek etmelidiniň. Emma ýalana, hile we ikiýüzlilige, aldawa bulaşyp; hacam ýollarda şahsy bähbit yzynda ylgamaklyk bilen gül ömrümi kül etdi. Men hem, hakyny talap edýärin.

Iň soňunda ýürek agram ädimler bilen beýleki organlaryň ýanyna geldi:

— Ählňiz hak aýdýaňyz. Emma, bir-de meni diňläň. Men ruhy dünýäme ebedilige ganatlanyp uçmak üçin ýaradyldym. Haka aşyk bolmak üçin ýaradyldym. Ýerýüzindäki barça janly-jandary olary Ýaradanyň hormatyna söýmek üçin ýaradyldym. Men bir tohumdym. Ösüp, boý alyp; köki iman, göwresi söýgi, miwesi Haka gulluk bolan gojaman daragta öwürülmelidim. Şu wagtky gözgzyny halyma serediň: mal-mülke, bedeni arzuw islegler ugrunda harçlandym. Gula gul boldum. Ýalançy söwdalaryň yzynda perişan boldum. Maddy durkumda bolsa kadasyz, iýmitlenmek, neşe we ýaltalyk netijesinde ýürek

damarlarym dykyldy. Bu zäher-zakgum durmuşy ýaşamakdan halys irdim.

Ähli agzalar aýaga galypdy. Närazylygyny dile getirýänleriň sany gitdigiçe artýardy. Ählisi jemlenip, eýelerini Reblerine şikaýat etmek üçin ýola düşenleri hem şoldy welin, demideme ýetmän ylgap gelen gözi ýaşly “Umyt” ýollaryny kesdi:

– Duraweriň doganlar, ýene azajyk sabyr edeliň. Arzdyr-şikâýatlarymyzy ahyrýet gününe goýalyň. Belki şoňa çenli eýämiz puşmana gelip, toba eder; özüne berlen nygmatlaryň hakyny bermelidigine düşüner we ýagşylyk, halallyk ýoluny saýlar...

Hawa, bu hekaýatyň soňunyň nähili gutarjagy nämälim, emma mälim bolan bir zat bar — Ol hem, bir gün ählimizden bize bagyş edilen nygmatlaryň hasabynyň, olary nähili we nirelerde ulanandygymyzyň sorajakdygy...

BAGT NIREDE?

Günlerden bir gün halkynyň söýgüsini gazanan bir hökümdar, rahatlygy iň gowy suratlandyryp bilen suratkeşe uly sowgat garaşyandygy barada jar çekdirýär. Bäsleşige örän kän suratkeş gatnaşýar. Gije-gündiz çekilen irginsiz zähmetiň netijesinde dörän suratlar, hökümdara görkezilýär. Suratlaryň her birini üns bilen synlan hökümdar, bularyň arasyndan diňe ikisini saýlap alýar. Emma, bu suratlaryň ikinjisi ýeňiji diýlip ygılan edilýär.

Birinji suratda, asuda tebigatly köl bardy. Köl, Zeminiň ýüzüne düşelen aýna mysaly, töweregindäki daglaryň keşbini şöhlendirýärdi. Ýokarda, pagta ýaly çuw-ak bulutlar asmany

bezeyärdi. Surata kim seretse, haýran galmak bilen, örän ussatlyk bilen çekilendigini ykrar edýärdi.

Ikinji suratda-da daglar bardy. Emma, kert we ýylçyr daglar... Ýokarda, gazaba münen asmandan elekden guýlan ýaly bolup ýagşy ýagýardy, ýylдырым çakýardy. Dagyň eteginden bolsa, köpürjikläp akýan uly şaglawuk bardy. Sözüň gysgasy, surat gaty bir rahatladyjy görünmeýärdi.

Emma, surata siňe sereden hökümdar, lummurdap akýan şaglawugyň arkasynda, gaýalaryň ýarygyndan çykan bir bölejik terje dag otuny gördi. Ýaşyl öwsüp oturan bu otuň üstünde, höwürtgе bardy. Gulagyňy gapyp barýan şaggylда garamazdan, ene guş şaglawugyň orta bilinde guran höwürtgеsinde, mähir bilen çagajyklaryny iýmitlendirýärdi ...

Hökümdar, ikinji suraty ýeňiji yglan etmeginiň sebäbini şeýle düşündirýär:

- *Rahatlyk, hiç hili goh-galmagalyň, aladanyň we kynçylygyň ýok ýeri diýmek dälдir. Rahatlyk, bularyň ahlisiniň arasynda-da, kalbymyzyň rahatlyk tapmagydyr.*

DILEG

Paýhas çyraglaryndan biri:

- Alla jan, sen erbetlere, günäkärlere merhemet et! – diýip dileg ederdi.

- Ýagşylara onsuz hem merhemet edipsiň, olary dogry ýola gönükdiripsiň.

AHLAGYŇ REŇKI

Diýogen bir ýetginjegiň utanjyndan ýüzünün gyzarandygyny görüp: “Gaýrat et oglum! Ynha gözel ahlagyň reňki ýüzüňizde özüni görkezýär” - diýipdir.

OWADAN JAY

Akyldarlardan biri ýolda baryarka, örän owadan we gelşikli geýnen bir kişige duşýar. Sähel salym gürleşip, aýdýan sözleriniň, berýän jogaplarynyň gurudygyny we samsyklaçdygyny görüp bolsa, şeýle diýýär:

– Owadan jay. Käşge içinde ýaşayjysy hem bolsady!

GÜNÄKÄR KIM BOLSA-DA JEZASYNY ÇEKMELI

Mekge ýeňşiniň gazanylan günüdi. Medinä göçen musulmanlar, ençeme ýyllap aýry ýaşan dogduk mekanlaryna gaýdyp gelmegiň, dost-ýarlaryna gowuşmagyň şatlykly we tolgundyryjy pursatlaryny başdan geçirýärdiler. Şäher baýramçylyk meýdançasyna öwrülipdi. Kábäniň butlardan saplanmagy we Yslam ynanjynyň bu mübäreke diýara dolmagy-da, ilatyň begenç we şatlygyny has hem artdyrypdy.

Ähli bu şowhunly we şatlykly wakalar bilen bir hatarda, şol gün bir gynançly hadysa ýüze çykdy.

Mahzum taýpasyndan bolan bir aýal eden ogurlygynyň üstünde ele salnypdy. Wakadan hezreti Pygamberi habardar edip, günäkäre jezasynyň berilmegi gerekdi.

Günäkär aýal, ýönekeý zenan däl di, asylzada maşgaladan gelýärdi. Oňa beriljek jeza maşgalasynyň we taýpasynyň abraýyna gara sürtjekdi. Ýagdaý şeýle bolansoň, aýalyň jezalandyrylmagyna, maşgalasynyň we taýpasynyň abraýyna zeper ýetirilmegine hiç kim razy bolmaýardy.

Belli netijä gelip bilmän ýaýdanyp durkalar, aralaryndan biri orta şeýle teklip atdy:

Hezreti Pygamberiň ýanyna onuň örän gowy görýän bir adamsyny ibermelidi. Iberiljek adam ýagdaýy hezreti

Pygambere düşündürmeli, musulmanlaryň isleglerini aýtmalydy. Mümkün bolsa, zenanyň bagyşlanmagyny haýyş etmelidi.

Bu pikir hemmeler tarapyndan oňlandy.

Hezreti Pygamberiň ýanyna Üsamäni ibermegi makul gördüler.

Üsame ilkinji bolup yslama girenlerden Zeýdiň ogludy. Resulallanyň iň gowy görýän yetginjeklerinden biridi.

Köpçüligiň haýyşyny nazarda tutup, Üsame Resulallanyň huzuryna bardy, ýagdaýy oňa düşündirdi.

Üsamäniň bu aýdanlary, Resulallany gazaplandyrdy. Derrew öýden çykan Resulalla, daşarda ýygananan jemagata ýüzlenip, şeýle diýdi:

– Ey musulmanlar! Sizden owalky milletleriň ýurdunyň ýykylyp gitmeginiň iň möhüm sebäbi nämedi, bilýärmisiňiz?

Olar, baý we asylyly kişi jenaýat edende, gerekli jezany bermezler; ýönekeý garamaýak halkdan, ýoksul, pukara biri gabahat iş edende bolsa, jeza bermek üçin bir-birleri bilen ýaryşardylar. Bu zulum we deňsizlik, olaryň ýurdunyň ýykylyp gitmekligine sebäp boldy. Allanyň adyndan kasam edýärim, gabahat iş eden kişi öz gyzym Patma hem bolsa, ikerjiňlenmezden jezasyny bererdim...

Pygamberiň bu sözlerinden soňra, günäkär zenana jezasy berildi.

ŞEÝLE MILLETIM BARKA...

Günlerden bir gün Osmanly türkmenleriniň hökümdarlaryndan Fatyh Soltan Mämmet han eşigini üýtgedip, halkyň arasyna — bazara çykýar. Bahalary anyklamak üçin

dükánlardan birine giren soltan bilen dükánçynyň arasynda şeýle gürründeşlik bolýar:

– Ýarym batman ýag ber! Bal hem barmy?

– Ýag bereýin, bal hem bar. Emma ony gapdaldaky dükánçydan al!

– Näme üçin sen bereňok?

– Diňe men gazansam bolmaz-a! Men bu günki ryzkymy gazandym. Beýleki dükánçylaryň hem çagasy-maşgalasy bar. Olar hem gazansyn diýýärin.

Ýag alan Fatyh Soltan Mämmet, bal üçin gapdaldaky dükana girmeli bolýar. Şol dükandan duz we sabyn hem almak islän hökümdar, birinji dükánçydan eşidenlerini ikinji dükánçydan hem eşitmeli bolýar:

– Men bu günki ryzkymy gazandym. Siz, bulary gapdaldaky dükandan alyň.

Bu hadysa, soňraky giren dükánlarynda hem gaýtalanýar.

Şeýlelikde bir öýe gerek zatlary almak üçin, on baş dükana girip çykmaly bolan hökümdar, şol gün şu taryhy sözünü aýdýar:

– *Bir-birine ýürekden bagly, ýakynlarynyň, tutuş jemgyýetiň bähbidini öz şahsy bähbidinden ýokary tutýan şeýle milletim barka men diňe Konstantiniýäni (Stambuly) däl, tutuş dünýäni tabyn ederin.*

IKI DOGAN HAKDA ROWAÝAT

Iki sany ýigit çykan dogan bardy. Atalaryndan miras galan bir çaklaňja mülkde ýaşaýardylar. Doganlardan ulusy maşgalalydy. Kiçisi bolsa ýaňy murty taban sallah ýigdekçedi. Her günün ahyrynda iki dogan hasyllaryny we şol günki gazançlaryny deňje paýlaşýardylar.

Durmuş dowam edýärdi. Günlerden bir gün, doganlardan kiçisi öz ýanyndan: “Hasylymyzy we gazanjymyzy des-deň

paýlaşmagymyz adalatlylyk däl. Men ýeke we känbir zerur zadym hem ýok. Emma, agamyň maşgalasy we çagalary bar” diýip oýlanýar we şondan soňra her gije öýündäki bugdaý ammaryndan bir çuwal bugdaýy gizlinlikde agasynyň öýündäki däne saklanýan ýere daşamaga başlaýar.

Şol günlerde, maşgalaly, çaga-çugaly uly dogan hem: “Hasylymyzy we gazanjymyzy deň paýlaşmagymyz dogry däl. Men öýlenen. Ayalym we çagalarym bar. Garran günüm çagalarym maňa sereder. Emma, inimiň şu wagt derdini çekişjek menden başga dertdeşi hem ýok. Onsoň hem, öýlenip, maşgala gurup bilmegi üçin has köp gazanç etmegi zerur” diýip, her gün garaňky ymykly gatlyşandan soňra öýünden çykyp, bir halta bugdaýy gizlinlikde kiçi doganynyň öýündäki ammara daşaýar.

Iki dogan hem bir-birinden habarsyz ýagdaýda birnäçe ýyllap bir-birleriniň ammarlaryna bugdaý daşadylar. Emma,

ikisini hem bir zat haýran galdyrýardy: ikisiniň hem ammaryndaky bugdaýyň mukdary hiç azalanokdy.

Bir gün, gijaniň tümlüğinde, iki dogan gizlinlikde bir-biriniň ammaryna däne alyp baryarkalar, ýolda birdenkä çakyşdylar oturyberdiler. Şol wagt ikisi hem ammaryndaky berekediň egsilmezligindäki syra göz ýetirdiler. Çuwallaryny ýerde goýup, iki dogan garsa gujaklaşdylar.

Allatagala doganlaryň sahowatlylygy we jomartlygy üçin olara soňraky nesillerine hem ýetjek egsilmez baýlyk bagyş etdi.

SOLTAN MAHMYT NÄME ÜÇIN ÜÇ GÜNLÄP AGZYNA ZAT ALMADY?

Gaznawy türkmen döwletiniň meşhur hökümdary Soltan Mahmyt bir gün kabulhanasynda oturyp, halkyň arzdyr-şikayatlaryny diňleýärdi. Huzuryna giren bir bende bada-bat soltanyň aýagyna ýykylyp, aglamaga başlady. Soltan gelen kişini dikeldip, nämeden şikayat edýändigini sorady. Ol kişi hem soltanyň ýasawullaryndan biriniň mahal-mahal öýüne gelip, maşgalasyna zulum edýändigini we hiç kime şikayat etmezligi üçin-de dürli haýbatlar atyp, gorkuzýandygyny aýtdy.

Soltan Mahmyt şikayaty diňläp, ol kişiğe:

– Aglamagyňy goý. Günäkär öýüne gelen wagty derhal gelip maňa habar ber. Hut özüm gidip, ol hetdini bilmez pälazany jezalandyraýyn – diýdi.

Aradan burnäçe wagt geçenden soňra şikayatçy bendeden habar ýetdi. Soltan ýanyna birnäçe nökerini alyp, öýüň daşyny gabady. Nökerlerine ellerindäki çyralary we alawly kesindileri öçürip, öýdäki kişini derrew tutup öldürmeklerini buýurdy. Buýruk berjaý edilenden soňra-da, çyralary täzedan ýakdyryp, öldürilen adamyň ýüzüne siňe seretdi. Soňra bolsa, duran

ýerinde dyzyny epip, uzak wagtlap Allaha dileg we şükür etdi. Doga-dilegden soňra dürli naz we nygmatlar, tagamly naharlar bilen bezelen saçak taýýarlady, uly işdämenlik bilen garbanmaga başlady.

Şikayatyňa iň adalatly şekilde garaşyk gören biçäre öý eýesi, bu bolýan zatlara akyl ýetirip bilmedi. Haýranlygyny gizläp bilmän ahyry soltandan bu geň hereketleriniň sebäbini sorady.

Soltan Mahmydyň jogaby bolsa has hem haýran galdyryjydy:

– Ilki “Beýle gypynçsyz we haýasyz zulmy etmäge öz ogullarymdan başga hiç kim het edip bilmez” diýip pikir etdim. Yönekeý nökriň edip biljek işi däl ýaly göründi maňa. Adalaty doly berjaý etmek üçin çyralaty öçürtdim, çünki eger pikir edişim ýaly bolup çyksa, oglumy jezalandyrmakda elim titräp bilerdi. Atalyk mähriniň rüstem gelmegi mümkindi. Emma, soňunda, gabahaty edeniň meniň oglum daldigini gördüm. Bu sebäpden hem oturyp Allaha şükür etdim. Nahar barada aýdanymda bolsa, şikayatyňyz meni şeýle bir gamlandyrdy welin, ýanyma baryp arz edenizden bari geçen üç günň dowamynda agzyna ýekeje lukma hem zat almadym. Meseläni çözendən soňra, derrew desterhan ýazdyryp, işdämenlik bilen nahara başlamagynyň sebäbi yňa şudur.

ŞÜKRE ÖWRÜLEN GUSSA

Bir baýram gijesi. Ertirki güne taýýarlyk bar, şatlyk bar, tolgunç bar. Oglanjyk hem ertirki baýram gününüň şatlygyny bu günden ýaşajyk kalbynda göterýär. Ulularda-da baýramyň önüsyrasynda alada bilen garyşyk begenç görmek mümkindir

welin, baýramyň gelşine çagalaryň begenişi bir aýrybaşga bolýar. Ruhy ganatlanýar baýram gijesinde çagalaryň. Kalplary daşgyn sil kibi möwç urýar. Baýrama sowgat diýlip alnan täzeje eşiklerini geýmäge, deň-duşlaryna görkezmäge howlugyp, daňyň atmagyna sabyrsyzlyk bilen garaşýarlar.

Ol hem çagady. Çagalyk müçesinde misli ýaş nahal kibi gün-günden ösüp boý alýan, gün geçdigiçe akly goýalyp, dünýagaraýşy giňeyän, paýhasy artyp, ukyp we başarnyk taýdan kämilleşýän ýeke dikrardy janyndan eý görýän ene-atasynyň. Emma... Emma onuň baýramda geýer ýaly täze egin-eşigi ýokdy. Aslyýetinde, egin-eşik juda bir möhümem däl-di-le, wah, ýöne başybitin bir aýakgaby bolsa, nähili begenerdi. Gussaly gözlerine şol gije daň saz berýänçä uky girmedi. Mahal-mahal gözyaşlary düwmelenip, solgun ýanaklaryndan aşak togalanýardy. Nähili agyrdy bu ýagdaýda bolmak, eý Hudaý! Özgeler şadyýan wagty, ol baýramy deňli-derejeli garşylap bilmeyändigini üçin ýaşajyk ýüreginde dag ýaly gussany çekmeli bolýardy.

Onsuz hem, gam kölüniň gomlaryny gulaçlaýan pursaty, adaty wagtarda dünýäniň iň süýji lezzeti hasaplanýan zatlar hem zäher-zakgun ýaly görünmeýärmidir ynsan perzendi üçin. Ynha, adatça her gije diýen ýaly daşaryk çykyp, asuda asmanda göz gyrpýan ýyldyzlary sanaýan, ýedigen ýyldyzlar tophumyny we akmaýanyň ýoluny synlaýan oglanjyk üçin hem, bu gije hemişekisi ýaly beýle hözirli geçmändi; gaýtam bu gezek oglanjyk gözüne uky gelmän, tutuş gijäni çirim etmän geçirmeli bolupdy. Çünki, baýram günü geýer ýaly aýakgaplary ýokdy. Säher çagy Güneşiň altyn çoglary äpişgelere gerilen perdeleriň arasyndan jyklap, baýram gününüň başlandygyny buşlanda, oglanjygyň entek hem gussaly gözlerini ýokary dikip,

şol ýatyşydy. Ejesini-kakasyny gyssamaga-da haky ýokdy. Onsuz hem güzeranlaryny zar-zor dolaýardylar. Elbetde, ellerinde zat bolsa, oňa hökman aýakgap alardylar.

Olar hem gamgyndylar. Aýratyn hem ejesiniň baýramdan bir-iki gün öň kakasy bilen gürleşen wagty aýdan şu sözlerini hiç ýadyndan çykarmandy: “Iýmäliň, içmäliň emma oguljygymyza bir aýakgap alalyň. Il-gün näme diýer?” Kakasy-da gündelik azyk-owkatlaryny-da kynlyk bilen gazanýandyklaryny ýatladansoň, biçäre zenan başyny egmek bilen oňaýypdy. Has soňra, ejesiniň aşhana geçip, sessiz-üýnsiz aglaýyşyny hut öz gözi bilen görmänmidi?! Şonuň üçin olara-da artykmaç azar berip biljek däl di.

Gün yerden naýza boýy göterilip, tyllaýy şöhleleri daragtlaryň ýapraklaryna düşüp birenaýy öwürşüň berýän wagtlary oglanjyk göwünli-göwünsiz ýorganyndan çykdy. Turan wagty, kakasy baýram namazyna gitmek üçin täret alyp ýördi. Ol hem ýeňjagazlaryny çermäp, taýýarlanmaga başlady. Kakasy, oglunyň hem täret alşyny synlap, çalaja ýylgyrdy. Az salym soňra bilelikde öýden çykdylar. Serçeleriň jürküldisi hem, gumrularyň şirin nagmaşy hem onuň kalbyna çöken gussany ýeňlederden ejizdi. Metjide golaý geldiler. Minaralaryň çür depesindeki ses güýçlendiriji enjamdan ýaňlanyp eşidilýän wagyza gulak goýdy. Ruhý dünýäsine giňlik aralaşdyrýardy bu berilýän gürrüňler. Emma, gamly däl wagtlary täsiri has hem uly bolardy onuň üçin.

Şeýle pikirler bilen gümra bolup, kakasynyň elinden tutup metjidiň howlusyna geleninde, metjidiň basgançaklaryndan ýokarky namaz okalýan ýere çymaga çalyşýan aýaklaryndan biri kesilen bir adamy gördi. Birdenkä, näbelli bir duýgy gaplap aldy bütin durkuny. Hopugan ýaly boldy. Ep-esli wagt ol adamy synlap durdy. Bir aýagyynyň dyzyndan aşagy bolmadyk yetginjek kynlyk bilen basgançaklardan ýokary çymaga çalyşýardy. Şeýle-de bolsa ýüzünde örän tebigy we kalbyňa ýylylyk çayýan ýylgyrys bardy. Birdenkä bu görmüş, oglanjyga tutuş gijäni arzuwyny edip geçiren aýakgaplaryny ýatlatdy. Soňra-da, iki ýyl öň alnan, könelip giden aýakgabynyň içinde gumry ýaly sessiz-sedasyz duran aýaklaryna seretdi... ýaşajyk aňynda oýanan pelsepewi düşüňjeler, ony kanagat yklymynyň jadyly jümmüşüne çekýärdi. Ol birnäçe günden bäri aýakgabynyň ýokdugy üçin gynanýardy. Emma, ýüzünden nur ýagýan, töweregine mähir, ýylylyk, ýylgyrys paýlaýan şu adamyň bir

aýagy ýokdy. Aýakgabyňyň ýokdugy üçin gynammagyň ýerine, aýaklaryňyň bardygyny üçin begenmeli dälmi?

Indi ol, gulagynyň düýbünde ýaňlaýan ýaly bolup durý we düşnükli eşidilýän wagzy has oňat eşidýärdi. Metjidiň başgançaklaryna: “Şükür ýa Rebbim, aýagym bardygyny üçin şükür saňa” - diýip uly begenç bilen çykýardy.

IN BERK GALA

Anadoly seljuk türkmenleriniň hökümdarlaryndan Alayeddin Keykubat abanyp gelýän mongol howpuna garşy ýurduň esasy merkezlerinde goranyş galalary bina etdirýärdi. Gurluşygy tamamlanan bu galalardan birini döwrüň beýik alymy Soltan Welede (Möwlane Jaleddin Rumynyň kakasy) görkezip, onuň pikirini bilmek isleýär. Beýik alym oz pikirini şeýle beýan edýär:

– Gala hakykatdan hem örän mākām gurlupdyr. Duşmanyň hüjümlerine—de döz gelip biljek, oňa gaýtawulam berip biljek. Emma seni raýatyňdaky ejizleriň we garyplaryň doga-nalyş oklaryndan gorajak bir gala bina etdirmegiň zerurlygy barada-da pikir et. Seni ejizleriň we ýetim-ýesiriň oklaryndan gorajak gala daşdan-kerpiçden gurulýan däl. Çünki ol ok, bulary ýüzüniň ugruna böwsüp geçýändir. Ol galanyň diwarlary diňe Alla gorkusy, adalat we merhemet ýaly häsiýetler bilen örülýändir.

MAZMUNY

Ahlakly ruhly dünýä hem-de arassa aň akabasy bilen, öňe!	3
--	---

Birinji bölüm

Ýedi hakykat	6
Hiç kimiň görmejek ýeri	8
Wyždanyň sesi	10
Ussam, armaweri!	13
Bagyşlamak	18
Çynar we kâdi	20
Bir daş bilen näçe käse döwüp bolar?	21
Jaýlanan geň merhum	23
Has öňe gitmek	26
Akyl akyldan kesgir	27
Bir enäniň oglunyň mugallymyna haty	28
Görelde mugallym	30
Mähirliligiň üstünlige täsiri	31
Körzehin	32
60 ballyk sorag	37
Arzuwlaryňyzy ogurlatmaň	38
Poçta gutusyndaky bellik	40
Bilim gadyryňy artdyrar	43
Çözgüt	44
Ünssüzlik	45
Dünýäniň ýedi täsinligi	46
Soňky demde-de	47
Öwretmegiň üç basgançagy	48

Gul	49
Üstünlikde ynanjyň orny	50
Yhlaşa-myrat	51
Öwrenmegiň çägi ýokdur	53
Göz terbiýesi	54

İkinji bölüm

Kerpije garaşmak	56
Maşgala daragty	57
Ýaryş	58
Kebelek	60
Ýagtylyk	61
Iki köpek	64
Ýangyn jaňy	65
Baylyk	66
Daglar we durmuş	67
Iň köp zat	69
Meniň işim däl	69
Her işde bir haýyr bardyr	70
Şol ýagyşly gijede	71
Perzent	75
Allanyň razylygy	76
Siz bürgütsiňiz	78
Fabrik	80
Hökümdaryň beren tohumy	82
Süýt	84
Iň göwnejaý dileg	85
Iň oňat hilli bugdaý	86
Paltany ýiteltmek	87
Aýazyň aýratynlygy	88
Soňuna sogan ekmek	90
Bagban	92
Iň uly baýlyk	93
Ganhor garpyz	94
Sen ýykylsaň	96

Beryän, kepgir däl	96
Magadyna ýetman netije çykarman	96
Haýky takwa	97
Yazgyt	98
Şahyslaryň ýerine amallary tankytlamak	98
Tiken eken adam	99
Zäherli çörek	100
Durmuşy mysallar	101
Umytly gurbaga	103
Garga bilen küýze	104
Beden agzalarynyň närazylygy	106
Bagt niredede?	108
Dileg	109
Ahlagyň reňki	109
Owadan jaý	110
Günäkär kim bolsa-da jezasyny çekmeli	110
Şeýle milletim barka	111
İki dogan hakda rowaýat	112
Soltan Mahmyt näme üçin üç günlap agzyna zat almady?	114
Şükre öwrülen gussa	115
İň berk gala	119

ÝAGŞYMYRAT KAKAJANOW

RUHUBELENTLIK KYSSALARY

Redaktory

Tehredaktory we bezegçisi

Seyitnyýazowa A

Welmiýew R

Ýygnamaga berildi 26.12.04. Çap etmäge rugsat edildi 05.01.2005
Ölçeği 84/108. Ofset kagyzy. Ofset çap ediliş. Çap kagyzy 4.0.
Sany 1000. Sargyt № 42

TDKP-niň neşirýaty

Aşgabat ş. 10 mkr. Türkmenistanyň Gahrymany A. Nyýazow
şayolunyň 2 geçelgesi, 7-nji jaýy.

Türkmenistanyň Prezidentiniň ýanyndaky ÝTÝG-nyň
çaphanasy. 744012, Aşgabat ş., Esgerler köçesi, 92^a